

P. 84.214
[11]
ZASADY

USTAW CZEKOWYCH

PRZEZ

MARKA KURATOWA
Adwokata Przysięgłego.

~~~~~  
TOM PIERWSZY.  
~~~~~

WARSZAWA.

SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI E. WENDE I S-KA.

—
1907.

Subl. do 226218
25-XI

ZASADY USTAW CZEKOWYCH

PRZEZ

MARKA KURATOWA
Adwokata Przysięgłego.

~~~~~  
TOM PIERWSZY.  
~~~~~


WARSZAWA.

SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI E. WENDE I S-KA.

—
1907.

24451

Udostęp
na miejscu

203952 /
1

BIBLIOTEKA UNIwersYTECKA
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

FUW0264439

KSIĘGOCZYSTO

D.80/490

30-III-51

D-242/90 p

ZASADY USTAW CZEKOWYCH.

ZASADY USTAW CZEKOWYCH

na tle prawa austriackiego z dnia 3 Kwietnia 1906 roku.

I.

O ustawach obowiązujących.

1. Życie handlowe, jako też cywilne, zna u nas oddawna czeki, lecz nie zna ścisłych norm prawnych, które należy stosować przy wystawianiu i obiegu czeków, oraz przy sądzeniu sporów, wynikających na gruncie stosunków czekowych. Prawodawca z olimpijskim spokojem spogląda na objawy życiowe, które zyskały obywatelstwo niezaprzeczone i przynoszą pożytek pożądany, a jednak prawa pisanego nie stanowią. Takie postępowanie nie da się rozumnie umotywić: prawodawca bowiem musi uznawać oczywistą potrzebę regulowania faktycznych stosunków i nie może tłumaczyć się brakiem czasu na redagowanie odpowiednich przepisów. Mamy w tym przypadku zwykły objaw apatii i beczynności w polityce prawa, a wszelkie zarzuty przeciwko pozostawieniu istniejących stosunków samoistnych bez regulaminu prawnego uważamy za słuszne. W razie sporów uciekamy się wówczas do różnorodnych analogji, mniej lub więcej udatnych, stosując do czeków niektóre przepisy prawa handlowego, wekslowego lub cywilnego, — odnajdujemy uboczne wskazówki w rozporządzeniach statutów bankowych lub ustaw stemplowych, — opieramy się na niezawsze ścisłym prawie zwyczajowem, na przypadkowych wyrokach jurysprudencji; słowem, łatamy rzecz, jak możemy.

2. Zobaczmy przedewszystkiem, kiedy i w jakich krajach wprowadzone zostały obecnie *obowiązujące* przepisy specjalne o czekach. Wyliczenie ustaw czekowych pouczy nas, jakimi przepisami kierują się wszystkie państwa europejskie, i wykaże, że te przepisy bądź są objęte oddzielnymi nowellami (Francja, Belgja, Danja, Norwegja, Szwecja i Austrija), bądź mieszczą się w kodeksach handlowych (Holandja, Włochy, Hiszpanja, Portugalja, Rumunja i Bułgarja), albo w ustawie wekslowej (Anglja), albo też w prawie o zobowiązaniach (Szwajcarja). Szczegółowe rozważanie i zestawienie tych ustaw znajdziemy niżej przy analitycznem badaniu oddzielnych zasad prawa czekowego.

1. W *Holandji* przepisy o czekach są zamieszczone w art. 221—230 prawa handlowego z dnia 10 Kwietnia 1838 roku (Wetboek van Koophandel). Nowy projekt prawa „o papierach handlowych” z roku 1886 zawiera specjalny dział „czek” (IV).

2. We *Francji* normy czekowe objęte są nowellą z dnia 14 Czerwca 1865 roku (Loi concernant les chèques 14 Juin 1865) i uzupełniającą ją prawem z dnia 19 Lutego 1874 roku (Loi portant augmentation des droits d'enregistrement et de timbre).

3. W *Belgji* obowiązuje nowella o czekach z dnia 20 Czerwca 1873 roku (Loi sur les chèques et autres mandats de paiement et offres réelles).

4. W *Szwajcarji* obowiązuje we wszystkich kantonach „Prawo o zobowiązaniach z roku 1881” (Bundesgesetz über das Obligationenrecht vom 14 Brachmonat 1881), które w rozdziale trzydziestym, zatytułowanym: „czek” (Der Check), zawiera w art. 830—837 specjalne rozporządzenia, dotyczące czeków.

5. W *Anglji* чеки rządzą się przepisami, objętymi sect. 73—82 ustawy wekslowej z roku 1882,

noszącej nazwę: „Bills of Exchange Act 1822”; część trzecia tej ustawy mieści w sobie pod tytułami: „Cheques on a Banker” i „Crossed Cheques” normy czekowe.

6. We *Włoszech* przepisy o czekach mieszczą się w art. 339—343 kodeksu handlowego z roku 1882 (Codice di Commercio del Regno d'Italia) w rozdziale: „dell'asegno bancario (check)”.

7. W *Hiszpanji* artykuły 534—543 kodeksu handlowego z roku 1885 (Codigo de comercio) omawiają przepisy czekowe w tytule: „Mandato de pago”.

8. W *Rumunji* przepisy o czekach objęte są art. 364—369 kodeksu handlowego z dnia 18 Kwietnia 1887 roku.

9. W *Portugalji* przepisy o czekach mieszczą się w art. 341—343 kodeksu handlowego z dnia 28 Czerwca 1888 roku (Codigo commercial portuguez de 1888).

10. W *Danji* obowiązuje specjalne prawo czekowe z dnia 23 Kwietnia 1897 roku (Lov om Checks og andre Sigtanvisninger).

11. W *Norwegji* — prawo czekowe z dnia 3 Sierpnia 1897 roku (Lov om visse Anvisninger (Checks)).

12. W *Szwecji* — prawo czekowe z dnia 24 Marca 1898 roku (Checklag).

Wymienione pod № № 10, 11 i 12 prawa czekowe obejmują prawie identyczne przepisy, bez istotnych różnic, i noszą nazwę: „Północne prawo czekowe” (Nordisk Checkret). W krajach powyższych od połowy zeszłego stulecia ujawniły się dążenia do stworzenia ogólnych praw dla trzech państw; rezultatem tych dążeń jest jednakowe prawo wekslowe z roku 1880, jako też prawo morskie i prawo czeko-

we ¹⁾. Z powodu tożsamości przepisów czekowych przy cytowaniu oddzielnych rozporządzeń, obowiązujących w trzech rzeczonych krajach, będziemy używali ogólnego wyrażenia: ustawodawstwa północne.

13. W *Bułgarji* przepisy o czekach mieszczą się w art. 640—648 prawa handlowego z dnia 18/30 Maja 1897 roku (Търговски Законъ) w rozdziale XII, zatytułowanym „o ceku” (за чекътъ).

14. Wreszcie w *Austrji* wydane zostało prawo o czekach z dnia 3 Kwietnia 1906 roku (Oesterreichisches Gesetz vom 3 April 1906 über den Scheck).

W tych państwach europejskich, które nie zostały objęte powyższem wyliczeniem, brak kodyfikacji stosunków czekowych.

W *Niemczech* prawo czekowe dotychczas nie zostało uchwalone, jakkolwiek projekt rządowy tego prawa (Regierungsentwurf des deutschen Checkgesetzes) został opracowany i ogłoszony w Reichsanzeigerze w dniu 26 Stycznia 1892 roku (28 artykułów).

Projekt ten poprzedziły projekty, sporządzone:

a) w roku 1879 przez izby handlowe w Brunświku i Manheimie, oraz przez konferencję delegowanych w Brunświku, i

b) w roku 1882 przez dyrekcję niemieckiego banku państwa.

Następnie rzeczony projekt rządowy zmodyfikowała rada związkowa. Złożony parlamentowi w dniu 11 Marca 1892 roku projekt prawa czekowego pozostaje w nim od lat kilkunastu bez biegu prawodawczego ²⁾. W materji czeków Niemcy kierują się

¹⁾ *Borchardt*. Die Handelsgesetze des Erdballs. Zeszyty 11 i 21.

²⁾ Zob. *Kuhlenbeck*. Der Check und seine wirtschaftliche Natur.

wskazówkami ustawy wekslowo-stemplowej (Wechselstempelsteuergesetz) z dnia 10 Czerwca 1869 roku i 4 Czerwca 1879 roku.

Na *Węgrzech* prawo handlowe z roku 1875 nie reguluje stosunków czekowych, obejmując jedynie przepisy o przekazach kupieckich (art. 291—305) ¹⁾.

W *Turecji* żadnych rozporządzeń, dotyczących prawa czekowego, nie znajdujemy; obowiązujące prawo handlowe otomańskie z roku 1850 (tidscharet—i—berrie kanunnamessi) jest niewielką modyfikacją I-ej i III-ej części kodeksu handlowego francuskiego; późniejsze:

a) dodatkowe przepisy do kodeksu handlowego z roku 1860,

b) kodeks postępowania handlowego z r. 1862 i

c) prawo morskie z roku 1864

nie uzupełniły zaznaczonego braku.

W *Grecji* obowiązuje prawo handlowe z dnia 19 Kwietnia 1835 roku, które pierwotnie zawierało dosłowny przekład pierwszych trzech części kodeksu handlowego francuskiego i później w roku 1851 zostało zmienione przez nowe prawo o upadłości i bankructwie; we wszystkich tych ustawach niema wzmianki o czekach.

W *Rosji* nie znajdujemy przepisów o czekach ani w ustawie handlowej (ustawu torgowyj), traktującej o umowach i zobowiązaniach handlowych, o handlu morskim i instytucjach handlowych, ani w usta-

Cohn Georg. Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft. I. III i XII.

Hoppenstedt. Zum Checkgesetz. Ein zweites Wort zum Checkgesetz.

Riesser. Zur Revision des Handelsgesetzbuches.

Koch. Zum Checkgesetzentwurf.

¹⁾ *Pavliček*. Der Check, str. 19.

wie postępowania handlowego (ustaw sudoproizwodstwa torgowago), obejmującej przepisy o sądach handlowych, o postępowaniu w tych sądach i o procedurze upadłościowej, — ani wreszcie w nowej ustawie wekslowej z roku 1902.

Wyraz „czek” wzmiankuje ust. 9 art. 69 ustawy stemplowej z roku 1900 bez żadnego bliższego określenia, a nadto spotykamy ten wyraz w ustawie banku państwa (art. 136, 150), również bez definicji, gdzie mowa o możliwości podniesienia funduszków z specjalnego rachunku otwartego i wkładów za pomocą czeków.

Nader złożone zagadnienia, dotyczące czeków, mogą być regulowane tylko przez wyraźne normy prawne. Niepodobna za pomocą rozumowań lub analogii decydować o odwołalności czeków, o prawnym znaczeniu indosów, o prekluzyjnych terminach do przedstawienia czeków celem odbioru zapłaty, o potrzebie lub skutkach protestu i t. d.; wszelkie takie dociekania będą zawierały w sobie znaczną doliczność i ustalanie *quand même* ogólnych zasad, choćby ze względu na aktualne potrzeby życiowe, wkracza poniekąd w zakres funkcji prawodawczych. Spór sądowy musi być rozstrzygnięty na gruncie materiału konkretnego, zamiaru stron, oraz tych postarowań z dziedziny prawa cywilnego lub handlowego, które najbardziej odpowiadają faktycznemu stosunkowi w danej sprawie.

Ten nasz pogląd zniewala nas do pominięcia w niniejszej pracy rozważań kwestji czekowych, które niewątpliwie powstają u nas, w Królestwie Polskim.

Jako uzupełnienie powyższego wyliczenia, możemy jeszcze zanotować, że z pozaeuropejskich krajów posiadają przepisy o czekach:

1-o Argentyna — w prawie handlowem z dnia 5 Października 1889 roku (art. 798—843),

2-o Japonja — w kodeksie handlowym z dnia 26 Kwietnia 1890 roku (art. 816—823) i

3-o Kanada — w prawie wekslowem z dnia 16 Maja 1890 roku (art. 72—81).

W Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej niema przepisów specjalnych o czekach, z wyjątkiem niekompletnych rozporządzeń, wydanych w kilku zaledwie stanach (Delaware, Illinois i innych).

3. Istnienie przepisów specjalnych, regulujących stosunki czekowe w tak znacznej ilości państw, wykazuje samo przez się uniwersalną i niewątpliwą potrzebę tych przepisów. Przy rozważaniu oddzielnych czynników instytucji czekowej zdołamy wyjaśnić sobie pobudki prawodawcze w poszczególnych krajach: poglądy i przyczyny powstania ustaw czekowych wyłonią się z norm ustawodawczych, wskazując cele i tradycje różnorodne i odmienne dla oddzielnych państw. Niestanowienie prawa czekowego w niektórych krajach nie wynika bynajmniej z uznawanej w nich zasady jego zbyteczności; jest to objaw często napotykaney obstrukcji ze strony władz prawodawczych, które każą czekać dziesiątki lat na nowe normy prawne dla zjawisk żywotnych i już utrwalo-nych.

W literaturze prawniczej głosy za uchwalaniem przepisów prawnych dla czeków brzmią zgodnie; wyliczenie zwolenników prawa czekowego doprowadziłoby do wymienienia wszystkich uczonych, którzy istotę i przeznaczenie czeku naukowo badali. Dla ścisłości nadmienić wypada, że byli i tacy, którzy wypowiadali zdanie przeciwne. Hildebrand ¹⁾ dowodził

¹⁾ Das Checksystem und das Clearinghouse in London. str. 42.

w roku 1867, że wprowadzenie czeków jest niepożądane, a nawet niemożliwe z powodu niewielkiej ilości w Niemczech operacji kasowych i nieistnienia zwyczajnego regularnego utrzymywania kas i t. d. Leonhardt ¹⁾ zwalczał potrzebę prawnego uregulowania zjawisk czekowych, przytaczając, że w praktyce nie odczuwano konieczności specjalnych praw czekowych przy rozstrzyganiu sporów, że czek nie jest specyficznym papierem kupieckim, że do niego mogą się stosować wszystkie przepisy o przekazach i że kodyfikacja, nie oparta na istotnych zwyczajach, nie wzmoże obiegu czekowego i pożytku, zeń wypływającego. Takie same głosy odzywały się we Francji (Nagent-Saint Lauren, Berryer i inni), przemawiające za niewprowadzeniem zwyczajów angielskich, dopóki nie stały się istotną potrzebą i faktycznymi objawami życia francuskiego ²⁾. Wszakże wszystkie te zdania przeciwnie odnoszą się do tego okresu czasu, gdy czek dopiero poczynął zdobywać sobie prawo obywatelstwa, zajmując powoli samodzielne stanowisko wobec weksłu, przekazu, warantu i innych papierów obiegowych i zmieniając swe pierwotne przeznaczenie zwyczajnego kwitu z odbioru złożonego funduszu. Obecnie instytucja czekowa ma tak poważne cele i zawiera tyle doniosłych zagadnień, wymagających unormowania prawnego, że o przeciwnikach kodyfikacji już mowy być nie może.

Zamierzamy przy dokładnem streszczeniu nowej ustawy austriackiej z dnia 3 Kwietnia 1906 roku przedstawić całokształt zasad ustaw czekowych, obowiązujących w Europie, w oświeceniu i zestawieniu

¹⁾ Die gesetzliche Begründung des Checksystems in Oesterreich. str. 3.

²⁾ Supplément du Moniteur 4 Juin 1865.

porównawczem. W tym celu będziemy kolejno przytaczali treść wszystkich artykułów nowego prawa i rozważali każde jego rozporządzenie z punktu widzenia nauki i innych ustawodawstw europejskich.

II.

O zdolności czekowej.

4. Artykuł 1 prawa austriackiego ¹⁾ brzmi, że чеки mogą być ciągnięte:

1-o na państwowe pocztowe kasy oszczędnościowe, banki publiczne albo inne instytucje, upoważnione przez właściwe ustawy do przyjmowania pieniędzy na rachunek obcy;

2-o na wszystkie inne zarejestrowane w sądach handlowych firmy, które prowadzą zawodowo (gewerbegemäss) interesy bankierskie.

Przytoczony przepis określa tak zwaną bierną zdolność czekową.

A.

O czynnej zdolności czekowej.

Co do *czynnej zdolności czekowej* ani w austriackiej, ani też w innych ustawach, nie odnajdujemy oddzielnych rozporządzeń, a brak ich należy tłómaczyć w ten sposób, że władze prawodawcze nie odczuwają potrzeby tworzenia specjalnych norm w tej materji.

W zasadzie należy uznać, że ogólne przepisy prawa cywilnego o zdolności do zawierania umów stosować się winny do zdolności wystawiania lub indosowania czeków i rozstrzygają kwestję ważności zobowiązania czekowego ze względu na osobę wystaw-

¹⁾ Prawo o czekach z dnia 3 Kwietnia 1906 roku ogłoszone zostało w dniu 20 Kwietnia 1906 roku; w myśl § 26 obowiązuje w Austrii od 20 Lipca 1906 roku.

cy. Ograniczenia co do niektórych osób, jakie wprowadzono w ustawach handlowych lub wekslowych, nie mogą mieć zastosowania do *wszystkich* stosunków czekowych, albowiem czek bynajmniej nie jest we wszystkich krajach bezwzględnie zobowiązaniem handlowem.

W ogólności można ustawodawstwa czekowe podzielić na dwie grupy: jedna wyraźnie lub ubocznie upatruje w czeku rodzaj weksłu, — druga nie zawiera podobnego poglądu.

W *Anglii* zasadniczy artykuł o czekach (sect. 73 Bills of Exchange Act 1882) opiewa, że czek jest to *weksel* ciągniony na bankiera, płatny za okazaniem (A cheque is a bill of exchange drawn on a banker payable on demand). Zdolność przyjęcia na siebie odpowiedzialności wekslowej według brzmienia sect. 22 ustawy wekslowej odpowiada prawnej zdolności do zawierania umów (capacity to contract). Korporacje muszą mieć upoważnienie prawne do ciągnięcia zobowiązań wekslowych w charakterze wystawców, akceptantów lub indosantów. Jeżeli weksel jest ciągniony lub indosowany przez nieletniego lub korporację, nieupoważnioną do zobowiązań wekslowych, okaziciel może domagać się uiszczenia od innych osób, odpowiedzialnych z weksłu. Skoro czek jest wekslem *sui generis*, wszystkie przepisy o wekslach, włącznie z przepisami o zdolności wekslowej, stosują się bezwzględnie do czeków.

W *Szwajcarii*, podług brzmienia art. 836 Obligationenrecht, do czeków stosują się te przepisy o wekslach ciągnionych, które nie są przeciwne rozporządzeniom, zawartym w rozdziale o czekach (art. 830—837). W rozdziale tym niema szczególnych norm w kwestji czynnej zdolności czekowej; wnioskowo przeto należy, że obowiązują zasady prawa wekslo-

wego, według których zdolnym do zobowiązań wekslowych jest każdy, kto może się zobowiązywać przez umowy (Wechselfähig ist Jeder, welcher sich durch Verträge verpflichten kann — art. 720). W materji zdolności wekslowej znajdujemy w prawie szwajcarskiem charakterystyczny i wyjątkowy przepis, orzekający, że zobowiązania wekslowe (Wechselerklärungen), które zamiast nazwiska opatrzone są krzyżami lub innymi znakami, nie mają żadnej mocy wekslowej, chociażby te znaki urzędownie lub rejentalnie uwierzytelnione zostały (beglaubigt). Przepis ten prawa wekslowego (art. 820), oczywiście stosuje się także do czeków.

Przytoczona zasada brzmi odmiennie w ustawie wekslowej niemieckiej, która uznaje ważność podobnych podpisów, o ile są sądownie lub rejentalnie zaświadczone (art. 94 Allgemeine Deutsche Wechselordnung).

Wreszcie w kodeksie handlowym *bulgarskim* z roku 1897 artykuł 647 wzorowany jest na art. 836 prawa szwajcarskiego: wszystkie rozporządzenia prawa wekslowego, nie sprzeczne ze specjalnymi normami o czekach, wyluszczone w art. 640—648, mają zastosowanie do czeków. W braku norm czekowych dla czynnej zdolności czekowej obowiązują reguły prawa wekslowego (art. 527—528, Търговски Законъ).

Odmienny pogląd tkwi w prawodawstwie *francuskim*. Artykuł 4 prawa o czekach z d. 14 Czerwca 1865 roku wyraźnie głosi, że wystawienie czeku, nawet ciągnionego z jednego miejsca na drugie, z natury swej nie stanowi czynu handlowego. (L'émission d'un chèque, même lorsqu'il est tiré d'un lieu sur un autre, ne constitue pas, par sa nature, un acte de commerce). Rozporządzenie to ma szczególną wagę

ze względu na przepis art. 632 kodeksu handlowego (red. z d. 7 Czerwca 1894 roku); prawodawca bowiem francuski, który obecnie jeszcze poczytuje za bezwzględnie czynny handlowe: „weksle *ciagnione*, między *wszelkimi* osobami”, nie stosuje tej zasady do czeków, *ciagnionych* z jednego miejsca na drugie. Czek jest dokumentem handlowym lub cywilnym, stosownie do charakteru zobowiązania handlowego lub cywilnego, do którego się stosuje. Istnieje domniemanie, że został wydany dla handlu, jeżeli podpisał go handlujący. Ztąd wniosek, że kwestję czynnej zdolności czekowej rozwiązują ogólne przepisy prawa cywilnego i że, o ile czek ma być zobowiązaniem handlowym, winny mieć zastosowanie w omawianym przedmiocie rozporządzenia prawa handlowego ¹⁾.

W prawie *belgijskiem* o czekach z roku 1873 niema mowy o czynnej zdolności czekowej; artykuł 3, wyszczególniający te przepisy z prawa wekslowego, które stosują się do czeków, nie powołuje się na odpowiednie rozporządzenia o zdolności wystawiania weksli; rządzą przeto w tym względzie zasady, jakie przytoczyliśmy wyżej przy rozważaniu prawa francuskiego.

We *Włoszech* artykuły 339—343 kodeksu handlowego każą wnioskować, że czek nie jest bynajmniej wekslem, że przepisy prawa wekslowego obowiązują tylko w kwestjach, wyrażone w art. 341 wyłączonej, wśród których niema powołania się na normy o czynnej zdolności wekslowej i że poruszone zagadnienie rozstrzygają ogólne przepisy prawa cy-

¹⁾ *Lyon-Caen et Renault*. Traité de droit commercial. IV N° N° 597 i 553. *Bédarride*. Commentaire de la loi sur les chèques. N° 54. *Alauzet*. Commentaire du Code de Commerce IV. N° 1592.

wilnego lub ewentualnie handlowego, jeżeli czek pochodzi ze stosunku handlowego.

Ustawodawstwa *północne* zupełnie nie mówią o czynnej zdolności czekowej, a artykuł 3 wzmiankowanych ustaw, obowiązujących w Danji, Norwegji i Szwecji, nie powołuje się na odpowiednie przepisy prawa wekslowego z dnia 7 Maja 1880 r. Z treści artykułu 15, traktującego o skargach regresowych z czeku, widać, że czek może być dokumentem handlowym, o ile ze stosunku handlowego powstał. Czynna przeto zdolność czekowa znajduje rozwiązanie w ogólnych przepisach prawa, bądź cywilnego, bądź handlowego.

W projekcie prawa *niemieckiego* o czekach z roku 1892 również niema wzmianki o omawianej przez nas kwestji; obowiązywać mają przepisy prawa cywilnego (art. 104—113 Bürgerliches Gesetzbuch) ¹⁾.

Nowe prawo *austrjackie*, jak to już zaznaczyliśmy, nie obejmuje osobnego przepisu o czynnej zdolności czekowej; jednakże z ustępów 1 i 10 artykułu 20 tegoż prawa z dnia 3 Kwietnia 1906 roku wynika, że korzystają z tej zdolności wszyscy ci, którzy mogą się zobowiązywać przez umowy. Artykuł ten głosi, że obok przepisów niniejszego prawa stosują się w sposób właściwy rozporządzenia ogólnej ustawy wekslowej:

a) o braku lub ograniczeniach zdolności do zaciągania zobowiązań w myśl artykułu 3 ustawy wekslowej i

b) o wadliwych podpisach na wekslach w myśl art. 94 i 95 ustawy wekslowej i art. 41 prawa z dnia 19 Czerwca 1892 roku.

¹⁾ Conrad. Materielle Voraussetzungen und Form des Schecks. Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht. LVII, str. 59.

Canstein¹⁾ wypowiada zdanie, że niezacytowanie artykułu 1 ustawy wekslowej w art. 20 prawa o czekach wykazuje intencję prawodawcy co do nieutożsamienia czynnej zdolności czekowej ze zdolnością wekslową. W rzeczywistości wszakże artykuł 1 ust. weksl., opiewając, że wekslowo—zdolnym jest każdy, kto może się zobowiązywać przez umowy, powtarza ogólną regułę prawa czekowego. Wojskowi, którzy z mocy ukazu cesarskiego z dnia 3 Lipca 1852 roku nie korzystają z prawa biernej zdolności wekslowej, mogą wystawiać чеки, albowiem są zdolni do zawierania umów.

Przedstawienie nader rozległej kwestji: kto według praw różnych krajów jest zdolny do zaciągania zobowiązań cywilnych i handlowych, lub w szczególności wekslowych, nie jest naszym obecnym zadaniem. Zauważymy jednak, że zaznaczone w poszczególnych państwach różnice są czynnikami tych rozlicznych poglądów na чеки, które powstały na gruncie prawa zwyczajowego i pisanego danego kraju i które niżej znajdują należyte oświetlenie przy rozważaniu innych czynników prawa czekowego. Rzeczą jest naturalną, że tradycje i podstawy prawa cywilnego i handlowego odegrały doniosłą rolę przy tworzeniu norm dla instytucji czekowej, a te normy są, a raczej winny być w ścisłej harmonji z ukształtowaniami prawa cywilnego i handlowego w każdym kraju.

B.

O biernej zdolności czekowej.

5. W kwestji *biernej zdolności czekowej* zarysowały się wyraźnie w ustawodawstwach dwa systemy:

¹⁾ Der Scheek nach dem österreichischen Gesetze vom April 3 1906 str. 186.

jeden (angielski) ogranicza stanowczo jakość osób i instytucji, na które чеки mogą być wystawiane, i drugi (francuski) nie stawia żadnych w tym przedmiocie restrykcji. System pierwszy stwarza monopol dla banków i bankierów; system drugi jest tolerancyjny i wyłączności nie uznaje. Każdy z nich ma swoich zwolenników, a więc i swoje argumenty; rozmaitość poglądów powstała niewątpliwie na tle ściśle historycznem.

Uzasadnienia *ograniczenia* biernej zdolności czekowej dają się sprowadzić do czterech zasadniczych motywów.

1-o Z punktu widzenia ogólnego nie jest rzeczą obojętną, na kogo są wystawiane чеки, owe papiery płatnicze. Powaga tego papieru wymaga powagi i solidności tego, który ma dopełnić uiszczenia. Tylko banki, instytucje kredytowe lub bankierzy, jako przedstawiciele finansów, przymiotowo są najbardziej odpowiedniemi osobami do spełniania rzeczonych funkcji.

2-o Z punktu widzenia polityki finansowej nadanie praw czekom, zabezpieczenie ich obiegowości i normowanie wszelkich skutków prawnych ma na celu zmniejszenie obiegu gotówki. Prawodawcy nie zależy bynajmniej na protegowaniu czeków, które występują bądź jako zwyczajny dowód podniesienia pieniędzy, bądź jako narzędzie przekazowo—płatnicze. W pierwszym przypadku czek może być zastąpiony przez prosty kwit z odbioru pieniędzy, a w drugim—przez przekaz lub weksel ciągniony. Jeżeli idzie o zmniejszenie obiegu gotówki, to ograniczenie osób, na które wolno ciągnąć чеки, winno ześrodkować чеки w nielicznem kółku banków i bankierów i osiągnąć pożądany skutek. Instytucje, zwane: „Clearing-house”, „Chambres de Compensation”, „Abrechnung-

stelle", „izby rozrachunkowe" — tworzą zgromadzenia banków i bankierów, którzy, koncentrując u siebie olbrzymią ilość czeków, dopełniają codziennie obliczeń, wzajemnych zarachowań i wypłat czeków bez użycia gotówki.

3-o System angielski znajduje poparcie w ogólnie przyjętym zwyczaju lokowania kapitałów w instytucjach bankierskich, a nie u osób prywatnych; wobec tak ustalonego zwyczaju wypada, aby чеки były ciągnięte tylko na takie instytucje.

4-o Ustawodawstwa czekowe muszą mieć na względzie cele fiskalne. Чеки, jak niżej zobaczymy, bądź korzystają ze zwolnienia od opłaty stemplowej, bądź ulegają niewielkim opłatom w stosunku do przekazów i weksli, a nadto jako papiery, płatne za okazaniem i z możliwością wystawienia ich na okaziciela, stwarzają pewną konkurencję papierom państwowym. Instytucje bankowe i bankierzy mogą bardziej wzbudzać zaufanie skarbu w przedmiocie stałego stosowania się do przepisów stemplowych, aniżeli osoby prywatne. Ztąd wniosek, że ulegalizowanie obiegowości czeków, które prawnie mogłyby być ciągnięte na każdą osobę, powiększyłoby ich liczbę, bez możliwości należytej kontroli co do opłat stemplowych, co naraziłoby skarb na straty i wywołałoby niepożądane wyrugowanie znaków państwowych przez чеки.

System *ogólnej* biernej zdolności czekowej wychodzi głównie z założenia, że dla okaziciela czeku, jako papieru płatniczego, istotną rzeczą jest, czy wystawca jest osobą majątkowo odpowiedzialną. Zobowiązanie tworzy się u wystawcy; wartość jego podpisu nabiera doniosłego znaczenia w przypadku niezapłacenia sumy czekowej przez osobę wskazaną. O ile wystawca jest majątny, wobec jego rękojmi prawnej, że fundusz przekazany faktycznie jest rozporządzalny

u osoby wskazanej i będzie przez nią uszczony, obojętnem jest, czy osoba, mająca płacić, jest bankierem, instytucją finansową, czy też osobą prywatną.

Podłoże historyczne, o którym już wzmiaknaliśmy, usprawiedliwia również różnicę nakreślonych dwóch systemów. W Anglii lokowano pieniądze wyłącznie w bankach i u bankierów. We Francji, na przykład, ogromne depozyty znajdują się u rejentów. Obecnie, gdy czynności pocztowych kas oszczędnościowych są nader pożądane, widzimy już wzmiankę o nich w ustawie czekowej austriackiej.

6. Podług prawa *angielskiego* z samej definicji czeku (sect. 73 ustawy wekslowej z roku 1882) widać, że może on być ciągnięty *tylko na bankiera* (drawn on a banker). Właściwy czek powstał w Anglii w połowie XVIII stulecia na gruncie zwyczaju, bez reglamentacji prawnej: banki poczęły zezwalać klientom swoim na korzystanie z kredytu za pomocą przekazów, płatnych za okazaniem. Takie tytuły à vista wskutek obyczajów kupieckich wykazały właściwości, które były odmienne od ogólnych przepisów prawa wekslowego. Obowiązek prędkiego przedstawienia ich do zapłaty, skutki bezzasadnego niehonorowania ze strony bankiera wskazanego, możność zakwestjonowania czeku i t. p. normy zwyczajowe wyodrębniły te papiery od weksli i stworzyły Crossed Checks Act z roku 1876 i te przepisy, które znajdujemy obecnie w ustawie wekslowej z roku 1882. Osobami, na które można było ciągnąć чеки, były tylko banki i bankierzy, a działalność izb rozrachunkowych (Clearinghouse) dopełniła i wzmocniła przyjętą zasadę *ograniczenia* biernej zdolności czekowej ¹⁾.

¹⁾ Shaw. A practical treatise on the law of bankers cheques str. 7.

We *Włoszech* prawo (art. 339 kodeksu handlowego) uznaje możliwość wystawiania czeków tylko na *instytucje kredytowe i kupców* (un istituto di credito o un commerciante).

W *Portugalji* mamy prawie identyczne rozporządzenie w kodeksie handlowym (art. 341), stanowiące bierną zdolność czekową jedynie *dla banków i kupców*.

Znamienne ograniczenie omawianej zdolności znajdujemy w *Holandji*: чеки powstały w niej z dawniejszych Kassierbriefje, wydawanych przez Kassiers, to jest bankierów, którzy przyjmowali pieniądze do depozytu. Według art. 226 prawa handlowego (Wetboek van Koophandel) z roku 1838 чеки mogą być ciągnięte *tylko na kasjerów* (bankierów)¹⁾.

W *Niemczech* w myśl określenia czeku, jakie obejmuje art. 24 obowiązującej ustawy stemplowej (Wechselstempelsteuergesetz vom 10 Juni 1869) zastrzeżona jest wyłączność wystawiania czeków *tylko na domy bankowe lub instytucje pieniężne* (Bankhäuser oder Geldinstitute).

Nową ustawę czekową w *Austrji* zaliczyć należy do typu angielskiego, gdyż artykuł pierwszy obejmuje wyraźnie kategorie osób (fizycznych lub prawnych), na które można ciągnąć чеки, a mianowicie:

- 1-o państwowe pocztowe kasy oszczędności;
- 2-o banki publiczne i instytucje kredytowe, upoważnione przez ustawy do przyjmowania pieniędzy na rachunek obcy;
- 3-o zarejestrowane firmy, trudniące się zawodowo operacjami bankierskimi.

Fick. Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 52.

Hildebrand. Das Checksystem und das Clearinghouse in London. str. 18.

¹⁾ Hülshoff. De cheque.... str. 74.

Jeżeli czek wystawiony będzie na osobę, nieodpowiadającą wyłuszczoneму przepisowi, żadna odpowiedzialność, zastrzeżona dla czeków przez prawo z dnia 3 Kwietnia 1906 roku, z takiego pisma nie wynika; słowem dokument ten, w myśl stanowczego brzmienia końcowego ustępu artykułu 2 rzeczzonego prawa, nie będzie czekiem¹⁾.

Przytaczamy motywy prawodawcze rzeczzonej zasady:

Ograniczenie²⁾ biernej zdolności czekowej winno być zalecone ze względów gospodarstwa narodowego, gdyż tylko przy ograniczeniu obiegu czekowy, oszczędzając gotówkę pieniężną, rozwija się w wielkim stylu i może spełnić wyrównywające i profilaktyczne zadanie dla obiegu gotówki. Powszechnie uznano, że czek wykazuje swe strony dodatnie w połączeniu z obrotem żyrowym (Giroverkehr). To połączenie nie może być stworzone przez prawo; ograniczenie zdolności czekowej sprzyja mu i z powodu tego ograniczenia tworzą się same przez się w obiegu czekowym koła, których punktem środkowym są osoby czekowo-zdolne. W tych środowiskach koncentrują się fundusze wielkiej ilości osób, i gdy tam stykają się również zlecenia zapłaty tych wszystkich osób, możliwem jest, bez potrzeby specjalnej jeszcze działalności organizacyjnej, dokonać uiszczeń za pomocą skontracji bez użycia gotówki. Ekonomiczny pożytek czeków będzie niezawodny, jeżeli te środowiska będą z sobą połączone i rozszerzą to koło, wewnątrz którego uiszczenie ma miejsce bez pieniędzy. Przy zasadzie ogólnej czekowej zdolności biernej osiągnięcie

¹⁾ Canstein nazywa takie pisma pseudoczekami. Der Scheck str. 93.

²⁾ Erläuternde Bemerkungen zum Regierungsentwurf des Scheckgesetzes.

powyższych celów jest nieprawdopodobne, a nawet niemożliwe

7. Drugi system zupełnej tolerancji w stosunku do biernej zdolności czekowej znajdujemy w prawie francuskim. W rozporządzeniach prawnych z roku 1865 niema żadnego zastrzeżenia, aby czek mógł być ciągniony tylko na pewne kategorie osób lub instytucji; brak takiego zastrzeżenia należy tłumaczyć w znaczeniu pozostawienia możności wystawiania czeków na każdą osobę. Darimon w roku 1865 dowodził w izbie, że ograniczenie we Francji biernej zdolności czekowej zmniejszy obroty czekowe. W roku 1874 podnoszone były w zgromadzeniu narodowym (Assemblée nationale) głosy za wprowadzeniem praktyki angielskiej, za którą przemawiali Soubeyran i Wołowski ¹⁾. — „Nie jest bez racji, twierdzono, że prawo angielskie poczytuje czek za asygnatę na bankiera, gdyż czek, będąc raczej środkiem zapłaty i kompensaty, niż papierem obiegowym, winien mieć tę zaletę, aby wskazany wzbudzał zaufanie ogólne i był jedną z osób, wybieranych zazwyczaj przez handlujących za pośrednika do ich obrachunków. — Z tego podwójnego punktu widzenia należy uznać za właściwe, aby czek był ciągniony na bankiera: ilość banków jest stosunkowo ograniczona; zwłaszcza jeżeli czek ma pewne dostrzegalne oznaki zewnętrzne, gdy jest wycięty z książeczki czekowej, wydanej przez bank, łatwiej będzie przyjmowany przy regulacji”.

Poglądy te zwalczał Pouyer-Quertier i izba nie zgodziła się na ustanowienie ograniczenia w materji biernej zdolności czekowej ²⁾. Interpretację przepi-

¹⁾ Posiedzenia z d. 11 i 12 Lutego 1874 r.

²⁾ *Lyon-Caen et Renault*. *Traité de droit commercial*. IV Nr. 570.

sów prawa francuskiego, wyżej przytoczoną, przyjęli także komentatorowie, jak Lyon-Caen, Boistel, Alauzet, Thaller i inni. Ostatni wyraźnie zaznacza, że we Francji чеки mogą być ciągnięte: a) na handlującego i b) na niehandlującego ¹⁾.

Ta sama zasada ujawnia się w prawie belgijskim z r. 1873 i w kodeksach handlowych: hiszpańskim, (art. 524 — 543), rumuńskim (art. 364 — 369) i w przepisach prawa, obowiązującego w Szwajcarii (art. 830—837): brak w nich rozporządzeń, ograniczających bierną zdolność czekową. stwarza bezwzględną swobodę ciągnięcia czeku na każdą osobę.

W ustawodawstwach północnych (Danja, Norwegja i Szwecja) również odrzucono wzór angielski i nie uchwalono ograniczeń w omawianym przedmiocie, jakkolwiek były wnioski przeciwnie we wszystkich parlamentach ²⁾.

Kodeks handlowy bulgarski uznaje możność wystawiania czeku na każdą osobę, gdyż w myśl art. 640 czek służy do podniesienia pieniędzy, znajdujących się „w banku lub u jakiegokolwiek osoby”.

W projekcie prawa niemieckiego także zarzucone zostały obecnie obowiązujące restrykcje co do osób i instytucji, na które wolno wystawiać чеки. W motywach ³⁾ projektu czytamy: Niezależnie od tego, że pojęcia „dom bankowy (Bankhaus)” i „instytucja pieniężna (Geldinstitut)”, o których mowa w artykule 24 ustawy wekslowo-stemplowej z dnia 10 Czerwca 1869 roku, nie są tak ścisłe, jak pojęcie „banker” w Anglii, nie ma dostatecznej zasady do zakazu, aby na-

¹⁾ *Traité élémentaire de droit commercial*. str. 790.

²⁾ *Heckcher*. *Die nordischen Checkgesetze*. Z. f. d. gesammte Handelsrecht, tom XLVIII str. 398.

³⁾ Entwurf eines Checkgesetzes für das deutsche Reich. str. 29.

przykład kasy oszczędności i związki zaliczkowe (Vorschussvereine), jak w Austrii, albo rejenci, jak we Francji, nie mogli w charakterze osób wskazanych popierać obiegu czekowego. Ustawy Belgji, Francji i Szwajcarii pozostawiły w tym względzie również zupełną swobodę.—Solidność obiegu czekowego, którą ograniczenie biernej zdolności czekowej ma na widoku, lepiej i skuteczniej zapewnioną będzie przez ustanowienie w projekcie żądania, aby u wskazanego znajdował się dostateczny fundusz wystawcy⁷⁾.

8. W literaturze prawniczej mamy licznych zwolenników zarówno angielskiego, jak i francuskiego systemu.—Za systemem, ograniczającym bierną zdolność wekslową wypowiedzieli się: Munzinger ¹⁾, Kapp ²⁾, Gareis ³⁾, Siemens ⁴⁾, Wendt ⁵⁾, i inni.—Zasadność systemu wolnościowego popierają: Birnbaum ⁶⁾, Cohn Georg ⁷⁾, Bayendorfer ⁸⁾, Fick ⁹⁾, Koch ¹⁰⁾, i inni. Komentatorowie francuscy (Chastenot, Bédarride, Nougier et Espinas, Panhard, Boisteul, Alauzet, Lyon-Caen et Renault, Thaller) przedmiotu tego nie pogłębiają i w ich dziełach opracowanego materiału naukowego nie znajdujemy. Z naszych prawników Flamm jest stanowczym zwolennikiem systemu ograniczającego z zasady, że czek z natury swojej jest narzę-

¹⁾ Motive zum Entwurf eines schweizerischen Handelsrechtes str. 397.

²⁾ Der Check. Z. f. g. Handelsrecht. XXX str. 344.

³⁾ Das deutsche Handelsrecht. str. 758.

⁴⁾ Die Lage des Scheckwesens in Deutschland. str. 17.

⁵⁾ Das allgemeine Anweisungsrecht.

⁶⁾ Der Scheck. str. 10.

⁷⁾ Zur Lehre von Check. Z. f. vergleichende Rechtswissenschaft I. III i XII.

⁸⁾ Das Checksystem. str. 6.

⁹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 282.

¹⁰⁾ Zum Check esetzentwurf, str. 24.

dziem, specjalnie do stosunku między bankierem i jego klientelą przeznaczonem; z tego powodu w projekcie ustawy o czekach kreśli następującą definicję w art. 1: „czek jest to zlecenie klienta do bankiera, aby....” ¹⁾

9. Zaznaczona dwoistość w rozwiązaniu kwestji co do biernej zdolności czekowej prowadzi do rozważenia problematu, który z rzeczonych dwóch systemów należałoby uważać za lepszy.

Prawo angielskie i ustawodawstwa jego typu, powyżej wyliczone, protegują jedyny rodzaj czeków, ciągnionych tylko na osoby, zajmujące się operacjami bankierskimi i pieniężnemi. Uznając w zupełności wszelkie korzyści, płynące z tego rodzaju czeków, nie możemy jednak przyjąć wyżej już wspomnianych uzasadnień doktryny, ograniczającej bierną zdolność czekową. Dopuszczalność czeków, wystawianych nie na bankierów i instytucje finansowe, bynajmniej nie pociągnie ujemnych skutków dla obiegu czekowego i nie zmniejszy pożytku, który jest wynikiem tego obiegu. Nie ma istotnej zasady do pozbawienia praw czekowych tych dokumentów, które, jako чеки, na osoby prywatne są wystawiane i w drodze zwyczaju stanowią objawy wielokrotnie się powtarzające.

Jeżeli niema ograniczeń w prawie co do osób, które mogą przyjmować oddzielne depozyty pieniężne, jeżeli brak ograniczeń co do biernej zdolności wekslowej i wolno ciągnąć wksel na każdą osobę, niema powodu do stworzenia ograniczeń w dziedzinie biernej zdolności czekowej. Interwencja państwowa, dążąca do ograniczeń, bądź ze celu nadania czekom większej solidności, bądź ze względów łatwiejszej kontroli fiskalnej, nie może być dostatecznie usprawiedliwiona; prawo winno regulować wszelkie napotykanne zjawiska

¹⁾ Rzecz o wekslach i czekach, str. 527.

życiowe, o ile nie przynoszą szkody, a pokonanie trudności przy ochronie interesów skarbu nie winno się wyrażać w usuwaniu samych zjawisk licznych i nieszkodliwych. Wprowadzenie metody tolerancji stworzy taki stan rzeczy, że obok kwitującego obiegu czeków, wystawianych wyłącznie na banki i bankierów, istnieć będą w większej lub mniejszej liczbie prawnie normowane czeki, ciągnięte na inne osoby. W tym przypadku obroty czekowe konsekwentnie muszą się zwiększyć, i jeżeli wzmożenie się ich zasadniczo jest pożądane, cel należy uważać za osiągnięty. Rezultat może wykazać niewielki wzrost, a wówczas okaże się, że życie nie wywołuje potrzeby takiego rodzaju czeków; istnienie norm prawnych nie będzie wtedy żadnym ciężarem dla społeczeństwa. Jeżeli jednak ujawni się znakomite powiększenie obiegu czekowego z powodu ukazania się czeków drugiego rodzaju, to zachodzi pytanie, dlaczego prawo ma tamować i wstrzymywać rozwój tych zjawisk na drodze ograniczeń. Przykłady Francji, Belgji, Hiszpanji, Szwajcarji, Danji, Szwecji, Norwegji i innych państw stwierdzają dobitnie zasadność i właściwość systemu wolnościowego w materji biernej zdolności czekowej, a Niemcy, jak widzieliśmy, również chcą teorię tę zaadoptować, zmieniając dotychczasowe w tym względzie poglądy.

Stosowanie systemu angielskiego prowadzi z jednej strony do popierania monopolu na rzecz bankierów i instytucji finansowych, i z drugiej do stworzenia wygody dla państwa w sferze obrotu gotowizny. Nie dotykając narazie szczegółów przeznaczenia czeku, — niżej zobaczymy, jakie są różnorodne definicje i rodzaje czeków, — uważamy, że przytoczone pobudki nie są przekonywujące, albowiem nie mogą być wyłącznymi motywami dla ustawodawstw czekowych. Powiedzielibyśmy raczej, że tylko pożytek dla wszystkich

jednostek, z których się społeczeństwa składają, oraz rugowanie przywilejów, winny być podstawą przy stanowieniu praw.

Z tych zasad oświadczamy się kategorycznie za systemem francuskim.

III.

O istotnych wymaganiach czeku.

10. Artykuł 2-gi prawa austriackiego brzmi: Istotne wymagania czeku są (Die wesentlichen Erfordernisse eines Schecks sind):

1. wymienienie w tekście aktu (Urkunde), że jest czekiem;
2. podpis wystawcy: nazwisko jego lub firma;
3. wymienienie miejsca, dnia, miesiąca i roku wystawienia;
4. nazwisko osoby lub firmy, która ma dopełnić zapłaty (wskazany);
5. żądanie wystawcy, skierowane do wskazanego, aby zapłacił ściśle określoną sumę pieniężną z funduszków wystawcy; w żądaniu (in der Aufforderung) nie wolno uzależniać zapłaty czeku ani od otrzymania wzajemnego uiszczenia (Gegenleistung) od odbiorcy z czeku (Zahlungsempfänger), ani od innego warunku.

Z pisma (Schrift), w którym brak choćby jednego z powyższych wymagań, lub które ciągnięte jest na osobę czekowo-niezdolną (art. 1), jako też z indosów, na takim piśmie sporządzonych, nie powstaje żadna odpowiedzialność z niniejszego prawa. Pytanie, czy i jakie inne skutki prawne takie pismo pociąga, rozstrzyga się na zasadzie odpowiednich przepisów prawa cywilnego i handlowego.

O klauzuli czekowej.

11. Wyraz „czek” musi brzmieć w tekście dokumentu, głosi ustęp pierwszy art. 2. Wiadomo, że w wekslach tej grupy prawodawstw, które przyjęły system ogólnej ustawy wekslowej niemieckiej (Austria, Węgry, Włochy, Rosja, Szwecja i inne), dla ważności weksłu bezwarunkowo winien być w nim wyraz „weksel”; tę samą klauzulę znajdujemy w całym szeregu ustaw czekowych.

W tej materji ujawniają się dwa krańcowe zapatrywania: jedno opiera się na praktyczności klauzuli czekowej, usuwającej potrzebę dociekań co do istoty aktu; drugie odrzuca przymus zamieszczenia formalnej nazwy dokumentu, wychodząc z założenia, że akt będzie czekiem, jeżeli odpowiadać będzie prawemu określeniu czeku. Niektórzy popierają system klauzuli także ze względów fiskalnych.

Motywy nowego prawa austriackiego bronią właściwości używania sakramentalnego wyrazu „czek” z zasad, że takie żądanie daje możność wystawcy nadania lub odmówienia zobowiązaniu praw czekowych co do przelewu i surowej odpowiedzialności, i że w ten sposób klauzula służy mu do interpretacji jego woli; w przeciwnym razie mogłoby się ciągle nasuwać pytanie, czy wystawca nie chciał wydać zwyczajnego przekazu.

W literaturze niemieckiej do zwolenników klauzuli należą: Koch, Kapp, Riesser ¹⁾, Simonsohn ²⁾,

¹⁾ Zur Revision des Handelsgesetzbuches. str. 269.

²⁾ Beiträge zur Lehre vom Check. str. 34.

Fick, Funk ¹⁾, Conrad. Uzasadnienia ich zawierają następujące główne argumenty:

1) wszystkie banki stale używają wyrazu „czek” w formularzach czekowych;

2) wystawianie czeków w pewnych wypadkach skutkuje dla wystawcy odpowiedzialność karną; nie można ze względu na grożącą karę narzucać dokumentowi charakteru czeku na zasadzie dowolnych rozumowań bez wyraźnego na to zezwolenia wystawcy;

3) czekobierca nie powinien być narażony na badanie prawnego znaczenia papieru i na ujemne konsekwencje w razie niewłaściwej oceny.

Przeciwnego zdania są: Cohn Georg, Bunzl ²⁾, Kuhlenbeck ³⁾; ostatni motywuje swój pogląd spostrzeżeniem, że czek nie jest formalnym dokumentem (formelles Gebilde), jakim jest weksel; niema przeto racji do postawienia żądania, aby nazwa „czek” niezbędnie zamieszczoną została w dokumencie.

Literatura angielska i francuska wypowiada zdania, zgodne z niżej przytoczonymi przepisami tychże państw.

12. Oprócz *Austrii* znajdujemy klauzulę czekową w następujących państwach:

W prawie *szwajcarskiem* ustęp 1 art. 830 Obligationenrecht wymienia wśród warunków istotnych czeku (die wesentlichen Erfordernisse) obowiązek zamieszczenia w treści wyrazu „czek” (Bezeichnung als „Check”). Zauważyć jednak należy różnicę w redakcji tego ustępu z odpowiednim przepisem art. 722 co

¹⁾ Das Questionnaire über ein oesterreichisches Checkgesetz str. 25.

²⁾ Material zu einem Checkgesetzentwurf. str. 9.

³⁾ Der Check.... seine wirtschaftliche und juristische Natur. str. 96.

⁴⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung, str. 174—177.

do wekslu oraz z literalnem brzmieniem rozporządzeń spokrewnionych ustaw, a mianowicie: wyraz „czek” winien być tylko oznaczony na dokumencie, bez zastrzeżenia, aby figurował w samym *tekście* czeku, jak to ma miejsce w prawie austriackiem. Szczegółowe badanie tej kwestji znajdujemy u Ficka ⁴⁾.

W ustawodawstwach *północnych* ustęp 1 artykułu 1 brzmi: czek winien zawierać wyraźne oznaczenie go, jako czeku, w samym „*tekście*”.

W *Bulgarji* czek winien obejmować nazwę „czek” (Чекът трябва да съдържа: 1. Наименованието „чек” ust. 1 art. 641).

Projekt prawa *niemieckiego* z roku 1892 kreśli również w artykule 1 wymaganie, aby czek zawierał w *tekście* określenie go, jako „czeku” (Der Scheck muss enthalten: 1-o die in dem Text aufzunehmende Bezeichnung als Scheck). Taka formalistyka, przeprowadzona konsekwentnie, ma na celu nadanie czekowi nazwy prawnej w chwili jego narodzin i uniemożliwienie późniejszego uzupełnienia lub dodania mu tego charakteru.

Przyjęcie systemu użycia sakramentalnego wyrazu „czek” ma swą podstawę w uświęconych zasadach prawa wekslowego, które w stosunku do weksli głosi również formalną klauzulę: pierwiastki i zwyczaje życia wekslowego przenoszą się do objawów życia czekowego.

13. Odmienne rozwiązanie omawianej kwestji klauzuli czekowej znajdujemy w całej grupie niżej wyłuszczonej ustawodawstw.

We *Francji* artykuł 1 prawa z dnia 14 Czerwca 1865 roku nie obejmuje rygору wypisania nazwy dokumentu. „Czek jest to pismo, które pod formą polecenia zapłaty służy wystawcy do wycofania na rzecz samego wystawcy lub osoby trzeciej całości lub

części funduszków, figurujących na kredycie jego rachunku u wskazanego i rozporządzalnych”. Brak nominalnej nazwy może wywołać spór, czy dany dokument jest czekiem, wekslem ciągnionym lub przekazem. W tym jednak względzie rozstrzyga wewnętrzna istota zobowiązania i zastosowane do niej odpowiednie przepisy prawa, a nie nazwa, mogąca nie odpowiadać istocie stosunku prawnego. Przeznaczenie czeku francuskiego, w myśl motywów prawodawczych, polega na tem, że czek jest środkiem zapłaty, a nie papierem pożyczkowo-kredytowym. Czek francuski, jak analiza jego czynników wykazuje, różni się od wekslu ciągniętego wieloma właściwościami:

1-o wymaga gotowego i poprzednio umówionego funduszu wystawcy u wskazanego;

2-o płatny jest tylko za okazaniem i winien być przedstawiony do zapłaty w ciągu dni 5 lub 8 od daty wystawienia;

3-o nie ulega akceptacji;

4-o data wystawienia winna być własnoręcznie wypisana przez wystawcę literami;

5-o nie zawiera wzmianki o otrzymaniu waluty;

6-o może być wystawiony na okaziciela;

7-o winien być pokwitowany w dacie zapłaty i

8-o podlega specjalnej opłacie stemplowej ¹⁾.

O wszystkich tych przymiotach czeku będziemy niżej obszernie mówili; tu tylko nadmienimy, że przed wydaniem nowelli z dnia 7 Czerwca 1894 roku różnica polegała jeszcze na tem, że czek mógł a weksel musiał być ciągnięty z jednego miejsca na drugie; obecna redakcja artykułu 110 kodeksu handlowego

¹⁾ *Lyon-Caen et Renault*. § 593. *Alauzet*. § 1575. *Boistel*. Nr. 863.

francuskiego zastrzeżenia tego już nie obejmuje. Takie zewnętrzne i wewnętrzne cechy czeku dają możliwość bez zbytej trudności odróżnienia czeku od innych zbliżonych do niego zobowiązań i nie wymagają dla jego prawnego bytu ustanowienia niewolniczego imperatywu, aby w treści dokumentu wymieniony był wyraz „czek”. Słuszne czyni spostrzeżenia Alauzet, że zasady prawodawstwa francuskiego są mało formalistyczne w każdej materji, a w szczególności w materji handlowej; prawo z dnia 14 Czerwca 1865 roku stanowi przepisy ogólne, którym należy się poddać, lecz nie daje terminologii sakramentalnej, która byłaby nieodzowną lub miałaby pierwszeństwo przed innymi wyrażeniami przy redakcji czeku; prawodawca uczynił to samo przy wekslu ciągnionym.

W Anglii, gdzie czek jest wekslem ciągnionym na bankiera, z tej definicji oraz z zestawienia art. 3 ustawy wekslowej z roku 1882, obejmującego wskazanie treści weksłu, wynika, że zamieszczenie wyrazu „czek” nie jest wymagalne.

Prawo *belgijskie* z roku 1873 zupełnie nie wspomina o potrzebie formalnego zaznaczenia wyrazu „czek” w akcie.

Prawo handlowe *włoskie*, jakkolwiek należy do grupy, opartej w materji prawa wekslowego na zasadach ustawy wekslowej niemieckiej, wyszczególniając w art. 340 wszystkie istotne przymioty czeku, nie wymienia klauzuli czekowej.

Kodeks handlowy *rumuński*, który co do weksli żąda w art. 270 wymienienia w tekście nazwy „weksel,” nie kreśli tego wymagania dla czeków w art. 374—369.

Prawo handlowe *holenderskie* zgodnie z teorią obowiązujących przepisów wekslowych nie czyni żadnego zastrzeżenia co do klauzuli czekowej.

14. Różniczkowanie się zasad prowadzi do zagadnienia, które nasuwa się do rozwiązania: czy system formalnego załatwienia kwestji przez obowiązkowe zamieszczenie wyrazu „czek” jest właściwym. Nie będziemy powtarzali przytoczonych już usprawiedliwień tego poglądu; każdy system formalny niewątpliwie stwarza ułatwienie w jednym kierunku i wykazuje dużo praktyczności. Gdy jednak forma często nie odpowiada treści, jesteśmy stronnikami teorii przeciwnej, czyli tej teorii, która nie poczytuje klauzuli czekowej za niezbędny warunek prawnego bytu czeku. Unieważnienie dokumentu, jako czeku, z powodu braku w nim formalnego wyrazu, nie zgadza się ani z ścisłą logiką, ani z wymaganiami sprawiedliwości: nie forma, lecz istota rozstrzyga i rozstrzygać winna o zobowiązaniu i jego znaczeniu prawnem.

Życie samo bez nałożenia przymusowych form dąży do wytworzenia ułatwień w obiegu czekowym: banki i bankierzy, u których lwia część depozytów się znajduje, gwoili wygodzie własnej i swych klientów, wydają książeczki czekowe z gotowemi blankietami czeków; oczywiście, wyraz „czek” figuruje zazwyczaj w tych formularzach i omawiane zagadnienie znajduje od razu praktyczne rozwiązanie. Ustawodawstwa, które nie uznają ograniczonej biernej zdolności czekowej, nie mogą wymagać, aby osoby prywatne, jako wskazane do płacenia czeków, również stosowały system książeczek czekowych; wolno więc wypisywać чеки, według upodobania wystawcy, byleby miały istotne cechy i właściwości, przez prawo dla czeków przepisane. Bank mocen zalecić, aby czek wystawiano na właściwym blankiecie odpowiedniej książki czekowej; nie może jednak prawnie odmówić zapłaty czeku, napisanego nie na znajdującym się u wystawcy blankiecie. Najczęściej wystawcy stosują się do ży

czeń i wewnętrznych przepisów bankowych; w razie sporu niehonorowanie czeku, który pod każdym względem odpowiadać będzie przepisom ustawy czekowej, lecz nie będzie zredagowany na blankiecie z książki czekowej, winno być uznane za przekroczenie prawne.

Wyjątkowy i jedyny w tym kierunku przepis zawiera kodeks handlowy *argentyński* z roku 1889; Czek według ścisłego brzmienia art. 800, wymieniającego istotne przymioty czeku, zawiera numer porządkowy, wydrukowany na talonie i na czeku; banki winny posiadać książki czekowe, opatrzone talonami, drukowanymi z odpowiednią numeracją, i wydawać je za pokwitowaniem z odbioru (art. 801). Dla ważności przeto czeku przepisana jest bezwzględna forma, ustawą zakreślona.

15. Co do genezy wyrazu „czek” (*chèque*, *cheque*, *Check*, *Scheck*) niema w nauce zgodności zdań. Jedni utrzymują, że wyraz ten pochodzi z wyrazu angielskiego „*exchequer*”, który dawniej oznaczał izbę skarbową lub obrachunkową; inni twierdzą, że pochodzi od słowa angielskiego „*to check*” (sprawdzać, porównywać); wreszcie przypisują mu pochodzenie francuskie z wyrazu „*écheq*” (szachownica) ze względu na zewnętrzny wygląd stołów, przy których dopełniano obliczania pieniędzy ¹⁾. Źródłosłów przytoczonych wyrazów w obu rzeczonych językach upatrują w łacińskim: „*scaccarium*” (skarbiec) ²⁾.

2.

O podpisie wystawcy.

16. Istotną częścią czeku jest *podpis wystawcy*: nazwisko jego lub firma (ustęp 2 art. 2).

¹⁾ Zob. *Pavliček*. Der Scheck, str. 6. *Cohn G.* Z. f. v. Rechtswissenschaft. I, str. 120. *Lyon-Caen et Renault*. Traité de droit commercial. IV. Nr. 538 (2).

²⁾ *Canstein*. Der Scheck. str. 2.

Przepis ten łącznie z innemi rozporządzeniami prawa czekowego uwydatnia ubocznie ogólny przymiot niezbędny czeku, a mianowicie: obowiązkową jego formę *piśmienną*: jeżeli czek według prawa obejmuje podpis wystawcy, może to mieć miejsce tylko na dokumencie *piśmiennym*. Prawnicy niemieccy mają tę zaletę, którą można poczytywać i za wadę, że lubią badać wszelkie możliwe, choćby najdrobniejsze kazuistyczne zdarzenia każdego stosunku prawnego, i w kwestji omawianej wysuwają liczne zagadnienia: czy pismo można zastąpić drukiem lub stemplem, — czy podpis może być zrobiony ołówkiem, — czy czek może być pisany na deseczkach lub innych *materiałach*, a nie na papierze, — czy podpis może być sporządzony z boku, a nie na dole i t. d. Fick, Zoller, Kapp, Cohn G. są za interpretacją pojęcia *piśmienności* czeku w najobszerniejszym jego znaczeniu, uznając, że zastąpienie pisma drukiem lub podpisy ołówkiem są w zasadzie dopuszczalne i że ocena tej okoliczności, czy zachowany został warunek *piśmienności*, stanowi tylko *quaestio facti*. Angielska zasada ogólna brzmi: „pismo obejmuje druk”, co rozstrzyga kwestję w znaczeniu dopuszczalności drukowanych podpisów. Z francuskich pisarzy Chastenet ¹⁾ konstatuje wypadki i ważność podpisów drukowanych. Reguła *piśmienności* oparta jest także na tradycji historycznej: wszelkie tytuły, które poprzedzały ukazanie się czeków w postaci obecnej, były *piśmienne*, — a więc włoskie *polizze*, weneckie *contadi di banco*, angielskie *cash notes*, niemieckie i duńskie *quittancien*, holenderskie *Kassierbriefje* i t. d. ²⁾.

¹⁾ Etude sur les chèques, str. 80.

²⁾ Die Frage der Chechgesetzgebung, str. 155.

Conrad. Die historischen Vorläufer des Schecks. § 3 i 4.

Obok samej zasady konieczności podpisu, który winien być sporządzony przez wystawcę własnoręcznie lub przez osobę, przezeń upoważnioną, prawo słusznie tworzy pravidła dla treści samego podpisu, usuwając możliwe nieporozumienia i określając pojęcie podpisu wystawcy na czeku. Przegląd ustawodawstw czekowych wykazuje pewne subtelności i odmienne ich zapatrywania.

17. Prawo handlowe *holenderskie*, traktując czek nominalnie jako pismo kasowe, milczy zupełnie o podpisie wystawcy (art. 221 i nast.); taki sam brak wzmianki znajdujemy w przepisach wekslowych (art. 100). Prawodawca uznaje system niekreślenia istotnych przymiotów czeku.

Prawo *francuskie* z roku 1865 głosi ogólnie (art. 1), że czek będzie podpisany przez wystawcę (il est signé par le tireur). Podkreślić wypada, że tenże prawodawca, ani w poprzedniej redakcji artykułu 110 kodeksu handlowego, ani w zmodyfikowanej w roku 1894 treści tegoż artykułu nie wspomina o podpisie wystawcy na wekslu ciągnionym i suchym. Ta różnica redakcji art. 1 prawa czekowego i wzmiankowanego rozporządzenia co do weksli wskazuje, że pomimo oczywistej potrzeby na czeku podpisu wystawcy pominięcie tego istotnego warunku przy wyliczeniu innych istotnych wymagań aktu może wywołać niepożądane komentarze; lepiej przeto zamieścić wyraźne żądanie podpisu wystawcy, aniżeli liczyć na domniemanie konieczności tego podpisu, wynikającej z natury czeku, jako zobowiązania piśmiennego. Do czeku nie stosuje się przepis art. 1326 kod. Nap., gdyż prawo z roku 1865 obejmuje dla czeków normy kompletne i samoistne, które wykluczają obowiązkość ogólnych przepisów o aktach z podpisem pry-

watnym ¹⁾. Podpis obejmować może jedynie nazwisko wystawcy; niema żadnego nakazu, aby zawierał także i imię wystawcy.

Prawo *belgijskie* zredagowane jest również bez żadnego bliższego określenia tego istotnego przymiotu czeku: art. 2 prawa z roku 1873 orzeka, że чеки będą podpisane przez wystawcę (les dispositions sont signées par le tireur).

Taką samą redakcję znajdujemy w art. 340 kodeksu handlowego *włoskiego*, który wymaga, aby czek był podpisany przez wystawcę (sottoscritto dal traente).

Identyczne rozporządzenie obejmują: art. 341 kodeksu handlowego *portugalskiego* i art. 365 kodeksu handlowego *rumuńskiego*. Wreszcie ogólnikowe żądanie podpisu wystawcy na czeku mieszczą w sobie ustawodawstwa *północne* (ust. 7 art. 1); zasługuje jednak na uwagę ten drobny szczegół, że rozporządzenie to nie figuruje w początkowych ustępach artykułu, obejmującego istotne przymioty czeku, jak to widzimy we wszystkich ustawach czekowych (np. w prawie austriackiem jako ustęp 2, w szwajcarskiem ustęp 3 i t. d.), lecz przy wyliczeniu tych przymiotów zajmuje ostatnie miejsce. Prawidłowość takiej redakcji nie wymaga uzasadnienia: jeżeli podpis jest zakończeniem czeku i wszelka jego treść w myśl istotnych wymagań, przez prawo ustanowionych, winna mieć miejsce na czeku przed podpisem, rozporządzenia, dotyczące tych wymagań, winny być omawiane w prawie również przed kwestją podpisu wystawcy.

18. Prawo *angielskie* można zaliczyć do kategorii tych ustawodawstw, które dają nieliczne wskazówki co do podpisu wystawcy. Czek winien być podpi-

¹⁾ *Lyon-Caen et Renault. Traité de droit commercial* IV § 554.

sany (signed) przez wystawcę; wynika to z zestawienia treści sect. 73 ustawy wekslowej z roku 1882, zawierającej zasadniczą definicję czeku, jako weksłu, z treścią sect. 3, obejmującą istotne elementy weksłu. Za podpis poczytuje się nakreślenie nie tylko własnego nazwiska (name), — o imieniu niema wzmianki w prawie —, lecz także nazwiska handlowego lub przybranego (a trade or assumed name sect. 23 ad 1). Wreszcie sect. 91 daje następujące ogólne określenie pojęcia „signature”: a) jeżeli prawo żąda podpisu, niema potrzeby (is not necessary), aby podpis był własnoręczny, lecz wystarcza, aby był sporządzony przez osobę upoważnioną (by or under his authority) i b) zamiast właściwego podpisu korporacji może być pieczętka korporacyjna (sealed with the corporate seal), co nie oznacza, aby prawo bezwzględnie wymagało takiej pieczętki na wekslach lub czekach.

Prawo *szwajcarskie* (art. 830 Obligationenrecht), zarówno jak i *austriackie*, przytaczając żądanie podpisu wystawcy na czeku, jako istotnego warunku bytu prawnego, uzupełnia je określeniem, co stanowić będzie podpis wystawcy: nazwisko jego lub firma (Die Unterschrift des Ausstellers mit seinem Namen oder seiner Firma). Wyrażenia te dosłownie są zapożyczone z ogólnej ustawy wekslowej niemieckiej, w której identyczne postanowienie zastrzeżone jest literalnie względem podpisu trasanta weksłu ciągniętego lub wystawcy weksłu suchego (art. 4 i 96 A. O. W.). Zauważyć wypada, że rozporządzenie, aby podpis zawierał nazwisko wystawcy, nie wyjaśnia, jak należy pojąć „nazwisko” rozumieć: czy ściśle nazwisko cywilne osoby, czy też dopuszczalne jest użycie na ceku nazwiska przybranego, pseudonimu? Gdzie grozi nieważność zobowiązania, jako czeku, wskutek niezachowania przepisu prawnego, nie można lekceważyć

kwestji. Ratio legis każe przypuszczać, że pojęcie „nazwiska” musi być przyjęte w najrozleglejszym jego znaczeniu, i stwierdzenie tej okoliczności, że wiadoma z używania przybranego nazwiska osoba własnoręcznie sporządziła podpis, będzie jednocześnie stwierdzeniem istnienia podpisu, prawem dla czeku zakreślonego. Co się tyczy pojęcia firmy, to wyjaśnienia jego należy szukać w właściwych przepisach, traktujących o firmach handlowych.

W projekcie prawa *niemieckiego* z roku 1892 znajdujemy w ust. 4 § 1 rozporządzenie, jednakowe co do treści z zacytowanymi wyrażeniami prawa szwajcarskiego i austriackiego.

W kodeksie handlowym *bulgarskim* z roku 1897 mieści się wyjątkowy nakaz oznaczenia w podpisie imienia i nazwiska wystawcy: ustęp. 3 art. 641 brzmi: „czek musi zawierać podpis wystawcy, to jest: jego imię i nazwisko lub jego firmę”.

Wreszcie nadmienimy, że zagadnienia, dotyczące przypadków niepiśmienności wystawcy, nie są objęte statutami czekowymi i znajdują rozwiązanie w przepisach innych ustaw. Wyjątek stanowią prawodawstwa szwajcarskie i austriackie.

W myśl artykułu 820 i 836 Obligationenrecht niepiśmienni nie mogą wystawiać czeków, gdyż znaki lub krzyże, chociażby urzędownie lub rejentalnie uwierzytelnione (amtlich oder notariell beglaubigt), nie poczytują się za prawne podpisy na wekslach lub czekach. W Austrii zgodnie z brzmieniem ust. 10 art. 20 prawa o czekach z d. 3 Kwietnia 1906 r. wystarcza dla ważności czeku zaświadczenie sądowe lub rejentalne (gerichtlich oder notariell), że krzyże lub znaki sporządzone zostały zamiast podpisu wystawcy niepiśmiennego; jest to przepis prawa wekslowego (art. 94 A. O. W.), zastosowany do czeków.

3.

A. O miejscu wystawienia.

19. Istotnym przymiotem czeku jest wymienienie *miejsca jego wystawienia* (ust. 3 art. 2).

Zamieszczenie w ustawach tego warunku, jako koniecznego, i wynikający ztąd nakaz wskazania *rzeczywistego* miejsca wystawienia czeku opiera się na dwóch zasadach: 1-o miejsce wystawienia czeku ma znaczenie przy określaniu terminów, przepisanych prawem dla przedstawienia czeku do zapłaty i 2-o opłaty stemplowe są często niejednakowe dla miejscowych i zamiejscowych oraz zagranicznych czeków.

Nie wszystkie jednak ustawy uznają konieczność omawianego warunku, jak niżej szczegółowo wykażemy. Podobnież w nauce są głosy przeciwko tej teorii. W literaturze niemieckiej Kuhlbeck ¹⁾ poczytuje żądanie bezwzględne oznaczenia miejsca wystawienia czeku za pozbawione poważnej racji. W literaturze szwajcarskiej Fick ²⁾ wychodzi z założenia, że każde zbyteczne żądanie formalne utrudnia obieg czekowy i jest szkodliwe; do takich żądań zalicza wymaganie oznaczenia miejsca wystawienia. We Francji komentatorowie ³⁾ tłumaczą istniejący przepis o konieczności omawianego warunku względami fiskalnemi. Literatura angielska zwalcza potrzebę tego warunku zgodnie z tradycjami prawa wekslowego. W ogólności, aczkolwiek można się zgodzić na powagę przytoczonych zasad, stojących w obronie wymienienia

¹⁾ Der Scheck... seine wirtschaftliche u. juristische Natur. str. 96.

²⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 206.

³⁾ Chastenot. Etude sur le chèque. Nouguier et Espinas. Des chèques str. 216. Lyon-Caen et Renault. T. IV. N. 558.

w czeku miejsca jego wystawienia, unieważnienie czeku z powodu braku tego warunku wydaje się krańcową karą, nie odpowiadającą istocie przekroczenia: miejsce wystawienia czeku, jako kwestja faktu, zawsze może znaleźć należyte wyjaśnienie i z tytułu braku formalnego nakreślenia miejscowości nie należy unieważniać zobowiązania i skutków jego prawnych. W dodatku, gdy mówimy o miejscu wystawienia dla stosowania pewnych zasad czekowych, myślimy o *rzeczywistym* miejscu; a pod tym względem nie zawsze wypisane miejsce w czeku zgadza się będzie z rzeczywistością. Ztąd płynie argument przeciw przypisywaniu formie znaczenia decydującego i przeciw unieważnianiu aktów z przyczyn formalnych, zwłaszcza, gdy forma ustalona być może faktycznemi danemi.

20. Zasadę *nieobowiązkowości* oznaczenia w czeku miejsca jego wydania wyznaje prawodawstwo *angielskie*. Podług przepisu sect. 3 (ust. 4) weksel nie jest nieważny (is not invalid), jeżeli nie wskazuje miejsca wystawienia; rozporządzenie to w myśl sect. 73 ustawy wekslowej stosuje się do czeków.

Kodeks handlowy *włoski* również nie żąda, aby w treści czeku wymieniano miejsce jego wystawienia; art. 340, obejmujący treść czeku, takiego żądania nie wylicza.

Omawianego żądania niema ani w art. 365 kodeksu handlowego *rumuńskiego*, ani w art. 221 i następnych prawa handlowego *holenderskiego*.

Wreszcie w najnowszych ustawodawstwach: a) *północnych* z roku 1897 i 1898 (art. 1) i b) *bulgarskim* z roku 1897 (art. 641) o niezbędności wypisania w czeku miejsca jego wystawienia niema wzmianki w zacytowanych artykułach, które wyluszczaają wszystkie istotne prawne wymagania treści czeku. Nadto w ustawach *północnych* znajdujemy przepis

analogiczny z rozporządzeniem niżej przytoczonego prawa belgijskiego, że w braku wskazania miejsca płatności czeku uważa się za miejsce wystawienia (art. 10).

21. Odmienne rozwiązanie znajdujemy przede wszystkim w prawie *francuskim*. Prawo o czekach z dnia 14 Czerwca 1865 nie obejmowało żadnego rozporządzenia w przedmiocie wskazania miejsca wystawienia czeku; dopiero nowella z d. 20 Lutego 1874 r. w artykule 5-ym, stanowiącym dodatek do artykułu 1-go prawa o czekach, orzekła, że czek wskazuje miejsce, gdzie został wydany (le chèque indique le lieu d'où il est émis). Pierwotne przepisy z roku 1865 zwalniały чеки całkowicie od wszelkiej opłaty stemplowej. Następnie w r. 1871 чеки obciążono opłatą 10 centimów, bez względu na wysokość sumy czekowej. Wreszcie nowella z roku 1874, rozróżniając чеки miejscowe (chèques sur place) od zamiejscowych (chèques émis d'une place sur autre) stanowi opłaty stemplowe dla pierwszych w ilości 10 centimów, a dla drugich — w ilości 20 centimów (art. 8). W przypadku falszywego wskazania miejsca wystawienia czeku (celui qui revêt un chèque d'une fausse énonciation du lieu, d'où il est tiré) grozi kara w ilości 6% od sumy czekowej z zastrzeżeniem minimalnej kary w kwocie 6 franków od czeku, wystawionego na sumę mniejszą niż 100 franków. W prawie atoli niema nigdzie zastrzeżenia nieważności czeku, ani w przypadku falszywego wskazania, ani w przypadku zupełnego braku wskazania miejsca.

Komentatorowie ¹⁾ są zdania, że czek, choć nieprawidłowy, nie będzie w obu tych przypadkach

¹⁾ Lyon-Caen et Renault, IV. § 596, Boistel. § 863, Chastenet. str. 154.

pozbawiony mocy prawnej. Podkreślić jeszcze wypada, że prawodawca francuski, wymierzający karę za falszywe oznaczenie miejsca wystawienia czeku, nie stosuje żadnej kary za nienapisanie tego miejsca i nie udziela właściwej wskazówki, czy czek taki należy uważać za miejscowy w stosunku do miejsca jego płatności i jakie należy zachować terminy przy przedstawieniu go do zapłaty.

Prawo *belgijskie* z roku 1873 wymaga oznaczenia miejscowości, gdzie czek został wystawiony (l'indication du lieu, où les dispositions sont faites — art. 2); w braku wskazania czek nie jest nieważny, lecz miejsce zapłaty poczytuje się za miejsce wystawienia (art. 4).

Prawo *szwajcarskie* (ust. 4 art. 830 Obligationenrecht), prawo *austrjackie* (ust. 3 art. 2) i projekt prawa *niemieckiego* (ust. 5 art. 1) w omawianym przedmiocie brzmią identycznie: „die Angabe des Ortes.....der Ausstellung”; wyrażenia te są zapożyczone dosłownie z ust. 6 art. 4 ogólnej ustawy wekslowej niemieckiej. Niżej przy rozważaniu końcowego ustępu art. 2 prawa austrjackiego ustalimy, że skutek niezamieszczenia w czeku miejsca jego wystawienia, według praw Szwajcarii i Austrii, jest nader stanowczy: nieważność dokumentu, jako czeku.

Zestawienie przytoczonych powyżej rozporządzeń wykazuje 3 kategorie ustawodawstw czekowych: 1-o jedna (Anglja, Włochy, Rumunja, Holandja, Danja, Norwegja, Szwecja i Bułgarja) w określeniu prawnego pojęcia czeku nie zaznaczają przymiotu: wymienienia miejsca wystawienia, 2-o druga (Francja i Belgja) wymieniają ten przymiot, bez skutków nieważności czeku w razie uchybienia, i 3-o trzecia (Szwajcarja i Austrija) uważa rzeczony przymiot za obowiązkowy pod skutkami niestosowania do danego aktu prawa czekowego.

B. O dacie wystawienia.

21. Istotnym warunkiem czeku jest *wymienienie daty: dnia, miesiąca i roku jego wystawienia* (część 2-a ust. 3 art. 2).

Potrzeba zamieszczenia w czeku daty jego wystawienia wydaje się zrozumiałą z wielu względów, z których za najważniejsze przyjąć należy: 1-o data ta może mieć znaczenie przy ustaleniu zdolności lub niezdolności czekowej; 2-o od daty tej liczy się termin, przepisany ustawami do przedstawienia czeku celem zapłaty; 3-o data może odegrać rolę w przypadku sporu, czy wystawca miał w chwili wystawienia czeku rozporządzalne fundusze u wskazanego; 4-o data ma znaczenie w kwestji przedawnienia; 5-o data może wyjaśnić, czy miejsce wystawienia czeku było zgodne z rzeczywistością; 6-o data decyduje o wysokości stempla, jaki obowiązywał w chwili wystawienia; 7-o czek bez daty stałby się wieczystym papierem obiegowym wbrew właściwemu swemu przeznaczeniu prawnemu i życiowemu.

Konsekwentnie biorąc, prawo nie tylko żąda wystawienia daty, lecz także wymaga, aby data ta była *rzeczywistą* datą wydania czeku. O ile omawiana kwestja jest prawie obojętną w materji wekslowej,—ustawy wekslowe nie poruszają jej zupełnie,—o tyle prawo czekowe domaga się prawdziwości daty, zastrzegając skutki niezgodności jej z rzeczywistością. Przyczyna takiego imperatywu tkwi także w celach fiskalnych: zależy na tem, aby pod formą czeków przekazy lub weksle ciągnięte nie korzystały z przywilejów stemplowych, ustanowionych specjalnie dla czeków.

W prawodawstwach europejskich ujawniają się rozliczne poglądy w przedmiocie datowania czeków,

poczynając od lekceważenia tego warunku, jako nieistotnego (*Anglja*), i kończąc na żądaniu wypisania dnia wystawienia wyraźnie literami (*Hiszpanja, Szwajcarja*), a nawet własnoręcznie przez tego, który czek wypisał (*Francja dla czeków zamiejscowych*).

W literaturze Kuhlenbeck ¹⁾ odrzuca potrzebę uznania tego warunku za nieodzowny, wychodząc z założenia, że data nie jest istotnym przymiotem ani weksłu, ani czeku. Fick ²⁾ twierdzi, że data nie jest absolutną koniecznością i że dla rozwoju obiegu czekowego szkodliwym jest wprowadzenie wielkiej ilości rygorów i form, zwłaszcza, że data może być ustanowiona wszelkimi sposobami. G. Cohn ³⁾ jest zdania, że nie należy wymierzać kar, ani unieważniać czeków z powodu braku daty, gdyż wystawca najbardziej jest ukarany za swe niedbalstwo lub złą wiarę wobec niepewności czasu, od którego liczą się terminy przedawnienia i inne skutki prawne czeku. Literatura francuska jest liberalniejszą od samego prawa, które wkracza w sferę zbyt formalną dla obrony interesów skarbu. Według nas kwestję daty należy postawić w organicznym związku z innemi wymaganiami statutów czekowych. W szczególności uznać musimy, że przy rozstrzyganiu sporów co do zdolności czekowej lub istnienia funduszu u wskazanego ustalona i rzeczywista data ma pierwszorzędne znaczenie. Skoro jednak data jest *quaestio facti* i może być należyście wyjaśniona przez osoby interesowane, unieważnienie czeku oraz wymierzanie kar za brak lub za złą datę uważamy za niewłaściwe. Obejście stemplowe (np. przekaz pod formą czeku) winno być karane, jako

¹⁾ Der Check... str. 96.

²⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 200.

³⁾ Zur Lehre vom Check. str. 474.

przekroczenie stemplowe, a gdy wydanie czeku wykazuje cechy oszustwa lub innego przestępstwa, stosować można przepisy kodeksu karnego.

22. W *Holandji* art. 221 prawa handlowego wymaga wskazania „dokładnej daty wystawienia”. W przypadku wydania czeku bez daty wystawca odpowiedzialny jest ad infinitum; nie wolno mu się wówczas powoływać ani na upływ terminów regresowych, ani na przedawnienie (10-letnie); ustalenie daty wystawienia jest w zasadzie niedopuszczalne, jako następstwo niewykonania przepisu prawnego.

Według prawa *angielskiego* weksel niedatowany (non dated) nie jest nieważny (sect. 3 ust. 4). Jeżeli został wydany z terminem płatności po upływie określonego czasu od daty wystawienia, a tej daty niema w wekslu (czeku), wolno okazicielowi wystawić właściwą datę sporządzenia wekslu (czeku) (sect. 12). W przypadkach, gdy okaziciel wystawił niewłaściwą datę w dobrej wierze albo przez pomyłkę, lub gdy wogóle zła data została wystawioną, weksel (cek) nie jest z tego powodu nieważny i jest płatny tak, jakby posiadał rzeczywistą datę. Wreszcie weksel (cek) nie jest nieważny (is not invalid), jeżeli jest anty lub postdatowany, albo nosi datę niedzielną (sect. 13 ust. 2). Z przytoczonych przepisów wynika, że prawo angielskie zupełnie nie przywiązuje wagi do warunku, przez nas omawianego, a nawet nie upatruje karygodności w przypadkach samowolnej zmiany daty na wcześniejszą lub późniejszą. Taki pogląd nie wywołuje także nieporozumienia przy rozstrzyganiu kwestji przedawnienia, gdyż w Anglii bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia powstania prawa do skargi, to jest: od daty protestu lub notyfikacji czeku z powodu niezapłacenia ¹⁾.

¹⁾ Statute of limitations—21 Jacob. I. ch. 16 sect. III.

23. We *Francji* prawo z roku 1865 (art. 1) pierwotnie orzekło, że czek winien wymienić datę wystawienia (porte la date où il est tiré), a nowella z roku 1874 w następstwie uzupełniła ten przepis, zastrzegając, że dzień wystawienia czeku winien być wypisany literami i ręką tego, który czek napisał (la date du jour où il est tiré inscrite en toutes lettres et de la main de celui, qui a écrit le chèque. ¹⁾ Wreszcie nowella z dnia 8 Sierpnia 1877 roku, dotycząca rejestrowania, zwolniła czeki miejscowe od wymienienia dnia wystawienia literami, zachowując ten rygor dla czeków zamiejscowych. Wystawca, który wyda czek bądź bez daty, bądź z datą fałszywą, podlega karze w ilości 6% od sumy czekowej (art. 6 nowelli z dnia 19 Lutego 1874 roku); tej samej karze podlega pierwszy indosant, okaziciel czeku i osoba, która dopełnia uiszczenia. We wszystkich przypadkach wymierzania rzeczony kary należy się jeszcze stempel proporcjonalny od sumy czekowej. Rozporządzenia powyższe, uniemożliwiające poprawienie daty, wypisanej w niektórych przypadkach literami, miały na celu zapobieżenie sfałszowaniu daty, w której fundusz wystawcy niewątpliwie miał być rozporządzalny u wskazanego, jakoteż bezwzględne ustalenie dnia, od którego czek, jako papier płatny za okazaniem, jest wymagalny ²⁾. Miano także na względzie wprowadzenie zewnętrznego odróżnienia czeku od wekslu ciągniętego lub przekazu. Surowe atoli żądania systemu francuskiego nie dają się dostatecznie uzasadnić i two-

¹⁾ „Nie żądamy, aby wystawca własnoręcznie datę napisał; domy bankowe wystawiają tysiące czeków; nie możemy wymagać, aby dyrektor wypisywał datę własnoręcznie; uczyni to urzędnik; będzie miał tylko jeden wyraz więcej do napisania”. Wyjaśnienie referenta Matieu-Bodet na sesji 13 Lutego 1874 roku.

²⁾ *Lyon-Caen et Renault*. § 559. *Thaller*. § 1648.

rzę trudności zgoła zbyt znaczne dla obiegu czekowego: jeżeli brak lub niewłaściwe zamieszczenie w wekslach dat, które mają również istotne znaczenie, nie jest uwarunkowane różnymi karami, i jeżeli prawo wekslowe nie obejmuje nakazu nakreślenia dat wekslowych literami lub własnoręcznie przez osobę, wypisującą weksel, niema specjalnej zasady do stawiania podobnych wymagań w stosunku do czeków. Obowiązkowość niewolniczych formułek dla czeków i wymierzanie kar za uchybienie treści formalnej nie winno mieć miejsca wyłącznie w imię i dla obrony interesów skarbu; dotychczasowa bowiem niewzruszalność zaznaczonych norm prawa francuskiego oparta jest przeważnie na tym jedynym motywie. W końcu podkreślimy, że antydatowanie i postdatowanie czeków według rzeczowych przepisów nie stanowią przestępstwa fałszu (jak na przykład w myśl art. 139 kod. handl.) i pociągają za sobą karę kontrawencyjną.

Echa systemu francuskiego znajdujemy w dwóch jeszcze prawodawstwach: *szwajcarskiem i hiszpańskiem*.

Art. 830 (ust. 4) Obligationenrecht głosi jako warunek niezbędny czeku: „wskazanie roku i dnia miesiąca wystawienia z oznaczeniem dnia wyrazami”. (Die Angabe des Jahres und des Monatstages der Ausstellung, letzterer mit Worten ausgedrückt). Niezwykle to żądanie, nie oparte na zwyczaju, jak zaznacza Fick, ¹⁾ wywołało potrzebę przypominania wystawcom o takiej normie prawnej; zamieszczano drobnym drukiem na czekach uwagę: „datę wypisać literami”, a 15-letnia praktyka wykazała, że rzeczzone rozporządzenie nader rzadko było stosowane i najczęściej ignorowane. Niewykonanie powyższego przepisu w myśl

¹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 201.

prawa szwajcarskiego, o czem niżej mówić oddzielnie będziemy, skutkuje nieważność dokumentu, jako czeku.

Art. 535 kodeksu handlowego *hiszpańskiego* brzmi zgodnie z przytoczonym przepisem prawa szwajcarskiego o konieczności wypisania daty wystawienia literami.

24. Obowiązkowe wymienienie daty wystawienia kreśli art. 2 prawa *belgijskiego* z roku 1873 (l'indication du jour où les dispositions sont faites). Za wydanie czeku bez daty lub z datą fałszywą wystawca podlega karze w ilości 10% od sumy czekowej (art. 5).

Identyczne przepisy zawierają art. 340 i 344 kodeksu handlowego *włoskiego*: czek winien być datowany (dev'essere datato); kara 10% niezależnie od kary cięższej z kodeksu karnego w przypadku ujawnienia przestępstwa.

Toż samo znajdujemy w kodeksie handlowym *rumuńskim* (art. 369); kontrawencja wynosi także 10% od sumy czekowej.

Kodeks handlowy *portugalski* wymaga również datowania czeku (art. 341).

Ustawodawstwa *północne* (art. 1) głoszą, że czek musi zawierać *dzień* wystawienia. Kto wystawi albo przyjmie czek przed datą, w nim oznaczoną, lub kto wystawi albo przyjmie czek bez daty, o ile taki akt nie będzie opatrzony stemplem wekslowym, podlega karze w ilości dziesięciokrotnej wysokości tego stempla; wysokość tej kary nie może być mniejszą, niż 10 koron (art. 17).

Kodeks handlowy *bulgarski* z roku 1897 w art. 641 żąda wymienienia w czeku daty z wskazaniem „miejsc i dnia”.

Projekt prawa *niemieckiego* o czekach uznaje niezbędną potrzebę wykazania daty wystawienia cze-

ku; ust. 5 § 1 brzmi dosłownie, jak w prawie austriackim: die Angabe des Monatstages und des Jahres der Ausstellung. W materji skutków za niezamieszczenie lub fałszywe wskazanie daty toczą się namiętne spory co do samej zasady lub co do normy kary. Izba handlowa w Hamburgu żąda zupełnego skreślenia kar; izba handlowa w Muelhausen uważa, że tylko w razie oszustwa można względem wystawcy stosować przepisy prawa karnego; wreszcie projekt dyrekcji banku państwa (Reichsbankdirektorium) oraz projekt rządowy ustanawia grzywnę pieniężną do wysokości 1000 marek w przypadkach rozmyślnego niedatowania lub niewłaściwego datowania czeku, o ile czyn wystawcy nie zawiera cech przestępstwa.

Podług prawa *austriackiego* zamieszczenie w czeku daty jego wystawienia jest istotnem wymaganiem, a wydanie czeku bez daty lub z datą fałszywą, w myśl artykułu 25 prawa o czekach z dnia 3 Kwietnia 1906 roku, pociąga kary stemplowe, zastrzeżone prawem z dnia 8 Marca 1876 roku; kary te w myśl art. 20 tego prawa wynoszą 50 lub 10-krotną opłatę stempla wekslowego ¹⁾. W motywach prawodawczych czytamy: „pominięte lub fałszywe datowanie czeku karalne jest jako uchybienie stemplowe, gdyż umożliwia nadużycie czeku dla celów kredytowych przy jednoczesnem obejściu stempla wekslowego”. Niezależnie od tej kary czek bez daty lub z niezgodną datą nie będzie czkiem w myśl prawa z dnia 3 Kwietnia 1906 r., gdyż takie są skutki braku choćby jednego istotnego wymagania czeku, wśród których niewątpliwie i stanowczo figuruje data wystawienia czeku.

¹⁾ *Canstein*. Der Scheck.... str. 86 i 241.

4.

O w s k a z a n y m.

25. *Czek wymienia nazwisko osoby lub firmy, która ma dopełnić zapłaty (wskazany) ¹⁾.*

Samo pojęcie czeku wskazuje, że bez wymienienia osoby, mającej dokonać wypłaty pieniędzy, niema czeku; oznaczenie przeto tej osoby jest istotną i niezbędną częścią treści czeku. Omawiana kwestja nie nastrocza tematu do specjalnych rozważań teoretycznych i ma ścisłą łączność z przepisami o biernej zdolności czekowej, które wyżej już przytoczyliśmy. W krajach, gdzie istnieje system ograniczenia osób lub instytucji, na które чеки można wystawiać (Anglja, Włochy, Portugalia, Holandja, Niemcy i Austria), byt prawny czeku zależy także od tego, czy osoba wskazana korzysta z prawa biernej zdolności czekowej. W tych przeto krajach wskazany musi być osobą *właściwą* w znaczeniu przepisów czekowych danego kraju.

26. Nasuwa się pytanie, czy osobą wskazaną winna być bezwzględnie osoba trzecia, czy też może nią być także sam wystawca? Nauka i ustawy nie dają jednobrzmiącej odpowiedzi. W prawie wekslowem znajdujemy podobne zagadnienie, obejmujące przypadki wydania weksli, które wystawca ciągnie na siebie samego. Takie weksle powstają zazwyczaj u osób, które, mając różne filje, ciągną weksle z jednego miejsca z obowiązkiem uiszczenia ich w innej własnej filji, — albo też mogą powstać wówczas, gdy wystawca chce dokonać zapłaty gdzieindziej, a nie w miejscu wystawienia. Choć rzeczne weksle mogą

¹⁾ „Name der Person oder der Firma, welche die Zahlung leisten soll (Bezogener)“.

być zastąpione przez wystawianie weksli prostych, są jednakże pewne subtelności, które wyodrębniają taki stosunek wekslowy od zobowiązania, wynikającego z wekslu prostego ¹⁾. Co do czeków, przejawy życiowe wykazują możliwość takich przypadków, gdy wystawca ciągnąć będzie na siebie samego, to jest: wskazać siebie, jako osobę, mającą płacić. Wspólnik lub prokurent firmy, i zresztą każdy kupiec może się znaleźć w tem położeniu, że, załatwiając stosunek handlowy lub cywilny po za swem biurem, reguluje go przez wystawienie czeku na siebie samego lub reprezentowaną firmę; zamiast wystawienia podobnego czeku mogłoby, oczywiście, mieć miejsce wydanie prostego rewersu lub wekslu. Również zdarza się często, że bank lub bankier wystawia czek na własną swą filję. Jeżeli zwrócimy uwagę na odmiennosć konsekwencji prawnych, ustanowionych dla czeków, winniśmy uznać, że niema słusznej zasady do krępowania woli stron, a brak należytej podstawy dla zakazu pozbawia go racji bytu. O ile przeto na pierwszy rzut oka wydaje się anormalnem, aby wystawca ciągnął czek na siebie samego, zwłaszcza, że zasadniczo czek jest papierem, płatnym za okazaniem, czyli natychmiast wymagalnym, tworzenie atoli zakazów i unieważnianie omawianych czeków nie znajduje uzasadnienia ani prawnego, ani życiowego. Normy prawne winny kłaść tamę w dziedzinie cywilno-handlowej życia tylko takim zjawiskom, które są szkodliwe i przeciwne dobremu obyczajom; nie można wszakże twierdzić, że do tych zjawisk należą przytoczone exempli modo przypadki wystawiania czeków „na siebie samego”, bynajmniej nie zasługują-

cych na pozbawienie ich ogólnych praw, dla czeków postanowionych.

W literaturze prawniczej oświadczają się za niedopuszczalnością rzeczonych czeków Zoller, ¹⁾ Nouguier ²⁾ i inni; tę samą zasadę uznają jurysprudenca francuska i angielska. Oprócz powołania się na podstawy prawa czekowego uzasadniają oni swój pogląd tym argumentem, że biorący czek ma zazwyczaj na względzie odpowiedzialność nie tylko wystawcy, lecz i wskazanego; połączenie zaś tych osób w jednej osobie prowadzi do zmuńszenia praw okaziciela czeku. Wszakże motywy rzeczników teorii negatywnej nie są tak przekonywające, aby miały pociągnąć absolutny zakaz tych rzadkich, lecz możliwych wydarzeń, gdy strony dobrowolnie godzą się na przyjęcie omawianych czeków.

27. Przechodząc do kwestji głównej, zaznaczamy, że prawodawstwa czekowe najczęściej kreślą żądanie zamieszczenia nazwiska osoby, mającej dokonać zapłaty, bądź wyraźnie, bądź ubocznie; niektóre jednak ustawy osobnego przepisu w tej materji nie zawierają.

Podług prawa *angielskiego* nazwisko wskazanego winno być wymienione lub w inny sposób oznaczone ze stosowną scisłością (must be named or otherwise indicated with reasonable certainty — sect. 6). Osobą tą musi być osoba trzecia, a nie sam wystawca; wynika to z określenia pojęcia wekslu (czeku), jako pisma, adresowanego „przez jedną osobę do drugiej”.... (addressed by one person to another.. sect 3). Pewne wątpliwości nasuwa treść sect. 5 (ust. 2), która brzmi,

¹⁾ Ustawa wekslowa rosyjska—wykład i szkic porównawczy (autora). str. 130.

¹⁾ Der Check des schweizerischen Obligationenrecht. str. 16.

²⁾ Des chèques. str. 62.

że jeżeli w wekslu wystawca i wskazany są tą samą osobą, to okaziciel może, według swego uznania, poczytywać akt (the instrument) za weksel ciągniony lub prosty. Jurysprudence angielska trzyma się w stosunku do czeków tej wykładni, że wystawca kategorycznie nie może figurować jako osoba, wskazana do płacenia czeku.

W *Szwajcarji* ustęp 5 art. 830 *Obligationenrecht* brzmi dosłownie, jak w prawie austriackiem, stanowiąc obowiązkowe wymienienie nazwiska lub firmy wskazanego. W myśl art. 836 należy stosować do czeków następujący przepis prawa wekslowego (art. 724): wystawca może ciągnąć czek na siebie samego, o ile zapłata ma nastąpić w innem miejscu, a nie w miejscu wystawienia (*trassiert-eigene Checks*).

W ustawodawstwach *północnych* ustęp 4 art. 1 głosi: „czek musi zawierać nazwisko tego, kto ma czek zapłacić (*trassat*)”. Komentatorowie Tybjerg, Hambro i Aström ¹⁾ zaznaczają, że wystawca nie może być osobą, wskazaną do zapłaty czeku.

Kodeks handlowy *bulgarski* każe zamieszczać w czeku: „*imię i nazwisko* lub firmę tej osoby, która winna zapłacić”. Pytanie, czy tą osobą może być wystawca, rozstrzyga się przecząco, gdyż prawo określa czek w sposób następujący: kto posiada *w banku* lub *u innej osoby* pieniądze.... może rozporządzać....” (art. 640). Sprzeczny z przytoczonym pojęciem czeku przepis prawa wekslowego (art. 530) o możliwości ciągnięcia wekslu na samego wystawcę, o ile zapłata nie jest wskazana w miejscu wystawienia, nie może stosować się do czeków.

¹⁾ *Borchardt*. Die Handelsgesetze des Erdballs—Skandina vien—11 str. 40.

Projekt prawa *niemieckiego* (ust. 4 art. 2) brzmi równoznaczaco z przepisem prawa austriackiego. (*Die Bezeichnung (Name oder Firma) desjenigen, der die Zahlung leisten soll*). W myśl motywów możność ciągnięcia czeku na samego wystawcę jest wykluczona; projektodawcy bowiem uważają tworzenie takich czeków za *zbyteczne* ¹⁾. Rozporządzenie prawa wekslowego (art. 6 A. W. O.) jest odmienne.

Prawo *austriackie* również nie pozwala wystawcy wymieniać samego siebie, jako wskazanego do płacenia czeku; wynika to z następnego ustępu art. 2, w którym mowa o wypłacie przez wskazanego znajdującego się *u niego* funduszu. Canstein ²⁾ podziela to zdanie i utrzymuje, że „wystawca i wskazany muszą być różne osoby; *trassiert*—*eigene* чеки są wyłączone”.

We wszystkich ustawodawstwach zacytowanych omawiany warunek mieści się wśród istotnych i niezbędnych przymiotów czeku.

Przepisy prawa *francuskiego* nie są w tym przedmiocie dobitne i jedynie z ubocznych jego rozporządzeń wyłania się twierdzące rozwiązanie rzecznej kwestji. Podług art. 1 prawa z roku 1865 czek służy do wycofania pieniędzy przez wystawcę od wskazanego (*chez le tiré*); art. 2 głosi, że czek może być ciągniony tylko na osobę trzecią... (*le chèque ne peut être tiré que sur un tiers...*); w art. 5 noweli z roku 1874 jest wzmianka o umowach między wystawcą, okazicielem i wskazanym (*le tiré*). Wniosek przeto o konieczności wymienienia osoby, która ma wypłacić czek, znajduje potwierdzenie w licznych wskazówkach

¹⁾ Begründung des Entwurfes eines Checkgesetzes für das deutsche Reich. str. 63.

²⁾ Der Scheck nach dem oesterreichischen Gesetze vom 3 April 1906. str. 94

prawodawcy o tej osobie. Jurysprudencja ¹⁾ nie uznaje możliwości połączenia w jednej osobie wystawcy i wskazanego, co zresztą jest zgodne z teorią prawa wekslowego francuskiego (art. 110 i 111 kod. handl.)

Ani prawo *belgijskie* z roku 1873, ani kodeks handlowy *włoski* z roku 1882 nie obejmują żadnych norm specjalnych co do osoby wskazanego. Prawo belgijskie jakby unika wyrazu „le tiré” i raz jeden wzmiankuje o nim w końcowym ustępie art. 4, traktującym o skargach regresowych względem wystawcy czeku. Prawo włoskie nie żąda w art. 340, wyszczególniającym niezbędną treść czeku, aby osoba, mająca płacić, była w nim wskazana. Wyraz „il trattario” powtarza się dwa razy w art. 342 i 344, gdy mowa o przedstawieniu czeku „wskazanemu” i o braku sumy rozporządzalnej „u wskazanego”.

Przytoczone przepisy prawa włoskiego powtórzone są dosłownie w art. 367 i 368 kodeksu handlowego *rumuńskiego* z roku 1887.

Rozporządzenia prawa handlowego *holenderskiego* nie zawierają żadnej wskazówki co do osoby wskazanego (de kassier).

28. Co się tyczy sposobu wymienienia osoby wskazanego, to jedynie ustawa *bulgarska* wymaga szczegółowego oznaczenia *imienia* i nazwiska lub firmy; ustawy *austriacka* i *szwajcarska* mówią o nazwisku lub firmie; *angielska* i *północne* — o nazwisku, a pozostałe — żadnej wskazówki w tym przedmiocie nie udzielają. Zagadnienia, co należy rozumieć przez „nazwisko” lub „firmę”, znajdują rozwiązania w rozlicznych przepisach prawa cywilnego i handlowego każdego kraju.

¹⁾ Dalloz et Vergé. Les Codes annotés. Code de commerce. str. 988.

29. Czek obejmuje żądanie wystawcy, zwrócone do wskazanego, aby zapłacił ściśle określoną sumę pieniężną z funduszków wystawcy; w żądaniu (in der Anforderung) zapłata czeku nie może być uzależnioną ani od otrzymania wzajemnego uiszczenia (Gegenleistung) od odbiorcy z czeku (Zahlungsempfänger), ani od innego warunku (ustęp 5 art. 2 prawa z dnia 3 Kwietnia 1906 r.).

Zacytowane rozporządzenie obejmuje właściwy i normalny *zarys ogólnej* treści, która stanowi niezbędną warunek ważności czeku, poruszając jednocześnie kwestje: a) funduszu wystawcy u wskazanego, b) sumy pieniężnej czeku z wymienieniem ściśle określonej kwoty i c) bezwarunkowości wypłaty.

Rozpatrzmy kolejno wszystkie te zagadnienia:

A.

O czekach-przekazach i czekach-kwitach.

30. Treść czeku w rozlicznych przejawach jego bytu wykazuje przeważnie dwie formy, powstałe na gruncie kontraktu czekowego między wystawcą a wskazanym, a mianowicie: 1) czek-kwit (chèque reçu, chèque récépissé, Quittungsscheck) i 2) czek-przekaz (chèque-mandat, Anweisungsscheck).

Czek-kwit zawiera pokwitowanie, wydane z góry przez wystawcę z odbioru sumy, znajdującej się u wskazanej osoby trzeciej. Okaziciel czeku może otrzymać od wskazanego sumę czekową bez zachowania szczególnych formalności.

Czek-przekaz obejmuje zlecenie wskazanemu do wypłacenia sumy pieniężnej z funduszków wystawcy czeku.

Równoległe istnienie tych dwóch rodzajów czeków wywołało cały szereg sporów naukowych i postanowień prawodawczych, które zakończone zostały ostatecznem zwycięstwem czeków przekazowych. — Stwierdzenie tego faktu znajdujemy w redakcji współczesnych przepisów czekowych.

31. W Anglii czek jest to weksel ciągniony na bankiera, płatny za okazaniem (sect. 73); ztąd wniosek, że prawo angielskie zna tylko чеки *przekazowe*. Treść ich w omawianej kwestji winna obejmować prawną treść weksli ciągnionych, a mianowicie: „*zlecenie* jednej osoby, adresowane do drugiej, aby ta ostatnia zapłaciła....” (order, addressed by one person to another, requiring the person to whom it is addressed to pay.... sect. 3). Charakter więc przekazowy czeku nie ulega tu żadnej wątpliwości.

We Francji najbardziej rozpowszechniony był pierwotnie czek-kwit, jako zwykły środek do wycofania funduszów wystawcy od wskazanego (sert au porteur à effectuer le retrait des fonds). Ta jednak jego forma została odrzucona przez prawo z dnia 14 Czerwca 1865 roku, które uznało, że treścią czeku może być li tylko *zlecenie* zapłaty.

Art. 1 tego prawa orzeka, że czek jest to pismo, które pod formą zlecenia zapłaty (sous la forme d'un mandat de paiement...) służy do wycofania funduszów... Oczywiście przeto jest, że czek, zawierający pokwitowanie, prawnie czekiem nie jest ¹⁾.

Pierwotny projekt rządu mówił o dwóch formach czekowych: a) soit sous la forme d'un mandat de paiement i b) soit sous la forme d'un récépissé, mając w ogóle na względzie dopuszczalność wszelkiego

¹⁾ *Lyon-Caen et Renault*. Traité de droit commercial IV. § 552, 598—602.

rodzaju czeków ¹⁾. Odrzucono formę kwitu dla czeków z przyczyn, które można streścić w dwóch argumentach:

1. Czek-kwit tworzy kłamstwo handlowe (un mensonge commercial) z formą kłamliwą (forme menteuse), gdyż wydany zostaje nie po zainkasowaniu pieniędzy, lecz wówczas, gdy wskazany nie jest jeszcze powiadomiony o poleceniu zapłaty; wyrzeka o fakcie przeszłym, choć odnosi się do przyszłego.

2). Czek-kwit jest formą niedogodną (forme incommode) zwłaszcza, gdy idzie o ustalenie praw okaziciela, o przelew za pomocą indosów lub o protestowanie w przypadku odmowy zapłaty ²⁾.

Czeki-kwity, choć nie stanowią formy legalnej czeków, są w dalszym ciągu w obiegu we Francji i podlegają jako zwyczajne kwity opłacie stemplowej w ilości 10 centimów na zasadzie prawa z dnia 23 Sierpnia 1871 roku ³⁾. Zagadnienia prawne, wynikające przy rozstrzyganiu sporów z takich czeków, są niezliczone i znajdują rozwiązanie w ogólnych przepisach prawa cywilnego lub handlowego. Okaziciel winien udowodnić, że jest wierzycielem wystawcy czeku i że suma czekowa mu się należy z mocy tytułu prawnego.

Jurisprudencja francuska ⁴⁾ stale uznaje, że jedyną formą legalną czeku jest czek-przekaz i że przepisy z roku 1865 wykluczają możliwość stosowania ich

¹⁾ „La faculté de créer le chèque sous toutes les formes ne pouvant manquer d'en faciliter l'émission”. (Exposé des motifs).

²⁾ Głównym rzecznikiem obecnej redakcji prawa o czekach był Darimon.

³⁾ *Thaller*. Traité de droit commercial. § 1641.

⁴⁾ *Dalloz et Rau*. Les codes annotés. Code de commerce. str. 988.

do czeków-kwitów (wyroki trybunałów handlowych w Nantes z d. 6 Lipca 1867 r. i w Orleanie z d. 30 Sierpnia 1871 roku).

W Belgji w prawie z dnia 20 Czerwca 1873 r. niema określenia czeku; z tytułu jednak tej nowelli „Loi sur les chèques et autres mandats de paiement et offres réelles” należy wnioskować, że czek jest jednym z papierów zleceńowych (mandats). Z dyskusji nad rzeczonem prawem widać, że izba deputowanych była przeciwna nadaniu czekom-kwitom norm, jakie usankcjonowano dla czeków w obecnem ich pojęciu prawnem. Rozstrzygającą była następująca argumentacja deputowanego Pirmez: Czem jest ostatecznie czek—kwit? Jest to środek, dający możność okazicielowi podniesienia sumy; nie stanowi atoli tytułu, skutkującego przelew na jakiegokolwiek bądź *prawa*. Gdy wystawiam kwit na mego bankiera, czy przelewam na kogoś prawo własności tej wierzytelności, którą mam u mego bankiera? Bynajmniej, i ta okoliczność, że mu sam doręczam pokwitowanie, dowodzi, że pozostałem właścicielem wierzytelności. Nie dokonałem więc przelewu i suma zostaje wypłacona mnie, bez względu na to, kto jest okazicielem kwitu. Dla zupełnego zrozumienia mej myśli przypuszczam dwa przypadki. Daję memu służącemu czek do podniesienia pieniędzy od mego bankiera z poleceniem, aby mnie je przyniósł lub oddał osobie wskazanej. Nie przelewam na niego żadnego prawa. Idzie on podnieść sumę za mojem pokwitowaniem, podniesie ją dla mnie lub odniesie dla mnie, nie zyskując żadnych praw. Daję czek memu wierzycielowi. Czy ten będzie miał odmienne prawa? Idzie on podnieść sumę tak samo, jak mój służący;—podniesie ją dla mnie, w mojem imieniu, za mojem pokwitowaniem. We wszystkich tych przypadkach jest to, co się nazywa w prawie *nudus minister*. Różnica

w tych dwóch przypadkach będzie polegała nie na przelewie praw przez tytuł, lecz na przeznaczeniu funduszów, które ustnie zostało wskazane.

Kodeks handlowy *hiszpański* traktuje czek kategorycznie, jako przekaz; art. 534 głosi: *zlecenie zapłaty* (mandato de pago), które w handlu znane jest pod nazwą czeku, jest to akt, którego mocą wystawca...

Według obowiązującego prawa *niemieckiego*, w myśl definicji, nakreślonej w § 24 ustawy wekslowo-stemplowej z roku 1869, czek jest *przekazem* („Checks d. i. Anweisungen auf das Guthaben...)

Projekt prawa z roku 1892 w ust. 1 art. 1 kreśli warunek, że czek winien (muss) zawierać: *żądanie* wystawcy, zwrócone do osoby lub firmy, aby zapłaciła..... (die an eine Person oder Firma (den Bezogenen) gerichtete Aufforderung des Ausstellers... zu zahlen.... Wyras „żądanie” (Aufforderung) użyte jest w znaczeniu „zlecenie”, gdyż zamieszczenie wyrazu „Anweisung”, jak wyjaśniają motywy, mogłoby wywołać nieporozumienie, że do czeków stosować należy przepisy prawne o przekazach. Nadto wykluczenie czeków-kwitów z pod opieki prawa czekowego uzasadniono sprzecznością, jaka istnieje między ich formą a właściwą treścią prawną (Rechtsinhalt); dla takich czeków wystarczające są rozporządzenia prawa cywilnego.

Wreszcie nowe prawo *austrjackie* wskazuje również formalnie, że w treści czeków winno się mieścić, jako warunek niezbędny jego bytu prawnego: *żądanie* (Aufforderung) zapłaty, skierowane do wskazanego przez wystawcę; słowem czek zawierać winien *zlecenie, a nie kwit*.

Motywy prawodawcze nie przytaczają bliżej zasad, któremi powodowano się przy odrzuceniu czeków-kwitów, zaznaczając jedynie, że żądanie zapłaty (Zahlungs-

aufforderung) może być napisane w dowolnych wyrażeniach (an beliebigen Worten) ¹⁾.

Wzmiankowane ustawodawstwa Anglii, Francji, Belgii, Hiszpanii, Niemiec i Austrii należą do tej grupy, która stanowi o wyżej rzeczony treści czeku, jako przekazu, dając mniej lub bardziej pełne określenie pojęcia czeku. Inne natomiast prawodawstwa, wychodząc jakby z założenia: *omnis definitio in jure civili periculosa est*, bądź wprost unikają orzeczenia istoty czeku, bądź też, obejmując bliższe jego określenie, nie wzmiankują o potrzebie użycia formy zleceniowej. Do tej drugiej grupy należą Szwajcaria, Włochy, Rumunia, Danja, Szwecja, Norwegia i Bułgaria.

32. Prawo szwajcarskie w art. 830, wyszczególniającym istotne wymagania czeku, nie zawiera warunku, aby w treści zamieszczano żądanie lub zlecenie wypłaty sumy pieniędzy. Czek jednak niewątpliwie jest papierem przekazowym, albowiem przepisy, dotyczące wekslu ciągnionego, stosują się do czeków (art. 836); weksel, oczywiście, nie może mieć formy kwitu.

Komentatorowie prawa szwajcarskiego wobec braku rozporządzenia stanowczego wygłaszają różne w tej materji zdania. Cohn G. ²⁾ i Munzinger ³⁾ twierdzą, że Szwajcaria należy do krajów, które uznają tylko чеки-прzekazy. Fick ⁴⁾ i Zoller ⁵⁾ trzymają się li-

¹⁾ Erläuternde Bemerkungen zum Regierungsentwurf des Scheckgesetzes.

²⁾ Zur Lehre vom Check. I. 431.

³⁾ Motive zu dem Entwurfe eines schweizerischen Handelsrecht. str. 56.

⁴⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 163.

⁵⁾ Der Check des schweizerischen Obligationenrechtes. str. 14.

teralnego brzmienia art. 830 i poczytują za czek każdy akt, który odpowiada ściśle wymaganiom rzeczonego artykułu, chociażby obejmował treść czeku-kwitu.

Prawo *włoskie* nie daje wyraźnego określenia czeku jako zlecenia, orzekając, że kto ma do rozporządzenia sumę pieniężną u bankiera lub kupca, może dysponować nią za pomocą czeku (*assegno bancario* (check)—art. 339). Zagadnienia, przez nas omawianego, nie rozstrzyga także art. 340, wyluszczaający treść istotną czeku.

Ustawodawstwa *północne* ani w art. 1, wymieniającym niezbędne przymioty czeku, ani też w artykułach następnych, nie poruszają kwestji formy zleceniowej czeku.

Redakcja art. 641 kodeksu handlowego *bulgarskiego* również nie obejmuje imperatywu, aby czek zawierał zlecenie zapłaty. Definicja czeku, jaką znajdujemy w art. 640, jest dość oryginalna; przepis ten brzmi: kto posiada w banku lub u innej osoby pieniądze rozporządzalne, może rozporządzić niemi na rzecz własną lub osoby trzeciej, w całości lub częściowo, za pomocą *pełnomocnictwa*, zwanego чеком (съ помощта на едно пълномощно, наръчено чекъ). Czy wobec tej zasady forma czeku ma być tylko zleceniowa w stosunku do wskazanego, na to pytanie nie znajdujemy odpowiedzi w prawie.

Brak w przytoczonych ustawach potrzebnych wskazówek musi nastroczać wątpliwości co do równouprawnienia czeków-kwitów z czekami-przekazami, gdyż o ile ostatnie bezwzględnie są protegowane przez prawo, o tyle znów pierwsze z wielu względów nie mogą korzystać z praw czekowych. Zestawienie przymiotów, niezbędnych dla formalnej istoty czeku, w każdej ustawie poszczególnie wyluszczonych, prowadzi do wniosku, że treścią czeku winno być nie pokwitowanie

z odbioru pieniędzy, lecz zlecenie do wypłacenia. Kwit z natury swej nie może wymagać tylu formalnych warunków bytu, jakie są zastrzeżone dla czeków, a niektóre z tych warunków są sprzeczne z przeznaczeniem i istotą kwitu. Z tych pobudek jursprudence wszędzie zgodnie orzeka, że właściwym cze-kiem może być tylko czek-zlecenie, a nie czek-kwit, i że obowiązujące przepisy czekowe rozciągają się wyłącznie na чеки-zlecenia.

Wyjątek stanowi prawo *holenderskie*, które obok czeków-przekazów uznaje чеки-kwity (art. 222 prawa handlowego z dnia 10 Kwietnia 1838 roku); wszelkie normy tego prawa stosują się wyraźnie do obu rodzajów czeków.

33. Literatura prawnicza przedstawia takie same odrębności i sposoby traktowania omawianej kwestji, jakie podkreśliliśmy przy badaniu poszczególnych ustaw obowiązujących. Najczęściej znajdujemy rozmyślnie pominięcie określenia pojęcia czeku albo definicję, nie obejmującą wszystkich zasadniczych cech czeku. Również ujawnia się rozłam i zwalczanie pro i contra równouprawnieniu i ulegalizowaniu czeków-kwitów.

Shaw ¹⁾ określa czek jako „nieakceptowany weksel, ciągniony na bankiera przez jego klienta i zazwyczaj, ale nie zawsze, na znajdujące się u bankiera kapitały”. Prawie identyczne w zasadzie określenie znajdujemy u innych pisarzy angielskich i amerykańskich: u Chitty, ²⁾ Daniela, ³⁾ Byles'a, ⁴⁾ Chal-

¹⁾ A practical treatise on the law of Banquers cheques. str. 1.

²⁾ On bills of exchange, promissory notes, cheques on bankers. str. 10.

³⁾ A treatise on the law of negotiable instruments. str. 596. II.

⁴⁾ A treatise on the law of bills of exchange, promissory notes, banknotes and checks. str. 15.

mers'a ¹⁾. Poczytując czek za tratę bankierską (Chitty) lub za tratę albo przekaz (Daniel), uczeni angielscy wykluczają czek-kwit z szeregu tych czeków, dla których prawo winno nakreślić stosowne przepisy.

W literaturze francuskiej odezwały się rozliczne głosy przeciw uchwałom, zapadłym w tej materji w prawie z roku 1865. Alauzet ²⁾ obszernie zwalcza motywy prawodawcze, o których wyżej mówiliśmy. Nie pojmuje on zarzutu przeciwko czekom-kwitom, jakoby miały zawierać „un mensonge commercial”, gdyż tego wyrażenia nie rozumie, a życiowo każde pokwitowanie winno nastąpić przed uiszczeniem. Nie upatruje żadnych komplikacji i trudności w współistnieniu i usankcjonowaniu obu rodzajów czeków. Pominięcie czeków-kwitów i ustanowienie norm jedynie dla czeków-przekazów nie wpłynie bynajmniej na zmniejszenie ilości pierwszych. Przeciwnie, z powodu sprzeczności, jaka zachodzi między żądaniem prawa, aby czek był płatny za okazaniem, a zwykłymi warunkami stosunku czekowego, omawiającemi, że pieniądze mogą być podniesione za kilkodniowem wypowiedzeniem, чеки-kwity mogą być bardziej używane, aniżeli чеки-przekazy, zwłaszcza, że jako kwity wymagają niewielkiej opłaty stemplowej.

Lyon-Caen i Renault ³⁾ są również przeciwnikami poglądów, przyjętych w roku 1865, i wykazują całą niewłaściwość motywów. Twierdzenie, że czek-kwit stwarza kłamstwo (un mensonge) jest dziecinne („il est puéril”); zazwyczaj kwit redagowany jest z góry w przewidywaniu otrzymania uiszczenia; weksle ciągnięte także są często prezentowane wskazanemu

¹⁾ The bill of exchange Act with explanatory notes. str. 79.

²⁾ Commentaire du Code de Commerce. IV. § 1537—1573.

³⁾ Traité de droit commercial. IV. § 552.

już pokwitowane. Jeżeli forma kwitu nie zawsze jest odpowiednią do wszelkich kombinacji, jakim może podlegać przekaz, niema jednak racji do zupełnego zakazu jej; strony nie przyjęłyby tej formy, gdyby nie miały w tem interesu. Zresztą taka treść ma niezaprzeczoną zaletę: usuwa bowiem kwestję pomieszania czeku z innemi tytułami, wówczas, gdy obecnie niezawsze jest łatwo odróżnić czek od weksłu ciągnionego.

Takie same wywody znajdujemy u Bédarride'a ¹⁾ i u Panharda ²⁾. Przeciwnie zdanie głosi Nonguier ³⁾, broniąc obowiązującej zasady wyłączności czeku-przekazu. Czek-kwit, według jego mniemania, będzie nadal tem, czem był przed wydaniem prawa o czekach z roku 1865, to jest kontraktem zupełnie ważnym (*contrat parfaitement valable*) i podlegać będzie wszelkim skutkom swej formy szczególnej (*soumis à toutes les conséquences de sa forme particulière*).

Niepodobna przytoczyć przy rozważaniu poruszonego zagadnienia wszystkich definicji czeku, jakie zawiera literatura niemiecka w licznych dziełach komentatorów prawa niemieckiego, austriackiego i szwajcarskiego. Mamy tu zwolenników poglądu angielskiego na czek; takim jest Kapp, ⁴⁾ który widzi w czeku tratę, spełniającą swe zadanie w obiegu kasowym; wystawca czeku z przyrzeczeniem wekslowem (*mit Wechselversprechen*) wydaje przekaz z żądaniem, aby wskazany, będąc z nim w stosunku handlowym, wypłacił na jego rachunek określoną sumę pieniężną za okazaniem czeku osobie oznaczonej lub jego następcy.

Simonsohn ⁵⁾ odrzuca wyraz „Wechselverspre-

chen” i zastępuje go pojęciem: „Garantieversprechen”. Kühlenbeck ¹⁾ określa także czek jako weksel, nie w ścisłym znaczeniu prawa wekslowego, lecz jako weksel, którego istotne zadanie polega na spełnieniu funkcji gospodarczej, na oszczędzaniu obiegu gotowizny i t. d.

Canstein ²⁾ w ostatniej swej pracy poczytuje czek za osobny rodzaj weksłu ciągnionego, nazwanego czekiem (*ein besonders gearteter als Scheck bezeichneter gezogener Wechsel*). Poprzednio ³⁾ teoria jego zawierała znamionną charakterystykę czeku jako *cesji* przez wystawcę pieniędzy, znajdujących się u wskazanego, z odpowiedzialnością wekslową wystawcy i indosantów w przypadku niezapłacenia czeku przez wskazanego. Natomiast inni uczeni przeważnie wykluczają w zupełności możliwość zaliczenia czeków w poczet rodzaju weksli ciągnionych, płatnych za okazaniem, ze względu na naturę prawną i znaczenie gospodarcze czeków.

W określeniach najczęściej oznaczają czek jako: *Orderbrief an eine Bank* (Mittermaier), *Bankanweisung* (Goldschmidt), *Anweisung des Ausstellers auf sein Guthaben bei einer Bank* (Koch) i t. p. Z orzeczeń podajemy te wyrazy, które dotyczą bezpośrednio omawianej w tem miejscu kwestji, nie dotykając innych przymiotów czeków.

Za równouprawnieniem czeków-kwitów oświadczają się: Cohn G., Koch, Kühlenbeck, Riesser, Moltman i Fick, ⁴⁾, przeciwko: Bayendörfer, Behrend,

¹⁾ Commentaire de la loi sur les chèques. Nr. 10.

²⁾ Du chèque str. 60.

³⁾ Des chèques. Nr. 27 i 28.

⁴⁾ Der Check. Z. f. Handelsrecht. XXX.

⁵⁾ Beiträge zur Lehre vom Check.

¹⁾ Der Check, seine wirtschaftliche und juristische Natur. str. 20 i 74.

²⁾ Der Scheck nach dem oesterreichischen Gesetze vom 3 April 1906. str. 75.

³⁾ Scheck, Wechsel u. deren Deckung. str. 111.

⁴⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 165.

Birnbaum, Bunzl, Kapp, Munzinger, Zoller, Simonsohn, Stieglitz i Conrad ¹⁾. Cohn G., na przykład, daje następujące określenie: czek jest to piśmienne zlecenie zapłaty pieniędzy wskutek uprzedniej umowy pod formą kwitu lub przekazu ²⁾.

Badając głosy tolerancyjne, które przytoczyliśmy wyżej za równouprawnieniem czeków-kwitów, musimy zaznaczyć, że na razie są one bardziej oparte na istniejącym jeszcze zwyczaju wystawiania czeków-kwitów, aniżeli na konieczności i rzeczywistej potrzebie ich utrzymania. Każdy przyznać musi, że właściwszą z wielu przyczyn formą czeku będzie treść jego zleceniowa; wykorzenienie jednak zwyczaju nieszkodliwego nie powinno się odbywać za pomocą pozbawienia danego dokumentu tych praw, które strony, uważając go za czek, nadać mu chciały. Jeżeli akt zgodnie z wolą stron jest czekiem, a nadto jeżeli według istoty swej odpowiada innym przymiotom czekowym, uprawnienie go, jako czeku, bardziej będzie racjonalne, aniżeli odmówienie mu praw czekowych. Można przyjąć za zasadę, że czek winien obejmować zlecenie zapłaty, gdy jednak przejawy życiowe w danej miejscowości wykazują niestosowanie się do takiego nakazu i ujawniają stały usus wystawiania czeków-kwitów, z wyraźnymi dowodami wzmożenia się takiego obiegu czekowego, niech życie stanowi o prawie, a nie odwrotnie. Ztąd wniosek, że prawodawca, udzielając dyrektywy co do treści czeku, winien się liczyć z rzeczywistością i nadać równouprawnienie omawianym rodzajom czeków, jeżeli faktycznie istnieją.

¹⁾ Materielle Voraussetzungen und Form des Schecks. Z. f. g. H. LVII. str. 86, 88 i 90.

²⁾ Conrads Jahrbücher. XXX. 6. 479.

B.

O funduszach wystawcy u wskazanego i o umowie czekowej.

34. Ustęp 5 artykułu 2 omawianego prawa austriackiego orzeka, że zlecenie czekowe winno dotyczyć zapłaty przez wskazanego *z funduszu wystawcy* (aus seinem Guthaben).

Komentowanie tego warunku prowadzi do rozważania stosunku prawnego między wystawcą a wskazanym i do określenia pojęcia funduszu (Guthaben) lub innych wyrażen, objętych ustawami czekowymi. Część pierwsza tych dociekań porusza liczne zagadnienia: czy winna istnieć umowa między wystawcą a wskazanym, poprzedzająca wydanie czeku, oraz jaki jest charakter, źródło i forma tej umowy; część druga obejmuje kwestję treści tej umowy i terminu istnienia funduszu.

W zasadzie nikt nie może wystawiać czeku na osobę, wskazaną do płacenia, jeżeli niema w tym względzie umowy specjalnej, uprawniającej wystawcę do ciągnięcia na wskazanego. *Niema czeku bez umowy między wystawcą a wskazanym*—głosi reguła prawa czekowego, którą przeważnie pojmują w tem znaczeniu, że wydanie czeku musi być poprzedzone kontraktem, prawnie upoważniającym wystawcę do ciągnięcia danej sumy pieniężnej na wskazanego, i że umowa ta nie może być ex post. Takie istotne wymaganie legalnego bytu czeku stanowi jednocześnie różnicę jego od zwykłego przekazu, który może być wystawiony w chwili, gdy umowy między wystawcą a wskazanym jeszcze niema.

35. W literaturze prawniczej zagadnienie, o którym mówimy, wywołało cały szereg poglądów kontrawersyjnych. Profesor Cohn Georg, wybitny ba-

dacz prawa czekowego, wysunął na pierwszy plan istotną potrzebę kontraktu czekowego między wystawcą a wskazanym i wypływającego zeń prawa umownego do wystawienia czeku (*Erforderniss der vertragsmaessigen Ermaechtigung des Ausstellers seitens des Bezogenen zur Ausstellung von Schecks* ¹⁾). Taki sam pogląd wypowiadają Funk, ²⁾ Bayerdörffer, ³⁾ Kuhlbeck, ⁴⁾ Moltman, ⁵⁾ Kapp ⁶⁾. Natomiast Simonsohn, uznając, że obowiązek wskazanego do wypłacenia czeku musi wynikać z jakiejś umowy, głosi, że czek nawet w braku wszelkiej umowy pozostanie czekiem w znaczeniu prawnem, gdyż umowa, jako istotne wymaganie, nie jest objęta treścią czeku ⁷⁾.

Birnbaum ⁸⁾ i Bunzl ⁹⁾ także poczytują warunek istnienia kontraktu czekowego za nieistotny. Główne uzasadnienie tej ostatniej teorii polega na tem, że wewnętrzny stosunek między wystawcą a wskazanym jest nieuchwytny dla posiadacza czeku, a obowiązkowość umowy czekowej tylko zatamuje rozrost obiegu czekowego. Zkąd osoba trzecia, jaką jest okaziciel czeku, może być w posiadaniu dowodu, stwierdzającego istnienie i warunki kontraktu czekowego. Czy okaziciel czeku winien żądać tego dowodu oraz dowodów uprzedniego pokrycia i rozporządzalności

¹⁾ Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft. I. str. 463.

²⁾ Ueber die rechtliche Natur des Check. str. 21.

³⁾ Das Check-system. str. 16.

⁴⁾ Der Scheck.....str. 74.

⁵⁾ Entwurf eines Scheckgesetzes. Z. f. v. R. XVII str. 302.

⁶⁾ Der Check. Z. f. g. H. XXX. str. 366.

⁷⁾ Wochenschrift für Actienrecht und Bankwesen. str. 113.

⁸⁾ Ueber Checks. Z. f. g. H. XXX str. 7.

⁹⁾ Material zu einem Cheque-Gesetzesentwurf. str. 14.

funduszu u wskazanego? Jeżeli czek będzie nieważny z powodu braku rzeczonych warunków, to okaziciel, który chciałby się zabezpieczyć przed taką ewentualnością, musiałby stawiać powyższe żądania, w życiu czekowym niepraktykowane, a nawet często niemożliwe do urzeczywistnienia. Z drugiej strony, jeżeli przepisy czekowe mają bronić praw okaziciela czeku i obrona ta staje się dopiero konkretną, gdy czek nie został zapłacony, unieważnienie czeku z powodu braku pokrycia pociągnęłoby za sobą niestosowanie rzeczonych przepisów w chwili ich rzeczywistej i aktualnej potrzeby. Z tych pobudek zwolennicy ważności czeku, wystawionego bez uprzedniej umowy i pokrycia, poczytują ustanowienie prawnych zasad: „niema czeku bez umowy czekowej” i „zapłata winna nastąpić z funduszu wystawcy”, za nieistotne i niewłaściwe.

Cała literatura francuska ¹⁾ stoi na gruncie obowiązkowości zawarcia rzeczonego kontraktu, jako podstawowej zasady legalnego bytu czeku; niżej przytoczymy rozważania, wyjaśniające przyjęcie tej zasady w prawie francuskim.

36. Powstaje kwestja, czy umowa czekowa jest kontraktem dodatkowym czy też samoistnym? Często występuje ona w charakterze umowy dodatkowej: A. ma w depozycie u B. pieniądze i podnosi je częściowo lub w całości za czekami; C. otwiera D. kredyt do wysokości umówionej i zezwala, aby D. podnosił pożyczone pieniądze za czekami. W obu przypadkach

¹⁾ Chastenot. Etude sur le chèque. str. 79.

Le Mercier. Etude sur les chèques. str. 101.

Lyon-Caen et Renault. Traité de droit commercial. IV. § 569.

Nouguier et Espinas. Des chèques. str. 42.

Alauzet. Commentaire du Code de Commerce. IV. § 1581 i 1588.

czek będzie dowodem wypłaty w stosunkach składu, kredytu i t. p.

Jednakże z punktu widzenia ustaw czekowych stosunek czekowy winien mieć właściwości kontraktu *samodzielnego*, którego mocą, bez względu na źródło wzajemnych zobowiązań między wystawcą a wskazanym, pierwszy ma prawo ciągnąć na wskazanego czek, a drugi ma obowiązek wypłacenia sumy czekowej. Przy istnieniu umowy czekowej dla okaziciela rzeczą jest zgoda obojętną, dlaczego wskazany ma płacić; potrzeba, aby z tej umowy wynikał bezwzględny obowiązek zapłaty czeku wskutek poprzednio dobrowolnie przyjętych warunków między wystawcą a wskazanym. Nie dość, aby A. miał fundusze u B.; potrzeba, aby między nimi stała wyraźna umowa, że A. mocen podnosić te fundusze za czekami.

Na poparcie zaznaczonej samoistności kontraktu czekowego można przytoczyć jeszcze następujące argumenty: 1-o kontrakt czekowy nie ulega zwykłemu przelewowi, jak depozyt lub inna wierzytelność; jeżeli A. ma prawo wystawiać чеки na B., to przelew funduszy przez A. na rzecz C. nie skutkuje także przelewem prawa podnoszenia tych funduszy za czekami C.; 2-o w przypadku śmierci A. stosunek czekowy ustaje; spadkobiercy A. mogą wystawiać чеки na B. jedynie po zawarciu nowej umowy czekowej.

37. *Forma* kontraktu czekowego w żadnej ustawie nie jest wskazana; brak wszakże potrzeby uroczystej lub usankcjonowanej formy dla niego. W praktyce umowa ta rzadko ma zewnętrzne cechy aktu pismienego; natomiast najczęściej wypływa z domniemań lub czynów, opartych na faktycznem wykonaniu wypłat za czekami. Wystarcza, na przykład, okoliczność, że A. posiada książkę czekową od B., i że u tego ostatniego są fundusze A. Dostatecznym do-

wodem istnienia umowy czekowej będzie rachunek kontokurentowy, wykazujący podnoszenie pieniędzy za czekami i t. d.

38. *Źródło* omawianego kontraktu czekowego może być rozmaite: depozyt, kredyt otwarty lub na weksle, zastaw papierów wartościowych i t. p. Są głosy odosobnione (Munzinger), ¹⁾ które żądają, aby ciągnięcie czeków dozwolone było jedynie w przypadkach posiadania przez wystawcę depozytu pieniężno-gotówkowego u wskazanego; idzie bowiem o bezwzględną pewność umowy czekowej. Weksel, mówi Munzinger, polega na zaufaniu do osobistej zdolności płatniczej; zapłata zaś czeku z chwilą jego wystawienia zapewniona jest depozytem i osobiste zaufanie polega na tem, że przyjmujący czek wyklucza możliwość oszustwa ze strony wystawcy.

Koch ²⁾ jest za niedopuszczalnością takiego funduszu, który oparty jest na kredycie otwartym. W ogólności rzecznicy tych poglądów uzasadniają je właściwem przeznaczeniem czeku, który ma na celu tylko zastąpienie gotówki.

Brak jednak istotnej racji dla ustanowienia podobnych ograniczeń, a przytoczony argument miesza pojęcie funduszu gotówkowego ze źródłem tego funduszu. Fundusz wystawcy może się utworzyć u wskazanego nie tylko wskutek kontraktu składu, lecz także ze stosunku kredytu, byleby udzielony kredyt mógł być w myśl umowy czekowej wyczerpany za czekami wystawcy. Udzielenie kredytu czekowego w tym przypadku równoznaczne jest z funduszem, złożonym; w gotowiznie; okaziciela bowiem czeku obchodzi rzeczyw-

¹⁾ Motive zum Entwurf eines schweizerischen Handelsrechtes. str. 510.

²⁾ Ueber Giroverkehr und Gebrauch von Checks als Zahlungsmittel. str. 167.

ste uskutecznienie wypłaty, wystawcę—fundusz, pozostawiony do jego dyspozycji, a wskazanego—obowiązek dokonania zapłaty z funduszu zakredytowanego. Praktyka życiowa wykazuje uniwersalnie przyjęte źródło umowy czekowej w funduszach, zapożyczonych przez wystawcę od wskazanego, a i nauka sankcjonuje чеки-кредитowe (Kredit-Checks), jako prawidłowe. W Anglii, na przykład, każdy klient otrzymuje od swego bankiera tak zwane „Accommodation”, określające, do jakiej sumy może korzystać z kredytu czekowego. We Francji i innych krajach, jak to niżej zobaczymy, zagadnienie to zostało wyraźnie rozwiązane w duchu twierdzącym. Powszechnie przyjęty jest zwyczaj otwierania kredytów za czekami: tworzy się oddzielne konto (conto separato), na którym zapisuje się na „credit” suma udzielonego kredytu czekowego, a na „debit” podniesione za czekami kwoty; na zwyczajnem zaś koncie (conto ordinario) udzielona pożyczka figuruje na stronie „debit”.

W nauce znajdujemy bardzo nielicznych przeciwników dopuszczalności funduszu, zapożyczonego przez wystawcę od wskazanego ¹⁾.

Źródło umowy czekowej może powstać z każdego stosunku (zastawu, darowizny), zawsze jednak z zastrzeżeniem, że fundusz czekowy będzie przyznany przez wskazanego na rzecz wystawcy bez wątpliwości i zaprzeczenia. Można nakreślić cały szereg tych źródeł i stosunków prawnych, z których wyłonić się może kontrakt czekowy między wystawcą a wskazanym:

1-o depozyt gotówkowy, złożony przez wystawcę u wskazanego;

2-o wypłaty gotówkowe, uskutecznione przez osobę trzecią na rachunek wystawcy;

3-o wpływy z realizacji papierów wartościowych i kuponów, należących do wystawcy i spieniężonych przez wskazanego;

4-o zarachowanie, dokonane w izbach rozrachunkowych;

5-o inkaso weksli, akredytyw i t. p., przekazane wskazanemu przez wystawcę;

6-o dyskonto weksli przez wystawcę u wskazanego;

7-o zastaw papierów wartościowych;

8-o pożyczka, udzielona wystawcy przez wskazanego;

9-o wszelkiego rodzaju kredyt, udzielony wystawcy przez wskazanego;

10-o wpływy z kontraktów sprzedaży, komis i innych stosunków między wystawcą a wskazanym;

11-o darowizna.

Cohn G. przytacza następujący przykład: bankier daruje swemu wybawcy z jakiegoś nieszczęścia książkę czekową i oddaje do jego rozporządzenia fundusz czekowy do wysokości pewnej sumy.

Rzeczne stosunki nie wyczerpują wszystkich źródeł umów czekowych; w wyjaśnieniach do prawa austriackiego exempli modo są zacytowane 8 pierwszych rodzajów pokrycia.

39. Posiadanie przez wystawcę natychmiast rozporządzalnego funduszu u wskazanego i obowiązek bezzwłocznego i bezwarunkowego uiszczenia przez wskazanego sumy czekowej, która oczywiście, nie może przewyższać rzeczzonego funduszu, oto zasadnicza treść omawianej umowy czekowej.

Czek różni się od przekazu i wekslu ciągniętego właśnie tem, że w chwili wystawienia czeku

¹⁾ Patrz *Lyon-Caen et Renault*. § 568. *Fick*.. str. 279. *Funk*. Ueber die rechtliche Natur des Check. str. 13.

winno być u wskazanego pokrycie natychmiast rozporządzalne. *Niema czeku bez pokrycia (funduszu)*—głosi również reguła prawa czekowego. Wystawca czeku poręcza za niewątpliwy byt tego funduszu w czasie wystawienia. Jakkolwiek poruszone zagadnienie nie winno budzić żadnych wątpliwości, to jednak są zdania i statuty, opiewające, że istnienie funduszu rozporządzalnego dotyczyć może czasu przedstawienia, a nie okresu wystawienia.

Różnica tych poglądów jest zasadnicza i, jak niżej zobaczymy, istnienie funduszu w chwili wystawienia uznane jest za podstawę prawa czekowego. Rzecznicy tego ostatniego poglądu stoją na gruncie niewzruszalności formalnych zasad przepisów czekowych i twierdzą, że usunięcie tego żądania pozbawia czek jego najistotniejszej właściwości, a nawet gieny. Natomiast prądy mniej rygorystyczne oświadczają się przeciwko przytoczonej konieczności: zapłata czeku może nastąpić także z funduszu, późniejszego od daty wystawienia, byleby w dniu prezentacji czeku do zapłaty fundusz był rozporządzalny. Życiowo problem ten jest prawie bez znaczenia; okazicielowi bowiem czeku zależy na otrzymaniu uiszczenia i konkretnie nie obchodzi go chwila narodzenia się funduszu u wskazanego. Nadto w rzeczywistości czas, oddzielający wystawienie od płatności czeku, jako papieru, wymagalnego za okazaniem, najczęściej bywa niewielki. Teoretycznie jednak z punktu widzenia zasad prawnych przyjęcie jednego lub drugiego poglądu należy do istotnych podstaw prawa czekowego.

W literaturze francuskiej „provision préalable” traktowane jest jako pokrycie, niezbędne w chwili wystawienia; w angielskiej i niemieckiej przeważa zdanie przeciwne. Canstein, ¹⁾ który upatruje w czeku

¹⁾ Check, Wechsel und deren Deckung. str. 112.

cesję funduszu, konsekwentnie żąda istnienia funduszu w chwili wydania czeku, to jest: w chwili przelewu na rzecz okaziciela czeku należności, przypadającej wystawcy od wskazanego. Leonhardt ¹⁾ także oświadcza się za momentem wystawienia, gdyż czek, według jego teorii, jest dokumentem, stwierdzającym byt przekazanej sumy u wskazanego do rozporządzenia wystawcy. Tak samo wypowiadają się Cohn Georg i Simonsohn. Natomiast Funk, Hoppenstaedt, Fick, Conrad, Pavliček ²⁾ i inni nie upatrują celowości w bezwzględnem żądaniu istnienia pokrycia już w chwili wystawienia czeku. Niektóre szczegóły rozlicznych poglądów naukowych zanalizujemy jeszcze przy rozstrząsaniu przepisów, obowiązujących w różnych krajach.

Krytycznie się zapatrując na kwestję umowy czekowej i pokrycia, możemy się oświadczyć za następującymi zasadami:

wydanie czeku tworzy domniemanie istnienia umowy czekowej między wystawcą a wskazanym, której mocą pierwszy upoważniony został przez drugiego do wystawienia nań czeków do wysokości określonej i natychmiast rozporządzalnej sumy pieniężnej;

źródło tej sumy czyli pokrycia nie podlega żadnym ograniczeniom;

w braku istnienia rzeczonyj umowy lub pokrycia czek nie podlega unieważnieniu, lecz wystawca obowiązany jest ponieść skutki, prawem ustanowione, za wystawienie czeku bez istnienia pokrycia w terminie przedstawienia do zapłaty;

¹⁾ Die gesetzliche Begründung des Checksystems in Oesterreich. str. 15.

²⁾ Der Scheck... str. 46,

istnienie umowy i pokrycia może być udowodnione wszelkimi sposobami.

Rozważanie wzmiankowanych skutków co do ich charakteru i zakresu znajdziemy niżej przy streszczeniu istniejących obecnie odpowiednich przepisów, które zajmują zazwyczaj miejsce w końcowych artykułach ustaw czekowych.

40. Przechodzimy do badania omawianych zagadnień w poszczególnych ustawach, z których zasadniczo wyodrębniają się przepisy Anglii i prawodawstw północnych.

We *Francji* czek „służy wystawcy do podniesienia (wycofania) wszystkich lub części funduszków, znajdujących się na kredycie jego rachunku i *rozporządzalnych*” (à effectuer le retrait de tout ou partie des fonds portés au credit de son compte et disponibles). Czek może być ciągniemy tylko na osobę trzecią, u której winno się znajdować *uprzednie pokrycie* (le chèque ne peut être tiré que sur un tiers ayant provision préalable—art. 2).

Celem należytego zrozumienia rzeczonych rozporządzeń w stosunku do kwestji, poruszonych w niniejszym rozdziale, przytoczymy dyskusję, jaka się odbyła w zgromadzeniu prawodawczem (Corps législatif) w dniu 5 Maja 1865 roku. Inną jest rzeczą, mówił de Lavenay, wierzytelność wymagalna i mogąca być dochodzoną niezwłocznie na drodze sądowej, a inną jest rzeczą *fundusz rozporządzalny*. Gdy mówimy o pokryciu uprzednim, o funduszach, znajdujących się na kredycie rachunku wystawcy i rozporządzalnych, czynimy wyraźną aluzję do umowy uprzedniej, z której mocy depozytariusz zobowiązał się do tego, aby miał do rozporządzenia wystawcy potrzebne sumy dla zapłaty jego zleceń za okazaniem. Nie potrzeba, aby to zobowiązanie przyjęła na siebie kasa

państwowa, bankier albo handlujący, lecz potrzeba, aby jakakolwiek bądź osoba prywatna, co do której ma być udowodniona rozporządzalność sumy, dobrowolnie zgodziła się na takie położenie, wobec którego rozum (la raison) i w razie sporu sąd mógłby stwierdzić przyjęcie przez nią warunku rozporządzalności.

Loubet, Gressier i inni członkowie zgromadzenia prawodawczego postavili wniosek, aby obok rozporządzalności funduszu wprowadzić wyraźnie żądanie umowy uprzedniej (convention préalable). Darimon zwalczał ten postulat, dowodząc, że taka umowa wynika z samego prawa, które nie uznaje czeku bez pokrycia rozporządzalnego. Pokrycie jest wówczas rozporządzalne, rozumował Darimon, gdy jestem powiadomiony, że fundusz jest do mojej dyspozycji. Co to jest za powiadomienie? Jest to widoczne porozumienie, które nastąpiło między wystawcą a wskazanym; a więc mamy to, czego żądają Loubet i inni. Z tych zasad prawo nie użyło w tekście wyrażenia „convention préalable”; pojęcia bowiem „fonds disponibles” i „provision préalable” w zupełności wyjaśniają, że niema legalnie czeku bez uprzedniej umowy.

Komentatorowie prawa francuskiego, ¹⁾ jakoteż jursprudenceja ²⁾ również głoszą, że „convention préalable” jest istotnym warunkiem prawnego bytu czeku.

Za wystawienie (l'émission) czeku bez pokrycia uprzedniego grozi kara, o której niżej szczegółowo pomówimy (art. 6 prawa z d. 14 Czerwca 1865 r.).

Co do źródła funduszu użyto wyrażenia: „fonds portés au credit de son compte” z intencją, aby te

¹⁾ Patrz u. Chastenot, Mercier, Lyon-Caen et Renault, Nouguier et Espinas.

²⁾ Dalloz et Rau. Les codes annotés. C. d. c. str. 998.

wyrażenia, zapożyczone z języka świata kupieckiego, były pojmowane w zakresie najobszerniejszym ¹⁾. Z chwilą, mówił referent rządu, gdy wystawca jest kredytowany u wskazanego na sumę rozporządzalną, nie można żądać formalnego usprawiedliwienia tego kredytu.

Upřednie pokrycie (provision préalable) wyrażenie zostało zamieszczone w art. 2. Darimon żądał stanowczego postawienia kwestji, wykazując dosadnie, że pokrycie winno już być w chwili wystawienia czeku, a nie dopiero w czasie przedstawienia go do zapłaty. Ten przepis, głosi Exposé des motifs, nie zawiera w sobie nic dziwnego, gdyż czek jest tylko narzędziem płatniczym, a gdyby stał się papierem kredytowym, utraciłby swój charakter, korzystałby niewłaściwie z czekowych ulg stemplowych oraz zachwiałoby zaufanie osób trzecich, które winny widzieć w nim dopełnienie rzeczywistej gotówki. Zgodnie z rzeczonym imperatywem komentatorowie prawa stosują rygory z całą bezwzględnością. Lyon—Caen i Renault ²⁾ są zdania, że karę z artykułu 6 należy stosować do wszelkich przypadków wystawienia czeku bez pokrycia upředniego, chociażby czek został wypłacony punktualnie, bądź z powodu nadejścia pokrycia po czasie wystawienia, bądź z przyczyny honorowania przez wskazanego podpisu wystawcy bez posiadania pokrycia. Thaller ³⁾ kreśli różnicę między wekslem ciągłym a czekiem, opartą na odmienności czasu pokrycia: pokrycie dla wekslu może być dane *po* jego wystawieniu, dla czeku — tylko *przed* wystawieniem.

¹⁾ Alauzet. Commentaire du code de commerce. IV § 1587.

²⁾ Traité de droit commercial. IV. § 574.

³⁾ Traité élémentaire de droit commercial. § 1644.

W prawie *szwajcarskiem* idea czekowej umowy upředniej i rozporządzalności funduszu jest określona w art. 831 Obligationenrecht: wolno wystawiać czek tylko wówczas, gdy wystawca ma prawo do natychmiastowego rozporządzenia sumą czekową u wskazanego. (Ein Check darf nur ausgestellt werden, wenn der Aussteller über den angewiesenen Betrag bei dem Bezogenen sofort zu verfügen das Recht hat). Kto wystawia czek, nie posiadając całkowitego pokrycia u wskazanego, obowiązany jest zapłacić okazicielowi czeku oprócz zrzędzonych strat 5% sumy czekowej (art. 837). Niema więc nieważności czeku; grożą jedynie prawem przepisane skutki cywilne. W literaturze ujawniają się nieco sprzeczne komentarze do przytoczonego przepisu. Vogt wywodzi z treści art. 831, że w stosunku czekowym musi istnieć kateryczne przyrzeczenie upřednie ze strony wskazanego co do zapłaty przezeń czeków z funduszu wystawcy. Fick ¹⁾ przychodzi do tego samego wniosku, kładąc nacisk na znaczenie wyrazów; „nur wenn”, określających moment prawnego wystawienia czeku. Przeciwnego zdania są Schneider i Fick (senior) ²⁾ i Zoller: ³⁾ wskazany, o ile posiada fundusz rozporządzalny wystawcy, winien uiścić czek, chociażby oddzielnej umowy czekowej nie sporządzono, gdyż wystawca ma prawo do wystawienia czeku, jako dowolnej formy podniesienia swych pieniędzy, rozporządzalnych u wskazanego. Rozporządzalność funduszu, według poglądu Zollera, decyduje o wszystkim: jeżeli wskazanemu nie wolno odmawiać w tym przypadku za-

¹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 306.

²⁾ Das schweizerische Obligationenrecht. § 831.

³⁾ Der Scheck des schweizerischen Obligationenrecht, str. 16.

płaty zwyczajnego przekazu, to również nie wolno mu nie honorować czeku, nań wystawionego.

W kwestji, czy pokrycie ma być u wskazanego już w chwili wydania czeku, Zoller i Haberstich twierdzą, że pokrycie nie może nastąpić po wydaniu czeku. Fick, rozważając art. 831 w zestawieniu z art. 837, wnosi, że gdy zapłata czeku uskuteczniiona została z funduszu, który nie egzystował w chwili wystawienia, lecz istniał w czasie przedstawienia czeku do zapłaty, okaziciel czeku nie poniósł żadnej straty, a ponieważ kara 5% jest akcesoryjną do wynagrodzenia szkody (ausser der verursachten Schaden), to w braku szkody nie może być zasądzoną. Udowodnienie nadto czasu, kiedy fundusz powstał u wskazanego, jest dla okaziciela czeku rzeczą prawie niemożliwą. Z tych pobudek Fick wnioskuje, że choć litera prawa wymaga istnienia pokrycia w czasie wystawienia, w rzeczywistości jednak brak pokrycia w owym czasie nie pociąga żadnych skutków ujemnych, jeżeli czek w terminie za okazaniem uiszczony został; faktycznie przeto dla warunku pokrycia miarodajnym jest czas przedstawienia czeku do zapłaty.

Prawo handlowe *holenderskie* nie wzmiankuje o omawianych zagadnieniach, jako o istotnych przymiotach czeku. W rozporządzeniach jednak o odpowiedzialności wystawcy tkwi zasada obowiązkowości istnienia pokrycia u wskazanego. Wystawca, a raczej, podług terminologii kodeksowej, pierwotny wydawca (de oorspronkelijk uitgever) czeku odpowiada za zapłatę sumy czekowej w ciągu dni dziesięciu od daty wystawienia bezwzględnie oraz po upływie tego terminu warunkowo, jeżeli nie udowodni, że w ciągu powyższego czasu posiadał gotówkę u wskazanego i że jej następnie nie podniósł; na żądanie okaziciela

wystawca obowiązany jest stwierdzić rzeczone okoliczności odpowiednią przysięgą (art. 223 i 229).

Według przepisu prawa *włoskiego* (art. 339 kod. handlowego) może wystawić czek tylko ten, kto ma sumę rozporządzalną (ha somme di danaro disponibili); kara grozi z art. 344 w przypadku wystawienia czeku bez posiadania przez wystawcę u wskazanego sumy rozporządzalnej (senza che exista presso il trattario la somma disponibile). Mamy tu odgłosy prawa francuskiego z mniej wyraźnem zastrzeżeniem co do konieczności pokrycia uprzedniego, które wynika z pojęć: istnienia i rozporządzalności funduszu w chwili wystawienia czeku.

Identycznie brzmią przepisy prawa handlowego w *Rumunji* (art. 364 i 369).

Prawo *belgijskie* mówi w art. 1 nowelli z r. 1873 o czekach, jako tytułach, płatnych z funduszków rozporządzalnych (titres à un paiement sur fonds disponibles) i wymierza karę w art. 5 za wystawienie czeku bez pokrycia uprzedniego (sans provision préalable). Zasady prawa francuskiego, oczywiście, dają się w całości zastosować do przepisów belgijskich.

Kodeks handlowy *portugalski* orzeka niezbędność istnienia funduszu rozporządzalnego u wskazanego (art. 341) bez oznaczenia okresu powstania rzeczonego funduszu.

Kodeks handlowy *hiszpański* również wymaga, aby był „fundusz rozporządzalny, który wystawca posiada w ręku wskazanego” (art. 534).

W kodeksie handlowym *bulgarskim* z roku 1897 w określeniu pojęcia czeku mieści się żądanie rozporządzalności sumy (art. 640), a nadto art. 642 powtórza treść art. 831 prawa szwajcarskiego i brzmi: czek nie może być wystawiony, jeżeli wystawca nie ma prawa rozporządzalności (ако издательтъ нѣма

право да разпозлага), aby suma natychmiast została zapłacona. W razie wydania czeku bez pokrycia rozporządkalnego, wystawca obowiązany zapłacić okazicielowi procent prawny (законнаом лихва) oraz ewentualne szkody i straty (art. 648).

Prawo *niemieckie*, o ile pojęcie czeku wypływa z wyrażen, użytych w art. 24 prawa o stemplu wekslowym (Wechselstempelsteuergesetz vom 10 Juni 1869 r.), wymaga umowy uprzedniej między wystawcą i wskazanym: „Anweisung an das Guthaben des Ausstellers bei dem die Zahlungen desselben besorgenden Bankhause oder Geldinstitute”. Wystawca winien mieć fundusz u wskazanego, który ma obowiązek wypłacania żadanego funduszu.

W projekcie rządowym prawa niemieckiego (Regierungsentwurf) znajdujemy w art. 1 i 28 te same wyrażenia, jakie brzmią w ust. 5 art. 2 prawa austriackiego z roku 1906. Nadto wyraz „Guthaben” znajduje bliższe określenie w ust. 2 art. 20 projektu: jest to suma pieniężna, do której wysokości wskazany obowiązany jest wypłacić na zasadzie zawartej między nim a wystawcą czeku umowy. W motywach zaś powiedziano: Powyższe określenie wyjaśnia pojęcie „Guthaben” w rozumieniu niniejszego prawa. Nie potrzeba, aby kwota pieniężna była przez wystawcę złożona u wskazanego. „Das Guthaben” może powstać także z wpływów od osób trzecich na rachunek wystawcy, z dyskonta weksli, z zastawu papierów wartościowych i t. p. Może również mieć za źródło pożyczkę wystawcy od wskazanego z wypłatą jej ratami za czekami albo udzielenie kredytu niepokrytego. Celem zabezpieczenia praw okaziciela czeku potrzeba, aby wskazany obowiązany był do natychmiastowego uiszczenia czeku, stosownie do umowy.

Omawiany ustęp 5 art. 2 prawa *austriackiego*, stanowiąc, że zlecenie czekowe winno dotyczyć zapłaty przez wskazanego z funduszu wystawcy, nie obejmuje ścisłego rozwiązania wszystkich poruszonych przez nas w tym rozdziale zagadnień: umowy uprzedniej, rozporządkalności funduszu i pokrycia uprzedniego. Można zapewne zwykłym rozumowaniem dojść do wniosku o konieczności umowy uprzedniej między wystawcą a wskazanym: jeżeli bowiem zapłata czeku ma nastąpić natychmiast z funduszu wystawcy, to obowiązek ten musi wynikać z uprzedniego między nimi stosunku prawnego. Znajdujemy atoli w dalszych artykułach rzeczzonego prawa rozporządzenie, wyrażające jasno poglądy prawodawcze. W art. 14 tego prawa, traktującym o odpowiedzialności wskazanego, orzeczono, że wskazany jest odpowiedzialny względem wystawcy stosownie do zawartego między nimi stosunku umownego (haftet er dem Aussteller nach Massgabe des zwischen ihnen bestehenden Vertragsverhältnisses); a więc wyraźnie zaznaczona jest konieczność istnienia umowy uprzedniej. Dalej w art. 25 mieści się przepis, że fundusz winien być rozporządkalny u wskazanego w chwili przedstawienia czeku do zapłaty pod skutkami ustanowionej tymże artykułem kary (zur Scheckeinklösung verwendbares Guthaben zur Zeit der Praesentation des Schecks). Gdy nadto zważymy, że art. 25 powołuje się w tem miejscu na ustęp 5 art. 2, możemy ustalić zasadę rozporządkalności funduszu (*verwendbares Guthaben*) z mocy istniejącego stosunku umownego (*Vertragsverhältniss*). Zachodzi jednak poważna różnica co do okresu wzmiankowanej rozporządkalności między prawem austriackim a innemi ustawami, już wyżej przytoczonymi. Prawodawca austriacki wyraźnie w tym przedmiocie się wyowiada i zastrzega tę rozporządkalność dla czasu

przedstawienia czeku do zapłaty, a nie wystawienia. Żałować należy, że brak w nowym prawie zaznaczonego w projekcie prawa niemieckiego określenia pojęcia „Guthaben”. Pavliček ¹⁾ poczytuje to za poważną lukę, zwłaszcza, że wyradza się wątpliwość co do dopuszczalności tak zwanych czeków—kredytowych (Credit-check). Atoli następujące motywy do art. 23 rozwiązują to zagadnienie twierdząco: Obojętnem jest, z czego tworzy się fundusz. Może powstać z wkładów pieniężnych, ze sprzedaży papierów procentowych, inkasa weksli, wpływów z czynności izby rozrachunkowej i t. d. Niema potrzeby, aby fundusz był gotówkowy. Rozstrzygającym jest, aby wskazany na zasadzie uprzedniej umowy (Vereinbarung—Checkvertrag) obowiązany był do zapłacenia sumy czekowej. Jako przykład można przytoczyć przypadek, gdy wskazany udziela pożyczki wystawcy, który może jej walutą rozporządzać za pomocą czeków.

41. Odmienne rozwiązanie ustawodawcze omawianych zagadnień znajdujemy w prawie *angielskiem*, według którego czek, będąc wekslem ciągniętym na bankiera, płatnym za okazaniem, nie podlega rygorom, ustanowionym na kontynencie. Z punktu widzenia przepisów angielskich, skoro czek jest rodzajem wekslu ciągniętego, nie zachodzi ani potrzeba bezwarunkowego istnienia specjalnej umowy czekowej, poprzedzającej wystawienie czeku, ani konieczność istnienia pokrycia w chwili wystawienia. Kto ma już rozporządzalny fundusz u bankiera lub spodziewa się, że pokrycie znajdzie się w terminie przed przedstawieniem dokumentu do zapłaty, może wystawiać, według swego uznania, albo czek albo zwykły weksel ciągnięty, a wskazanemu nie wolno odmawiać zapłaty czeku pod

pretekstem niebytu osobnej umowy czekowej. Brak istnienia pokrycia u wskazanego i odmowa zapłaty czeku pociąga za sobą ogólne skutki niehonorowania weksli ciągniętych, bez specjalnych kar, któremi grożą inne ustawy czekowe. Atoli zamiast prawa obyczajowe handlowe i cywilne ochraniają zasadnicze warunki obiegowości czeków, która, oczywiście, bez umowy czekowej i pokrycia, byłaby narażona na jawny szwank. Statystyka wykazuje zaledwie $\frac{1}{2}\%$ niewypłaconych czeków ¹⁾.

Ustawodawstwa *północne* na wzór angielskiego również nie zawierają przepisu w kwestjach obowiązowości czekowej umowy uprzedniej i pokrycia uprzedniego. Z ustępu 2 art. 3 rzeczonych ustaw w związku z art. 8 prawa wekslowego z roku 1880 widać, że wystawca czeku odpowiada za zapłatę przez wskazanego tak samo, jak wystawca weksłu, niezapłaconego w terminie, a mianowicie: okaziciel czeku może żądać od wystawcy zapłaty sumy czekowej z 6% od daty płatności, $\frac{1}{3}\%$ od sumy czekowej oraz zwrotu kosztów protestu, porta i innych niezbędnych wydatków (art. 50 prawa wekslowego). Żadnych kar specjalnych za wystawienie czeku bez uprzedniego pokrycia niema. Przy debatach nad prawem czekowym takie postawienie kwestji było uzasadnione nieuchwytnością umowy czekowej w stosunku do okaziciela, dla którego reguła, zalecająca, aby zapłata czeku nastąpiła z rozporządzalnych funduszy wystawcy u wskazanego, jest częścią formułą, bez pożytecznego znaczenia. Z tego wychodząc założenia, prawodawcy północni rozmyślnie pominęli żądanie istnienia funduszu i w ustawach nie odnajdujemy wyrazu „fundusz”, ani

¹⁾ Der Seb-ek... str. 43.

¹⁾ *Seyd.* London Bank-Check and Clearinghouse — System. str. 31.

równoznacznego wyrażenia; jest to charakterystyczny rys rzeczonych ustawodawstw.

C.

O pieniężnej sumie czekowej.

42. Ustęp 5 artykułu 2 prawa austriackiego wskazuje, że zlecenie wystawcy winno obejmować *ściśle określoną sumę pieniężną* (eine bestimmte Geldsumme zu bezahlen).

Żądanie powyższe stanowi zasadę prawa czekowego.

Życie i nauka zna kilka rodzajów czeków ze względu na ich przedmiot, a mianowicie:

1-o czeki pieniężne (Geldschecks), 2-o czeki na papiery wartościowe (Effectenschecks) i 3-o czeki towarowe (Waarenschecks). Czeki na papiery wartościowe zawierają zlecenie wystawcy, aby wskazany wydał pewną ilość akcji, obligacji, papierów procentowych i t. p. Czeki te zapoczątkowane zostały przez wiedeński Giro-und Kassenverein i znalazły następnie obieg w Niemczech: członkowie giełdy berlińskiej często regulują dostawy papierów wartościowych przez bank związku kasowego (Kassenverein) za pomocą czeków ¹⁾. Rzadsze są czeki towarowe, które uważać można za zobowiązania wydania towarów, zawarte pod formą czeków.

Prawo czekowe pożytuje za czek pismo, wyrażające tylko sumę pieniężną, którą ma wypłacić wskazany; pismo, wystawiane nie na pieniądze, nie jest czekiem w znaczeniu prawa czekowego. Przeciwna teoria, żądająca równouprawnienia wszystkich wzmiankowanych rodzajów czeków, niewiele ma zwolenników.

Funk ¹⁾ nie upatruje podstawowej różnicy między czekiem pieniężnym a czekiem na papiery wartościowe, która wyłączałaby możliwość równomiernego ich prawnego traktowania; wprowadza przeto do swego projektu „czeki na papiery wartościowe, znajdujące się w bankach do rozporządzenia wystawcy (art. 13). Cohn G., Kapp, Conrad, Fick, Pavliček i inni uznają możliwość wystawienia czeków tylko na pieniądze. Różnica między czekiem pieniężnym a czekiem na papiery wartościowe jest zasadniczo wielką: czek pieniężny brzmi na monetę gotówkową i jest rzeczywistym narzędziem płatniczym; czek na papiery wartościowe brzmi na obiekty handlowe, które są towarami w obszerniejszym znaczeniu tego wyrazu. Pojęcie towarów lub papierów wartościowych jest wprost odmienne od pojęcia uiszczenia i użycie ich do spełnienia funkcji czysto-płatniczej byłoby równoznaczne z identyfikowaniem monety gotówkowej z towarami lub znakami wartościowymi, nie mającymi kursu stałego. O ile prawodawca legalizuje czeki, jako środki płatnicze, mające zastąpić gotówkę, o tyle musi stawiać żądanie ich pieniężności i nie dozwalać, aby z praw, ustanowionych dla czeków, korzystać mogły dokumenty, nie mające nic wspólnego z gotowizną. Rzeczonego atoli rozumowania nie należy pojmować w znaczeniu wypowiedzenia walki prawodawczej tytułom, zwanym czekami na papiery wartościowe lub czekami towarowymi; opieka prawna winna być im również udzielona w miarę ich aktualnego rozwoju, który dotychczas wykazuje słabe oznaki życia, z zastosowaniem do nich przepisów, najbardziej odpowiadających ich celowi i przeznaczeniu.

¹⁾ Conrad. Materielle Voraussetzungen... str. 54.

¹⁾ Questionnaire über ein oesterreichisches Scheckgesetz. str. 37.

Oprócz wymienionej różnicy zasadniczej można wskazać także tę okoliczność, że umowa czekowa, gdy idzie o pieniądze, może powstać z najrozliczniej-
szych źródeł; gdy zaś jej przedmiotem będą papiery wartościowe, musi się opierać przeważnie na depozy-
cie z wyłączeniem wszelkich innych źródeł umowy. Czek na towary będzie papierem bardziej zbliżonym do warantu, aniżeli do czeku pieniężnego.

Podkreślić wypada, że w rozważanem zagadnie-
niu prawo czekowe rządzi się zasadą prawa wekslo-
wego: suma może być jedynie pieniężna; innej prawo
wekslowe wprost nie uznaje. Wyjątek stanowi prze-
dewszystkiem kodeks handlowy włoski z roku 1882
który zna także weksle produktowe; w myśl przepisów
art. 333—338 dokumenty, zawierając w sobie nazwę
„weksel (cambiale)” albo „przekaz na produkty (or-
dine in derrate)”, wskazują rodzaj, jakoś i ilość pro-
duktów, podlegających wydaniu (la specie, la qualità
e la quantità della derrata da consegnare). Później-
szy kodeks handlowy rumuński z roku 1887 kreśli
w art. 358—363 normy o tratatach na produkty i to-
wary, wzorując się na przepisach prawa włoskiego ¹⁾.

43. Omawiana kwestja porusza także zagad-
nienia: czy winny istnieć ograniczenia co do wysokości
sumy czekowej (minimum i maximum) oraz co do wy-
płaty w monecie zagranicznej. W Anglii za czasów
Jerzego III i IV prawo zabraniało wypuszczania cze-
ków na sumę niżej 5, respective 1 funta szterlingów
pod karą pieniężną od 5—20 funtów; ograniczenie to

¹⁾ Artykuł 359 w tłumaczeniu francuskim I. Blumentha-
la (Code de commerce du royaume de Roumanie. Paris. 1889).
brzmi: L'ordre de produits ou de marchandises doit contenir la
dénomination de traite ou d'ordre de produits ou de marchand-
ises énoncée dans le texte de l'écrit, et indiquer la nature des
produits ou des marchandises à livrer ainsi que leur qualité.

miało na celu usunięcie czeków na drobne kwoty
z rynku pieniężnego i zachowanie wyłącznego przywi-
leju banku angielskiego (Bank of England). Obecnie
nie tylko w Anglii na zasadzie prawa wekslowego
z roku 1882, ale w innych także krajach, choć małe
czeki stanowią rzeczywistą konkurencję dla znaków pań-
stwowych, niema żadnego ograniczenia co do wysokości
sumy czekowej.

W przedmiocie wypłaty czeku, wystawionego
w monecie zagranicznej, mamy kilka systemów pra-
wodawczych: jedni uznają obowiązkowość przyjęcia
zapłaty w monecie krajowej, drudzy — konieczność wy-
płaty w monecie zagranicznej i wreszcie inni — moż-
ność dowolnego umówienia się co do rodzaju mone-
ty. Przeciw zupełnemu wykluczeniu monety zagrani-
cznej przemawiają względy na stosunki międzynaro-
dowe oraz idea wolności umów i ich warunków, któ-
ra winna być zachowana dla wygody i interesu stron.
Różnorodność poglądów wykażą niżej przytoczone
normy oddzielnych krajów.

44. Pod względem konieczności wyrażenia su-
my pieniężnej i tylko pieniężnej, a nadto ściśle okre-
ślonej wszystkie ustawodawstwa czekowe brzmią zgod-
nie, wyluszczając tę zasadę bądź wyraźnie, bądź
ubocznie.

Prawo *angielskie*, stosując przepisy wekslowe do
czeków, wymaga, aby czek zawierał *ściśle sumę w mo-
necie* (a sum certain in money—sect. 3 i 73). Jeżeli
zachodzi różnica między sumą, wyrażoną liczbami,
a sumą, wypisaną literami, ta ostatnia jest właściwą
sumą czekową (sect 9 i 73). Jeżeli czek, wystawiony
jest po za obrębem Anglii na sumę w monecie za-
granicznej, płatną w Anglii, zapłata winna być doko-
nana pieniędzmi angielskimi podług kursu weksli
à vista, jaki będzie w dzień wymagalności w miej-

scu zapłaty, o ile niema innej w tym przedmiocie wyrażnej umowy (sect. 72 ad 4).

Prawo *szwajcarskie* nakazuje wypisanie w czeku *sumy pieniężnej wyrazami*, a nie liczbami (die mit Worten auszusetzende Angabe der Geldsumme—ust. 2 art. 830 Obligationenrecht). Wyjątkowy ten przepis co do sposobu wyrażenia sumy zapożyczony został z ust. 2 art. 722, który dla weksli kreśli identyczne rozporządzenie: die Angabe der zu zahlenden Geldsumme, im Kontexte mit Buchstaben geschrieben. Fick ¹⁾ czyni słuszną uwagę na niewłaściwość użycia przez prawodawcę rozmaitych wyrazów w tym samym kodeksie: przy czeku „mit Worten”, a przy wekslu „mit Buchstaben”, skoro niewątpliwie znaczenie ich ma być jednakowe. Jeżeli suma kilkakrotnie jest wypisana literami niezgodnie, obowiązuje suma mniejsza (art. 723 i 836). Wolno wystawiać чеки na każdą monetę zagraniczną bez ograniczenia. Jeżeli czek brzmi na monetę, która nie jest w obiegu w miejscu płatności, to suma czekowa może być zapłacona podług jej wartości w dniu wymagalności w monecie miejscowej, o ile wystawca nie nakazał zapłaty we wskazanej monecie przez zastrzeżenie: „effectiv” lub równoznaczne wyrażenie (art. 97 i 836).

Z punktu widzenia prawa imperatyw wypisania sumy czekowej literami jest dość znamienity; niestosowanie się do tego przepisu skutkuje w Szwajcarii nieważność aktu, jako czeku (Fick. str. 184). Jakkolwiek istnieje wszędzie zwyczaj, oparty na praktyczności nakreślenia sumy wyraźnie literami, a to celem usunięcia możliwości zmian, którym łatwiej podlegać mogą cyfry, prawodawcy jednak nie stawiają tego żądania w ustawach. Oprócz Szwajcarii wyjątek stano-

¹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 183.

wi jeszcze Argentyna, która kładzie nadto nacisk na wypisywanie, a nie na drukowanie sumy czekowej. Według brzmienia ust. 6 art. 800 kodeksu handlowego z roku 1899, obowiązującego w Argentynie, suma pieniężna winna być napisana literami z wykluczeniem możliwości użycia maszyny do druku lub pisania, bez poprawek, z jednoczesnem wymienieniem rodzaju monety; nadto suma czekowa winna być podana na boku czeku cyframi.—Ani prawodawstwo szwajcarskie, ani argentyńskie nie wymagają, aby suma była wypisana własnoręcznie przez wystawcę.

Prawo *włoskie* w omawianej kwestji wyraźnie się wypowiada, że czek może dotyczyć tylko sumy *pieniężnej* (chiunque ha *somme di danaro*... può disporre... mediante assegno bancario) i winien wymienić sumę, przekazaną do zapłacenia (deve indicare la somma da pagarsi—art. 339 i 340 kod. handl.). Jeżeli suma, napisana literami, nie zgadza się z sumą, wypisaną cyframi, wymagalna jest suma mniejsza (art. 291 i 341); sposób przeto wypisania sumy czekowej jest dowolny. Czek winien być zapłacony w monecie, jaką wymienia (art. 293). Jeżeli ta moneta niema legalnego albo handlowego kursu we Włoszech, lub jeżeli kurs nie jest oznaczony, to uiszczenie może nastąpić w monecie krajowej według kursu weksli à vista w dniu wymagalności w miejscu płatności, a w braku tam kursu wekslowego—według kursu najbliższego miejsca, o ile niema klauzuli „effettivo” lub innej równoznacznej (art. 39, 293 i 341).

Kodeks handlowy *rumuński* w art. 364 powtarza zasadę prawa włoskiego: kto posiada sumy *pieniężne* rozporządzalne w banku lub u innej osoby, może nimi rozporządzać za czekiem, który winien wymienić sumę, mającą być wypłaconą (art. 365). Z treści art. 366 wynika, że do czeków stosować należy także na-

stępujące rozporządzenia prawa wekslowego: a) jeżeli suma wypisaną jest literami i cyframi niezgodnie, obowiązuje suma mniejsza (art. 313) i b) jeżeli moneta, wskazana w czeku, niema kursu prawnego lub handlowego w Rumunji i jeżeli kurs ten nie został określony przez strony, to zapłata może być dopełniona w monecie krajowej podług kursu weksli à vista w dniu i miejscu płatności; jeżeli tego kursu wekslowego niema w danej miejscowości, to — podług kursu najbliższego miejsca, z wyjątkiem, gdy w czeku będzie klauzula, nakazująca zapłatę w monecie zagranicznej, (art. 41 i 315). Widzimy, że normy prawa wekslowego i czekowego są zapożyczone z kodeksu handlowego włoskiego.

Prawo handlowe *holenderskie* (art. 221, 223 i 156), kodeks handlowy *hiszpański* (art. 534 i 535) i *portugalski* (art. 341) obejmują również żądanie wymienienia określonej sumy *pieniężnej*.

W ustawodawstwach *północnych* wśród niezbędnych wymagań czeku znajdujemy: oznaczenie „sumy *pieniężnej*, która ma być zapłacona”; jeżeli ta suma kilkakrotnie w różnej wysokości jest podaną, obowiązuje najmniejsza suma (ust. 2 i 10 art. 1). Czek winien być zapłacony w monecie, jaką oznacza; w przypadkach, gdy moneta wskazana nie jest miejscową, ustawa każe stosować przepis, zupełnie analogiczny z przytoczonym rozporządzeniem prawa szwajcarskiego i włoskiego (ust. 2 art. 3 prawa czekowego i art. 35 prawa wekslowego z roku 1880).

Normy prawa *bulgarskiego* obejmują także warunek *pieniężności* czeku; wynika to z określenia pojęcia czeku w artykule 640: „kto posiada u bankiera lub u innej osoby rozporządzalne sumy pieniężne (паричка сума)...”, jakoteż z ust. 2 art. 641: „czek winien zawierać sumę, którą trzeba zapłacić (сума та-

коята трябва да се плати)”. Co do monety zagranicznej mamy znowu powtórzenie powyższej zasady w art. 563 i 647 kodeksu handlowego.

Prawo austriackie, czyniąc w ust. 5 art. 2 wyraźne zastrzeżenie co do potrzeby wymienienia ściśle określonej sumy *pieniężnej* w czeku, nie odbiega w tym przedmiocie od innych ustawodawstw. Prawo z dnia 3 Kwietnia 1906 roku wspomina nadto w art. 25 o czekach przekazowych lub zlewkowych (Ueberweisungs—oder Uebertragsschecks) i o czekach na papiery wartościowe (Effektenschecks), z zastrzeżeniem, że nie podlegają one przepisom prawa czekowego z wyjątkiem norm, określających opłatę stemplową. W myśl ust. 2 art. 20 stosują się do czeków rozporządzenia, zawarte w art. 5 ustawy wekslowej. Niema nakazu wypisania sumy czekowej literami; jeżeli suma pieniężna wyrażona jest literami i cyframi, to w razie niezgodności obowiązuje suma, wypisana literami, a nie suma mniejsza; jeżeli zaś ta suma powtórzoną jest kilkakrotnie literami nie w jednakowej wysokości, obowiązuje wysokość mniejsza. W przypadkach, gdy zapłata czeku brzmi na walutę zagraniczną, — prawo czekowe nie zawiera żadnego w tym przedmiocie ograniczenia, — można stosować przez analogję przepis prawa wekslowego: zapłata uskuteczniiona będzie w monecie austriackiej podług kursu w terminie zapłaty, chybaby umówiono, że winna nastąpić w monecie zagranicznej w naturze (effectiv) (art. 37 O. U. W.).

Projekt prawa *niemieckiego* z roku 1892 zawiera te same przepisy, które stanowią treść omawianego ustępu art. 2 prawa austriackiego. W motywach znajdujemy zastrzeżenie, które wyłącza możliwość stosowania praw czekowych do czeków niepieniężnych: Sogeannte Effektenschecks und Waarenschecks sind durch

das Erforderniss einer bestimmten Geldsumme ausgeschlossen.

Mniej dobitnie w przedmiocie wymienienia sumy pieniężnej mówi prawo *belgijskie*. Z art. 1 prawa z dnia 20 Czerwca 1873 roku należy wnioskować, że czek zalicza się do tytułów, których zapłata ma nastąpić *gotówką* i za okazaniem (*titres à un paiement au comptant et à vue*); w następnych rozporządzeniach (art. 3 i 4) jest mowa o zapłacie (*payement*), co domniemywa możliwość wskazania w czeku sumy jedynie pieniężnej. W myśl art. 33 prawa wekslowego (*Loi contenant le titre du code de commerce relatif à la lettre de change et au billet à ordre* 20 Mai 1872) weksel, jakoteż czek, winien być zapłacony w monecie, jaką wymienia; gdy idzie o monetę zagraniczną, można dokonać uiszczenia w monecie krajowej podług kursu wekslowego w dacie płatności lub podług kursu umówionego, chyba formalnie zastrzeżono zapłatę w monecie zagranicznej. Mamy tu połączenie przepisu art. 143 kodeksu handlowego francuskiego z przepisem zacytowanego powyżej art. 37 ogólnej ustawy wekslowej niemieckiej.

Wreszcie prawo *francuskie* zupełnie milczy o pieniężności sumy czekowej wbrew zasadzie, przyjętej w art. 110 kodeksu handlowego dla weksli ciągniętych (*la somme à payer*). Skoro jednak czek jest zleceniem zapłaty (*mandat de paiement*—art. 1 prawa z roku 1865), zapłata może się wyrażać jedynie w określonej sumie pieniężnej. Komentatorowie prawa francuskiego omawianej kwestji nie poruszają. Stosownie do ogólnego przepisu prawa wekslowego (art. 143), czek winien być zapłacony w monecie, jaką wymienia, czyli okaziciel może się domagać zapłaty w monecie zagranicznej. Rozporządzenie to jest zastosowane do przepisu, zawartego w art. 1243 kod.

Napol.: wierzyciela nie można zmusić, aby przyjął inną rzecz, a nie tę, która mu się należy, chociażby wartość rzeczy ofiarowanej była równa lub nawet większą. Takie rozwiązanie sposobu płacenia czeków, wystawianych w monecie zagranicznej, jest w prawie francuskim kardynalnie odmienne od postanowień wszystkich innych prawodawstw, uznających zasadniczo obowiązek przyjęcia zapłaty w monecie krajowej, oprócz przypadków, specjalnie zastrzeżonych.

45. Z treści art. 22 prawa czekowego austriackiego niżej zobaczymy, że *sposób* uiszczenia czekowej sumy pieniężnej może być ograniczony na zasadzie przepisów, legalizujących tak zwane „*czeki do zarachowania*” (*Verrechnungsschecks*). Czeki, obejmujące takie zastrzeżenie, służą wyłącznie do czynności potrącenia w stosunku ze wskazanym, jego klientem, korzystającym z rachunku żyrowego lub członkiem miejscowej izby rozrachunkowej. Potrącenie równoznaczne jest z zapłatą i może mieć zastosowanie w przypadkach, prawem ściśle zakreślonych. Kwestja ta łączy się z wytworzonemi w praktyce licznemi rodzajami czeków ze względu na sposób ich uiszczenia: *Giro*,—*Umschreibung*,—*Umweisungs*, *Ueberweisungs*,—*Uebertrags*,—*Verrechnungsschecks*. Z tych rodzajów powstały dwa główne typy czeków, posiadające powszechnie zewnętrzne odróżnienie w kolorze blankietów czekowych; mamy na myśli tak zwane *czeki białe i czerwone* ¹⁾.

¹⁾ W Niemczech znane są jeszcze czeki: zielone, niebieskie i żółte.—Pierwsze służą centralnym kasom ogólnopanstwowym i krajowym do podnoszenia funduszów z głównej kasy państwa (*Reichshauptkasse*); za czekami niebieskimi podnoszą pieniądze główne kasy rządowe i główne kasy kolei żelaznych z głównej kasy krajowej; czeki żółte są w użyciu władz pocztowych w stosunkach z głównym bankiem państwa w Berlinie.

Czek biały (mandat blanc, weisser Scheck) jest pieniężnym czekiem płatniczym (Zahlungsscheck); posiada wszelkie właściwości czeku i stwarza tytuł obiegowy, ulegający przelewom za pomocą indosów.

Czek czerwony albo różowy (mandat rouge, mandat de virement, rother Scheck) wyłącza potrzebę wypłacenia pieniędzy i daje wskazanemu zlecenie przepisania sumy czekowej na konto osoby, imiennie w czeku podanej (Giro—, Uebertrags—oder Umschreibungsscheck) ¹⁾. Zawiera właściwie w sobie polecenie zakreduytowania osoby, w czeku wymienionej, z funduszków wystawcy, znajdujących się u wskazanego. Czek taki ma wartość tylko dla danej osoby i nie nadaje się do obiegu i przelewu; na razie sprawuje funkcję zastąpienia gotówki, a przekazując pieniądze tylko na piśmie, traci pod każdym innym względem charakter operacji czekowej.—Można przeto nazwać go raczej mandatem, przekazem, aniżeli czekiem. Rządzi się ogólnymi przepisami o przekazach i temi skutkami prawnymi, jakie wynikają z umowy, zawartej między stronami, gdyż osoby trzecie wyłączone są z tego stosunku. Trzeci posiadacz czeku — wierzyciel czeku — nie może mieć regresu względem wystawcy z takiego pseudo-czeku ²⁾. Prawo austriackie właściwie legalizuje jeden rodzaj czeków czerwonych: „czeki do zarachowania”; komentatorowie odmawiają im znaczenia rzeczywistych czeków ze względu na to, że nie zawierają zlecenia faktycznej wypłaty ³⁾.

¹⁾ Cohn G. Endemann. III § 444. *Lyon - Caen et Renault*. IV § 545.

²⁾ Canstein. Der Scheck.... str. 37 i 84.

³⁾ Kirschberg. Der Postscheck. str. 135,

D.

O niewarunkowości wypłaty.

46. W ustępie 5 art. 2 prawodawca austriacki stanowi: *w żądaniu* (in der Aufforderung) *nie wolno uzależniać zapłaty czeku ani od otrzymania wzajemnego uiszczenia od odbiorcy z czeku, ani od innego warunku.*

W rozporządzeniu tem brzmi zasada, że wszelka warunkowość wypłaty czeku jest kategorycznie niedopuszczalna i że żadne warunki w tym względzie nie mogą być zamieszczane w czeku. Jest to reguła, zapożyczona z teorii i przepisów prawa wekslowego, które również nie uznaje możności stawiania warunków w treści weksłu, ¹⁾ oraz z norm prawnych, regulujących papiery i przekazy kupieckie, wystawiane „na zlecenie” ²⁾. Jeżeli czek ma być narzędziem płatniczym, to zasada powyższa a fortiori winna być przyjętą w prawie czekowym. Nadto obiegowość czeku, przelew, oraz wymagalność natychmiastowa za okazaniem nie dają się pogodzić z warunkowością zapłaty, i legislatura czekowa gwoi zabezpieczeniu tych elementów życia czekowego winna nadać czekom charakter tytułów, płatnych bezwarunkowo. Zapłata przeto czeku nie może być zawisłą ani od otrzymania pokrycia, ani od obrachunku wystawcy ze wskazanym, ani też od żadnej okoliczności przeszłej lub przyszłej

¹⁾ Art. 134 kod. handl. franc., art. 37 ogólnej ust. niem. i t. d. Najradzykalniej brzmi art. 11 ust. weksl. rosyjskiej z roku 1902: „nie dozwala się w wekslu czynić jakichkolwiek zastrzeżeń co do tego, że zobowiązanie do zapłaty zaciąga się warunkowo”.

²⁾ Deutsches Handelsgesetzbuch vom 10 Mai 1897. § 301. Oestr. Handelsgesetzbuch. § 301.

47. W prawie *angielskiem* sama definicja wekslu ciągnionego, a więc i czeku, wskazuje na nie-
możność zamieszczania w nim jakiegokolwiek bądź warunków: „wksel jest to *niewarunkowe* zlecenie... zapłaty” (an unconditional order... to pay — sect 3). Dalsze atoli przepisy obejmują odstępstwo od zaznaczonej reguły, które może mieć miejsce przy tak zwanym ograniczonym (qualified) przyjęciu wekslu: sect. 19 ustawy wekslowej przewiduje możliwość nie tylko ograniczenia co do sumy, miejsca i czasu zapłaty, lecz także uzależnienia jej od pewnego *warunku* ¹⁾. Wolno wszakże okazicielowi odrzucić przyjęcie ograniczone i uznać wksel za nieprzyjęty (sect. 44 ad 1). Rozporządzenia te, choć teoretycznie obowiązują w materji czekowej, znajdują jednak rzadkie zastosowanie do czeków, które nie kwalifikują się do przyjęcia, a do natychmiastowej zapłaty. Życie czekowe w Anglii faktycznie nie zna warunkowej zapłaty czeku ²⁾.

We *Francji* zasadę niedopuszczalności warunków w treści czeku można wyprowadzić z postanowienia końcowego ustępu art. 5 prawa z dnia 19 Lutego 1874 roku, który orzeka, że *wszelkie* umowy między wystawcą, okazicielem lub wskazanym, mające na celu zmianę zapłaty inaczej, jak za okazaniem i na pierwsze żądanie, są nieważne z samego prawa ³⁾.

¹⁾ „In particular an acceptance is qualified which is: a) *conditional*, that is to say, which makes payment by the acceptor dependent on the fulfilment of a condition therein stated...”

²⁾ *Grant*. Treatise on the law relating to bankers and banking companies. str. 100. *Chalmers*. A digest on the Law of Bills of Exchange and Checks. str. 207.

³⁾ „Toutes stipulations entre le tireur, le bénéficiaire ou le tiré, ayant pour objet de rendre le chèque payable autrement qu'à vue et à première réquisition, sont nulles de plein droit.”—

Przepis prawa wekslowego, opiewający, że przyjęcie wekslu nie może być warunkowe (conditionnelle), i ograniczenie może dotyczyć tylko sumy wekslowej (art. 124 kod. handl.), nie może mieć bezpośredniego zastosowania do czeków, gdyż nie jest objęty art. 4 prawa z roku 1865, wyszczególniającym te normy prawa wekslowego, które odnoszą się do czeków.

W *Belgji*, gdzie prawo nie daje ścisłego określenia pojęcia czeku, niema, oczywiście, przepisów o niewarunkowości zapłaty czeku. Za wskazówki niedopuszczalności warunków w treści czeków poczytywać można: 1) normalną ich redakcję, nie zawierającą żadnych warunków, i 2) charakterystyczny i wyjątkowy przepis art. 5 prawa czekowego z roku 1873, który wymierza karę względem wystawcy czeku za zmianę istoty zlecenia czekowego przez przeciw-pismo (le tireur qui par contre-lettre altère le caractère de la disposition). Nadmieniamy jeszcze, że w kodeksie handlowym belgijskim znajdujemy w art. 15 ¹⁾ co do weksli powtórzenie treści przytoczonego art. 124 kodeksu handlowego francuskiego.

Przepisy prawa *szwajcarskiego* żadnych specjalnej w omawianej materji norm nie zawierają; z ducha atoli rozporządzeń o czekach wnosić należy, że nie dozwala się w czeku czynić takich zastrzeżeń, z których powodu zapłata miałaby nastąpić warunkowo. W prawie wekslowem również brak odnośnego przepisu. Art. 725 Obligationenrecht mówi tylko o nieważności warunku co do płacenia procentu. Jeżeli w myśl art. 741 żadne ograniczenia (Einschränkungen), oprócz zlimitowania sumy wekslowej, nie mogą mieć miejsca przy przyjęciu weksli, to tembardziej

¹⁾ Loi contenant le titre du code de commerce relatif à la lettre de change et au billet à ordre 20 Mai 1872.

warunki są niedopuszczalne przy zapłacie sumy, wskazanej w czeku, prawnie nie podlegającym przyjęciu.

Prawo *włoskie* nie różni się w tym względzie od szwajcarskiego, a gdy art. 341 kod. handl. wyklucza możliwość stosowania do czeków tych norm wekslowych, które wyraźnie nie są w nim wyluszczone, przepisy prawa wekslowego, które tylko ubocznie poruszają omawiane zagadnienie, nie dają nawet podstawy do odnośnych wniosków. Dla ścisłości zaznaczamy, że co do weksli zastrzeżoną jest nieważność warunku zapłaty procentu,—taki warunek uważa się za nienapisany,—i że w kwestji przyjęcia weksli, oprócz zmniejszenia sumy, żadne ograniczenia ani warunki (*limitazione o condizione*) nie mogą mieć miejsca (art. 254 i 266).

Kodeks handlowy *rumuński* w tym przedmiocie powtarza dosłownie przytoczone przepisy prawa włoskiego (art. 366, 273 i 288); oprócz warunku zapłaty procentu, prawo przewiduje jeszcze nieważność warunku zrzeczenia się przedawnienia.

Prawo *hiszpańskie* żadnej wskazówki nie zawiera. W materji wekslowej przyjęcie nie może być warunkowe (art. 479), i okaziciel wekslu nie może być zmuszony do odbioru części sumy wekslowej (art. 494). Przepisy te nie stosują się bezwzględnie do czeków, gdyż nie są objęte art. 542, cytującym rozporządzenia wekslowe, odnoszące się do czeków.

W prawie *holenderskiem* brak omawianego przepisu. Co do weksli znajdujemy postanowienie, że przyjęcie, oprócz ograniczenia sumy wekslowej, nie może być uczynione „pod żadnemi warunkami” (art. 120); w myśl naszego rozumowania zasada ta a fortiori stosuje się do zapłaty.

Ustawodawstwa *północne* w końcowym ustępie art. 1 prawa o czekach orzekają jedynie, że warunek

zapłacenia procentu, zamieszczony w czeku, uważa się za nienapisany; inne możliwe warunki nie są przewidywane. Zgodnie z ust. 3 art. 3 stosują się do czeków przepisy prawa wekslowego z dnia 7 Maja 1880 roku o zapłacie; w nich atoli brak zakazu uwarunkowania uiszczenia (art. 35 — 40), a w ogólnych przepisach o treści wekslu dosłownie powtórzone jest w art. 7 zacytowane powyżej rozporządzenie o warunku zapłacenia procentu.

Kodeks handlowy *bulgarski* uznaje maksymę niedopuszczalności wszelkiej warunkowości zapłaty czeku, aczkolwiek nie kreśli jej szczegółowo w rozdziale o czekach. Wynika to z treści art. 647, który każe stosować do czeków przepisy prawa wekslowego, o ile nie są niezgodne z normami o czekach. Według brzmienia art. 532 umowy o procencie, oraz *wszelkie inne warunki*, oprócz warunków niezbędnych, zamieszczone w wekslu (czeku), poczytują się za nienapisane.

Prawo czekowe *austrjackie* wykazuje tę niezaprzeczoną zaletę, że rozstrzyga omawiane zagadnienie wyraźnie i stanowczo, jak to widzimy z przytoczonego ustępu 5 art. 2; nadto art. 11 nadmienienia, że okaziciel czeku ma prawo, lecz nie obowiązek przyjęcia częściowej zapłaty (*zur Annahme von Theilzahlungen ist der Inhaber nicht verpflichtet*).

Natomiast projekt prawa *niemieckiego* żadnej wzmianki w tym przedmiocie nie obejmuje.

Obowiązująca w Austrii i Niemczech ogólna ustawa wekslowa mieści jedynie przepis o możliwości ograniczenia sumy wekslowej przy akceptacji; wszelkie inne ograniczenia (*Einschränkungen*) znaczą tyle, co odmowa przyjęcia (art. 22). Na zasadzie tego rozporządzenia komentatorowie prawa rozwiązują kwestję dopuszczalności wszelkich warunków przecząco. Weksel

jest nieważny, głosi Grünhut, ¹⁾ jeżeli skutki jego prawne zależne są od zakreślonego wypadku przyszłego. Staub, ²⁾ Bernstein ³⁾ i inni są zdania, że weksel, obejmujący warunkowość uiszczenia, jest nieważny.

6.

O skutkach uchybień istotnych.

48. Końcowy ustęp art. 2 brzmi: Z pisma (Schrift), któremu brak jednego jakiegokolwiek bądź z powyższych wymagań, lub które wystawione jest na osobę czekowo—niezdolną (§ 1), jakoteż z indosu, na takim piśmie sporządzonego, nie powstaje żadne zobowiązanie w rozumieniu niniejszego prawa o czekach. Pytanie, czy i jakie inne skutki prawne takie pismo pociąga, rozstrzyga się na zasadzie odpowiednich przepisów prawa cywilnego i handlowego.

Rozporządzenie to obejmuje doniosłe zagadnienie nieważności dokumentu, jako czeku, w tych przypadkach, gdy nie czyni zadość chociażby jednemu z tak zwanych „istotnych wymagań” prawa czekowego; wówczas akt, któremu chciano nadać prawo czekowe, przestaje być czekiem i odpowiedzialność wystawcy, wskazanego i indosantów, oraz stosunek okaziciela czeku wadliwego ocenia się według ogólnych norm prawa cywilnego lub handlowego.

Logicznie rozumując, musimy się zgodzić, że prawo czekowe z konieczności winno postawić ścisłe wymagania formalne i merytoryczne dla określenia tych warunków, które są niezbędne i nieodzowne, aby dany akt poczytywać bezwzględnie za czek, oraz po-

¹⁾ Wechselrecht str. 279.

²⁾ Kommentar zur Allgemeinen Deutschen Wechselordnung. str. 4. i 36.

³⁾ Allgemeine Deutsche Wechselordnung. str. 77.

czynić zastrzeżenia prawnego niebytu czeku w razie niestosowania się stron do tychże wymagań. Teoretyczne jednak nasze wywody ostateczne, oraz porównawcze zestawienie obowiązujących w Europie ustaw w kwestji tych istotnych wymagań byłyby przedwczesne, gdyż owe istotne wymagania, jak zobaczymy, objęte są nie tylko treścią art. 1 i 2, lecz i przepisami artykułów następnych. Prawodawca austriacki, uznając, że treść czeku co do osoby remitenta, miejsca płatności i czasu wymagalności jest niewątpliwie istotną, na równi z przymiotami, przytoczonymi w art. 1 i 2, kreśli imperatywy, które stanowią sankcję dla tych wymagań i, w braku odnośnej w tych przedmiotach treści lub niezgodności jej z przepisami ustawy, daje wskazówki prawodawcze dla ich rozwiązania. Chociaż ze stanowiska prawa austriackiego zagadnienie co do skutków uchybień i braku wymagań, formalnie zwanych „istotnymi”, mogłoby być omówione w tem miejscu, to jednak ze względu na przyjęty przez nas system uwydatnienia każdej kwestji z punktu widzenia innych ustawodawstw i poglądów, rozważanie rzeczonych skutków nastąpi po zbadaniu wzmiankowanych zasad prawa czekowego: o osobie remitenta oraz o miejscu i terminie zapłaty.

IV.

O remitencie.

49. Artykuł 3 prawa austriackiego stanowi:

Czek może być wystawiony na nazwisko osoby lub firmy, na jej zlecenie lub na okaziciela (oddawcy). ¹⁾

Wystawca może wskazać siebie samego, jako odbiorcę zapłaty (remitent). ²⁾

¹⁾ Inhaber (Ueberbringer).

²⁾ Zahlungsempfänger (Remittent).

Czek, w którym obok nazwiska lub firmy odbiorcy zapłaty dodano wyrazy: „lub okaziciel (oddawca)”, jako też czek, który nie zawiera żadnej wskazówki, komu należy zapłacić, ulega zapłacie okazicielowi (oddawcy).

Treść przytoczonego przepisu obejmuje osobę, zwaną remitentem, który wchodzi do stosunku czekowego, a o którym nie wspomniano w artykule 2, wyłuszczającym istotne wymagania czeku.

Wydanie czeku nie miało by racji bytu, gdyby nie było połączone z istnieniem osoby, mającej wykonać przeznaczenie takiego wydania, to jest: otrzymać sumę czekową od wskazanego. Osoba przeto remitenta jest necessarium czyli niewątpliwą częścią organiczną stosunku czekowego. A jednak wskazanie w czeku osoby remitenta nie zalicza się do niezbędnych warunków treści czeku. Uzasadnienie takiej doktryny opiera się na dwóch logicznych argumentach: 1) jeżeli czek może „w zasadzie” brzmieć na okaziciela, żądanie bezwzględnego wymienienia remitenta wydaje się nieistotnem; 2) ustanowienie domniemania prawnego, że w braku wskazania remitentem będzie okaziciel czeku, załatwia tę kwestję w sposób ostateczny i zarazem prosty. Takie rozwiązanie nie krępuje woli wystawcy, który może przez wymienienie osoby remitenta zabezpieczyć się, aby zapłata wpłynęła do rąk właściwych. Na dto wskutek wzmiankowanego rozporządzenia prawa czek nabiera charakteru tytułu i papieru „na okaziciela”, co znakomicie ułatwia mu spełnienie funkcji narzędzia płatniczego w stosunkach pieniężnych. Ustalił się niewątpliwie ogólnie przyjęty zwyczaj wystawiania czeku wprost „na oddawcę”, a często spotykamy cheki z oznaczeniem osoby remitenta i alternatywą „lub oddawcy”. Wyrazy: „oddawca” „okaziciel” są negacją i uchYLENIEM się od wskazania remitenta; oczywiście przeto jest, że gdy sta-

tuty czekowe jednomyślnie uznają za podstawowy pierwiastek czeku możność wystawiania go na okaziciela, tworzenie słusznej fikcji o wydaniu czeku na okaziciela w przypadku niewskazania remitenta, wyklucza to wskazanie z pośród niezbędnych i formalnych części składowych czeku.

50. Nieistotność rzeczonego wskazania osoby remitenta nie wyłącza potrzeby ustanowienia odpowiednich prawideł i reglamentacji tego działu prawa czekowego, zwłaszcza, że wola wystawcy lub następnych okazicieli czeku, gwoi zabezpieczeniu ich praw, ujawnia się różnorodnie, dążąc do tego, aby uiszczenie nastąpiło zgodnie z tą wolą. Ze względu na sposoby wymienienia osoby remitenta można przytoczyć następujące rodzaje czeków:

1-o cheki imienne (Rektacheck, *chèque à personne dénommée*, *chèque nominatif*, *cheque of a specified person*);

2-o cheki „na zlecenie” (Ordrecheck, *chèque à l'ordre*, *cheque to the order*);

3-o cheki na okaziciela (Inhabercheck, Ueberbringercheck, *chèque au porteur*, *cheque to bearer*);

4-o cheki alternatywne: imienne z dodaniem wyrazów: „lub na okaziciela” i

5-o cheki bez wskazania remitenta.

51. Cheki imienne obejmują wyraźne wskazanie osoby, której należy wypłacić sumę czekową. Łączą one w sobie najbardziej uwidocznioną wolę wystawcy czeku z nakazem ścisłego w myśl tej woli dopełnienia zapłaty tylko osobie właściwej. Gdy idzie o należyte uiszczenie wogóle, jakoteż w przypadku zagubienia lub kradzieży czeku, czek imienny jest najlepszą formą, usuwającą możność korzystania nielegalnemu jego posiadaczowi. Jeżeli jednak czek ma być obiegowym narzędziem płatniczym, unieruchomienie stosunku płat-

niczego tylko z osobą wskazaną musi z konieczności tamować jego obiegowość. Nadto wynikająca przy nim potrzeba dokładnej legitymacji ze strony remitenta tworzy trudności, które ujemnie działają na rozwój stosunków czekowych. Z tych względów czek imienny najmniej jest pożądanym, choć wszędzie z wyjątkiem Holandji jest legalizowany. Anglja, jak to niżej zobaczymy, stworzyła specjalny rodzaj tak zwanych czeków krzyżowanych (crossing cheques), które są najbardziej zbliżone do czeków imiennych, obejmując nakaz płacenia tylko osobie z grona bankierów.

52. *Czeki „na zlecenie”* obok wymienienia nazwiska remitenta mieszczą wyrazy: „lub na jego zlecenie” (Ordre, à l'ordre, to the order, all'ordine). Posiadając znamie bezwzględnej obiegowości, takie czeki spełniają znakomicie swe zadanie; nadto przy prawidłowym indosowaniu zapewniają zapłatę prawemu posiadaczowi, dając zupełną rękojmię ważnego uiszczenia. Kategoria tych czeków wszędzie jest rozpowszechniona i sankcjonowana. We Francji zwalczano pierwotnie ich wprowadzenie z pobudek fiskalnych: upatrywano w nich konkurencję dla papierów kredytowych. W literaturze prawniczej możemy przytoczyć tylko dwa głosy przeciwne: Hildebranda ¹⁾ z zasady, że czek nie powinien mieć charakteru papieru obiegowego, Kuhlenbecka ²⁾ z zasady, że czek nie powinien być indosowany; obie te zasady są wręcz niesłuszne.

W związku z omawianym rodzajem czeków nasuwa się przedewszystkiem zagadnienie: czy brak w czeku wyrazów „lub na zlecenie” skutkuje niemożność poczytania go za czek z prawami czeku „na zlece-

¹⁾ Das Checksystem und das Clearinghouse in London. str. 18.

²⁾ Der Check.... str. 158.

nie”? Ścisłe rzecz biorąc, musimy uznać, że z cheku, wystawionego tylko imiennie, może otrzymać zapłatę jedynie wskazany w nim remitent, że chociaż cesja takiego czeku zasadniczo nie jest wzbronioną, to nowy posiadacz nie nabywa lepszych praw, aniżeli miał jego poprzednik, i że ogólne przepisy o przelewie stosują się do danej transakcji czekowej.

W nauce atoli taka teoria, stojąca na gruncie ciasnego literalnego brzmienia czeku, niewielu ma zwolenników. Rzecznicy tolerancyjnego poglądu wychodzą z założenia, że istotnem przeznaczeniem czeku jest obiegowość jego za pomocą indosów, że statuty czekowe mają na celu kreowanie papieru obiegowopłatniczego i że tylko wyraźny zakaz zbywania czeku ze skutkami czekowymi („nie na zlecenie”) może stanąć na przeszkodzie, aby czek imienny nie był czkiem na zlecenie. Taka interpretacja wydaje się istotnie słuszną i znajduje rzeczywistą podstawę w wewnętrznym znaczeniu instytucji czekowej: jeżeli czek ma być papierem obiegowym, winien posiadać wartość papieru „na zlecenie”.

Ustawy, które obok kategorii czeków imiennych wyluszczają oddzielnie czeki „na zlecenie”, na pierwszy rzut oka przemawiają za niestosowaniem właściwości prawnych, ustanowionych dla indosów czekowych, do czeków czysto imiennych. Przy bliższem jednak badaniu intencji prawodawczych musimy dojść do odmiennego wyводу: uznania prawidłowości ustąpienia każdego czeku imiennego ze skutkami prawa czekowego, wskazanemi dla czeków „na zlecenie”. Poszczególne ustawodawstwa rozmaicie rzecz tę rozstrzygają, jak to niżej zobaczymy.

W prawie wekslowem poruszona kwestja jest prawie bezsporną, gdyż weksel jest w zasadzie papierem „na zlecenie”, i klauzula „na zlecenie” jest wła-

ściwie w nim zbyteczna. Często napotykane wyrażenia w tekstach wekslowych „lub na zlecenie” z punktu widzenia teorii są niepotrzebne i nie oparte na imperatywnym przepisie prawa.

Prawodawca niemiecki (austriacki) w artykule 4 ogólnej ustawy wekslowej kreśli potrzebę wymienienia osoby lub firmy, której lub na której zlecenie weksel ma być zapłacony, lecz nie żąda, aby weksel, obowiązkowo wymieniający osobę lub firmę remitenta, obejmował także zastrzeżenie „lub na zlecenie” tej osoby lub firmy ¹⁾. Pod tym względem weksel różni się od innych przekazów kupieckich, o których mowa w art. 363 prawa handlowego z roku 1897 i które mogą przechodzić na drodze indosów tylko w przypadku, gdy brzmią na zlecenie (wenn sie an Order lauten). Kodeks francuski (belgijski) zwie weksel suchy „billet à ordre” i w określeniu wekslu ciągnionego wyraża się, że lettre de change brzmi „na zlecenie trzeciego lub samego wystawcy”. W nauce francuskiej zagadnienie omawiane wywołało liczne spory z przewagą głosów za klauzulą „na zlecenie” ²⁾. Ustawa wekslowa angielska z roku 1882 określa charakter weksłu, jako papieru, płatnego przeważnie „na zlecenie” (sect. 3). Z treści art. 3 nowej ustawy wekslowej rosyjskiej z roku 1902 kategorycznie wynika, że wzmianka o wystawieniu weksłu „na zlecenie” nie jest potrzebna; istota bowiem weksłu zawiera w sobie pojęcie, że należy płacić na zlecenie tego, komu weksel wydany lub ustąpiony został.

Stosowanie zasad prawa wekslowego do stosunków czekowych wydaje się w tej materji prawidłowem

¹⁾ Staub. Kommentar zur A.D. W. O. art. 9 § 1.

²⁾ Zieliński. O wekslach, str. 74. *Lyon-Caen i Renault*. Traité de droit commercial, IV Nr. 70.

i może wpłynąć tylko dodatnio na ich rozwój i na usunięcie czezej formy, zmuszającej do używania sakramentalnych wyrazów „lub na zlecenie” wówczas, gdy rzecz znajduje rozstrzygnięcie w wewnętrznym znaczeniu i realnem przeznaczeniu tytułów czekowych.

Przyjęcie zasady w prawie czekowem ważności zastrzeżenia „nie na zlecenie” w zupełności zabezpiecza strony od niepożądanych skutków przy przelewie praw na osoby trzecie. Możliwość dopełnienia cesji w tym przypadku nie jest wykluczona, lecz skutki jej będą rozważane nie na zasadzie przepisów o indosach. Niektóre ustawy czekowe wprost te przypadki przewidują, usuwając wątpliwości co do legalności rzeczonych zastrzeżeń i ich skutków prawnych. Gorzej jest ze statutami, w których możliwość rzeczzonego rygoru nie jest omówioną; orzeczenie jednak nieważności zastrzeżenia nie daje się uzasadnić argumentami prawnymi. Jedynie teoretycy francuscy, wychodząc z założenia, że weksel nie może być „nie na zlecenie”, uważają, że taka klauzula unicestwia charakter dokumentu, jako weksłu. Nadto ustawa austriacka poczytuje podobne zastrzeżenie, sporządzone na czeku, wystawionym „na zlecenie”, za nieważne (art. 6).

53. *Czeki na okaziciela* uznają wszystkie ustawy czekowe. Taki ich przymiot, odróżniający cheki od innych papierów przekazowych, stwarza rozległą ich obiegowość, jako narzędzia płatniczego, jako papieru, zastępującego gotówkę, jako łatwego środka podniesienia pieniędzy, bez potrzeby legitymacji. Idzie o zniesienie konieczności, aby wypłacający badał charakter i prawa okaziciela czeku, który może być bądź jego posiadaczem, w znaczeniu prawnego właściciela, bądź też tylko zwyczajnym oddawcą i inkasentem czeku (posłańcem, pełnomocnikiem i t. p.). Ten rodzaj czeków niewątpliwie wykazuje mniej rękojmi w przed-

miocie właściwej wypłaty sumy czekowej, zwłaszcza w przypadkach zagubienia lub kradzieży czeku; natomiast posiada doniosłe zalety wygodnego papieru obiegowego. Fick ¹⁾ uznaje, że чеки imienne odznaczają się większą pewnością (höhere Sicherheit), a чеки na okaziciela — większą obrotnością (grössere Beweglichkeit). Cohn G., ²⁾ rozstrzygając kwestję zalet ze stanowiska faktycznej potrzeby, mniema, że czek imienny i „na zlecenie” nadaje się bardziej przy wystawianiu go z jednego miejsca na drugie, a czek na okaziciela — w miejscu zapłaty.

Prawo czekowe orzeka ważność czeku na okaziciela, która wykluczona jest w materji wekslowej (z wyjątkiem Anglii), i bez względu na ogólne przywileje skarbu stwarza tytuły, konkurujące ze znakami państwowymi i papierami, specjalnie przez władze państwowe legalizowanymi. Uznając чеки na okaziciela za prawnie dopuszczalne, ustawodawstwa poczyniły znakomity wyłom w dziedzinie prawa cywilnego i w sferze prawa skarbowego. Normalna niewzruszalność zasady nieważności dokumentów, wydanych na okaziciela, zachowana została co do weksli i wszelkich obligów prywatnych, ale ogólna reguła oprócz czeków obecnie zna już wyjątki.

Niemieckie prawo cywilne zawiera dział: „Schuldverschreibung auf den Inhaber” (art. 793—807—B. G. B.), regulujący przeważnie obligacje towarzystw, wypuszczane na zasadzie zezwolenia władzy państwowej. Bez tej sankcji obligi na okaziciela są nieważne (art. 795).

We Francji na okaziciela mogą być wystawiane: konosamenty (art. 281 kod. handl.), papiery renty

państwowej, akcje (art. 34 i 35 kod. handl.) i obligacje spółek (art. 6 prawa z dnia 23 Czerwca 1857 r.). Takie same tytuły w innych państwach również mogą brzmieć na okaziciela, co stwierdza istnienie wyjątków od ogólnej zasady.

W literaturze niejednokrotnie zajmowano się rozwiązaniem zagadnienia, czy wogóle winna być ograniczona możność wystawiania zobowiązań „na zlecenie”? Teoretycy francuscy, którzy są zwolennikami ograniczenia, walczą argumentem, opartym na komentowaniu przepisu art. 1690 kod. Napol.; ze stanowiska formalności przymusowej i ze względu na interes osób trzecich, nie uznają oni możności uchylecia zawartej w prawie zasady przez umowę prywatną. Niektórzy czynią wyraźne ustępstwo tylko w materji handlowej, wykluczając egzystencję tytułów „na zlecenie” i na okaziciela w stosunkach cywilnych. Lyon-Caen i Renault, ¹⁾ Pascaud i Guillonard przemawiają za zupełną tolerancją nadania przez strony dowolnej formy zobowiązaniom i określenia tych formalności, które ulegają wykonaniu dla nabycia praw względem osób trzecich. Reguła art. 1690 kod. Napol. bynajmniej nie jest imperatywną, a gdy nadto jest kosztowną i kłopotliwą, wolno uchylać potrzebę stosowania formalności i skutków, wynikających z przytoczonego artykułu 1690 kod. Napol.; wystarcza uświadomienie stron, że dokument wystawiony jest „na zlecenie” lub „na okaziciela”.

Prawo angielskie uznaje weksle na okaziciela za bezwzględnie ważne (sect. 3 ustawy wekslowej).

Poglądy innych prawodawstw wyłonią się z obowiązujących przepisów, które niżej cytujemy.

Czeki alternatywne obejmują wskazanie nazwi-

¹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 228.

²⁾ Zur Lehre vom Check. str. 471

¹⁾ Traité de droit commercial. III Nr. 98.

ska remitenta z dodaniem wyrazów: „lub okazicielowi”; dodatek ten nadaje takim czekom charakter papieru „na okaziciela”, gdyż usuwa konieczność stosownej legitymacji.

Czeki bez wskazania osoby remitenta zdarzają się również w stosunkach czekowych. Nauka i życie uznają powszechnie, że uiszczenie z tego czeku może otrzymać każdy jego posiadacz czyli okaziciel. Innymi słowy, brak wskazania redukuje się do uznania czeku za tytuł „na okaziciela”, jak to wyraźnie głosiła ustawa austriacka i szwajcarska.

54. Prawo *angielskie* wymienia dwa rodzaje czeków ze względu na osobę remitenta: czek na zlecenie osoby oznaczonej (to the order of a specified person) i czek na okaziciela (to bearer) (sect. 3). Czek jest wystawiony „na okaziciela”, gdy tak wyrażenie (expressed) w nim zaznaczono lub jeżeli jedyny albo ostatni indos jest in blanco (sect 8 (3)). Jeżeli czek brzmi nie na okaziciela, to nazwisko osoby, uprawnionej do odbioru pieniędzy, winno być oznaczone ze stosowną ścisłością (reasonable certainty). W czeku może być zamieszczony nakaz uiszczenia dwum lub więcej remitentom albo alternatywnie jednemu z dwóch lub kilku remitentów. Gdy osoba remitenta jest zmyśloną lub nie istnieje (a fictitious or non existing person), czek ma być zapłacony okazicielowi (sect. 7). Wolno zastrzec niemożność przelewu czeku; w tym przypadku czek jest ważny (valid) tylko między wskazanymi w nim osobami i nie może być przedmiotem przelewu. Wreszcie prawo uznaje także cheki „na zlecenie”. Czek jest płatny „na zlecenie”, gdy to wyraźnie w nim zaznaczono lub gdy obok wymienienia nazwiska remitenta nie obejmuje zakazu przelewu ani intencji niezbywalności czeku (sect. 8 (4)). W ten sposób wszystkie cheki imienne, o ile nie zawierają prze-

ciwnej klauzuli, korzystają z praw czeków „na zlecenie”.

Gdy wystawca lub indosant czeku chce zastrzec, aby czek został wypłacony tylko osobie z grona bankierów, może go zakrzyżować odpowiednio do przepisów o „croissed cheques”, zawartych w art. 76—82 ustawy wekslowej z r. 1882. Czek może być zakrzyżowany ogólnie (croissed generally) albo specjalnie (croissed specially). Pierwsze skutecznia się: a) przez zamieszczenie w czeku wyrazów: „and company” („i spółka”) wyraźnie lub w skróceniu między dwiema równoległymi linjami poprzecznymi (two parallel transverse lines) bez albo z dodaniem: „not negotiable” („niezbywalny”) lub b) przez nakreślenie na czeku dwóch równoległych linii poprzecznych bez lub z dodaniem wyrazów: „not negotiable”. Drugie dopełnia się przez wymienienie na pierwszej stronie czeku nazwiska bankiera bez lub z dodaniem wyrazów: „not negotiable”. Każdy okaziciel może: a) zakrzyżować czek niekrzyżowany ogólnie lub specjalnie; b) ogólnie krzyżowany czek zakrzyżować specjalnie, i c) dodać wyrazy: „not negotiable”, (sect. 77). Zakrzyżowanie czeku stanowi jego istotną część (a material part of the cheque); przekreślenia lub zmiany, prawem nie przewidziane, są zabronione. W przypadku zakrzyżowania ogólnie wolno wskazanemu (bankierowi) dokonać uiszczenia tylko bankierowi, w przypadku zakrzyżowania specjalnie—tylko wymienionemu w czeku bankierowi pod odpowiedzialnością za wszelkie straty względem prawnego posiadacza czeku (sect. 79). Osoba, przyjmująca czek zakrzyżowany z napisem „not negotiable”, nie zyskuje lepszego tytułu prawnego, aniżeli miała ta osoba, od której czek otrzymała (sect. 81).

Stworzenie rzeczonych czeków krzyżowanych miało na celu z jednej strony zapewnienie zapłaty tylko

wskazanemu bankierowi lub bankierowi wogóle czyli wzmocnienie pewności obrotów czekowych i z drugiej — powiększenie czynności izb rozrachunkowych (Clearing-house), jako miejsc koncentracji czeków.

Z punktu widzenia ogólnego można uznawać zbyteczność zwyczaju angielskiego krzyżowania czeków. Czek imienny z możliwością prawnego indosowania spełnia wszędzie funkcje czeku krzyżowanego, dając gwarancję uiszczenia legalnemu okazicielowi. Canstein, ¹⁾ propagujący stosowanie do czeków zasad wekslowych, wyklucza potrzebę crossing'a, dowodząc, że czek imienny, jak weksel, zawsze będzie właściwie uiszczony. Nougier widzi zupełną rękojmię prawidłowej wypłaty w indosie czekowym, który wskazuje osobę remitenta, zamiast wymienienia jej za pomocą krzyżowania. Istniejące w Anglii prawo przystosowane jest do objawów życia miejscowego: do stałego przechowywania pieniędzy u bankierów, do dokonywania wszelkich manipulacji pieniężnych za pośrednictwem bankierów i do rozległej czynności izb rozrachunkowych. Nie tylko jednak angielscy komentatorowie prawa czekowego (Byles, Chalmers, Watson), lecz i inni prawnicy (Cohn G., Fick) przemawiają za racjonalnością tej instytucji. Z prawodawstw, jak to niżej zobaczymy, tylko Hiszpanja i prawodawstwa północne (Szwecja, Norwegja i Danja) przyswoiły sobie normy prawa angielskiego o czekach krzyżowanych. W niektórych krajach (Austria) znajdujemy przepisy, zbliżone do tych norm, dotyczące czeków, wystawianych tylko dla zarachowania („nur zur Verrechnung"). W Stanach Zjednoczonych Ameryki zwyczaj angielski krzyżowania czeków nie

¹⁾ Check, Wechsel u. deren Deckung. str. 131. Der Scheck

istnieje¹⁾. We Francji agitowano za wprowadzeniem czeków krzyżowanych ze względów praktycznych i w obiegu ukazują się чеки z drukowanymi wzmiankami, że czek ma być wypłacony wymienionemu bankierowi. Lyon-Caen i Renault ²⁾ są zdania, że zwyczaj ten może się pomyślnie rozpowszechniać bez szczególnej potrzeby tworzenia dla takich czeków oddzielnych przepisów. Skoro, w myśl ogólnych przepisów prawa czekowego, wolno wskazać osobę remitenta, to wyrażona stypulacja, obejmująca nakaz wypłacenia czeku bankierowi, jest ważna i skutkuje prawną odpowiedzialność za uiszczenie innej osobie; umowa milcząca, wynikająca z zakrzyżowania, ma te same następstwa, co i umowa wyrażna.

Dążenia w kwestji uzyskania legalizacji czeków krzyżowanych (chèques barrés) we Francji ujawniły się w nowym projekcie, przedłożonym senatowi przez p. Ratier w dniu 26 Grudnia 1906 r. Projekt ten, jako uzupełnienie art. 1 prawa z roku 1865, brzmi, jak następuje ³⁾:

Czek, zakresłony dwiema linjami poprzecznymi i równoległymi, jest płatny tylko za pośrednictwem (par l'intermédiaire) bankiera.

Zakrzyżowanie może być dokonane przez wystawcę, remitenta lub indosanta.

Jeżeli nazwisko bankiera jest wypisane między linjami poprzecznymi, czek jest płatny tylko za pośrednictwem bankiera wskazanego. W każdym razie jeżeli on sam nie skutecznie zainkasowania, może sporządzić drugie zakrzyżowanie na imię innego bankiera.

¹⁾ Daniel. On negotiable instruments. § 1585.

²⁾ Traité de droit commercial. Nr. 566 ter.

³⁾ Annales de droit commercial. 1907. I. str. 76.

Za bankierów, w rozumieniu niniejszego artykułu, poczytywani są handlujący, opłacający patent bankiera.

Czek może być opatrzony przez wystawcę lub okaziciela klauzulą, „non négociable”. Zastrzeżenie to nie przeszkadza cesji czeku, lecz tworzy przeszkodę, aby cesjonariusz, nawet dobrej wiary, miał więcej praw od swego zbywcy.

Obowiązujące prawo *francuskie*, głosząc w definicji czeku (artykuł 1 prawa z roku 1865), że czek służy do podniesienia funduszków na rzecz albo własną albo osoby trzeciej (à son profit ou au profit d'un tiers) obejmuje trzy rodzaje czeków: a) cheki na osobę określoną (personne dénommée), b) cheki na okaziciela (au porteur) i c) cheki na zlecenie (à l'ordre).

Czek imienny może być ustąpiony osobie trzeciej z zachowaniem jednak formalności i skutków przelewu cywilnego (art. 1690 i 1693 kod. Napol.). Ze względu na krótki termin, przepisany dla przedstawienia czeku do zapłaty, i na zasadniczą jego wymagalność za okazaniem, dopełnienie notyfikacji przelewu bywa zaniedbane; skutki tego przelewu w stosunku do cesjonariusza reguluje rzeczony przepis artykułu 1693 i nast. kod. Napol.

Czek na okaziciela, przechodząc z ręki do ręki bez potrzeby piśmiennego przelewu, zazwyczaj nie pozostawia śladów co do osób, które były jego prawnymi posiadaczami i które wskutek tego zwolnione są od wszelkiej odpowiedzialności; istnieje jedynie odpowiedzialność wystawcy czeku ¹⁾.

Czek na zlecenie daje bezwzględne prawo do przelewu go za pomocą indosu; prawodawca jednak

z roku 1865 wprowadził wyraźną zasadę, że czek może być ustąpiony za indosem otwartym (par voie d'en dossement en blanc). W uznaniu prawidłowości takiego indosu tkwi wyłom co do zadawnionych norm prawa wekslowego o indosach (art. 137 i 138 kod. Napol.), sprzecznych z życiem handlowem i nowymi prądami wszystkich ustaw wekslowych. Indos in blanco na czeku narówni z indosem pełnym stanowi prawny sposób przenoszenia własności czeku. Prawodawca francuski z konieczności musiał uznać ważność czekowego indosu in blanco, skoro zaakceptował czek na okaziciela; w ten sposób czek, wystawiony na zlecenie, przeistacza się za pomocą indosu blankowego na czek na okaziciela.

Prawo *belgijskie* nie wspomina wyraźnie o czekach na zlecenie, przytaczając dwa rodzaje czeków: imienne (nominatifs) i na okaziciela (au porteur) (artykuł 2 prawa z d. 20 Czerwca 1873 r.). Wątpliwości atoli niema, że czek może brzmieć na zlecenie, gdyż w zasadzie czek jest mandat à ordre. Czek może być scedowany przez indos in blanco (par voie d'endossement même en blanc), co zgadza się z teorią prawa wekslowego (art. 27 prawa z dnia 20 Maja 1872 roku). W myśl rozporządzenia tego prawa indos winien zawierać tylko nazwisko nabywcy i datę; indos jednakże, obejmujący tylko podpis, jest ważny (toute-fois, l'indossement fait au moyen d'une simple signature apposée sur le dos du titre est valable). Forma indosu otwartego sankcjonuje ubocznie cheki na zlecenie, które nominalnie nie są wzmiankowane; uznając bowiem przymiot indosowania czeku wogóle, i in blanco w szczególności, prawo ustala byt prawny czeków „na zlecenie”. W dalszym ciągu rzeczzonego prawa znajdujemy wyrażenie „le titulaire” dla oznaczenia prawnego posiadacza czeku imiennego w odróżnieniu od „le porteur”.

¹⁾ *Alauzet. Commentaire du Code de Commerce. IV Nr. 1597. Lyon-Caen et Renault. Nr. 564.*

Prawo szwajcarskie nie zalicza do istotnych wymagań czeku (wesentliche Erfordernisse eines Check) wskazania w nim osoby remitenta, nie z zasady, aby remitent nie należał do istotnych osób stosunku czekowego, lecz z przyczyny, że dla papieru, który może być wystawiony na okaziciela, w zupełności wystarcza domniemanie, że czek bez wskazania remitenta jest czekiem na okaziciela. Art. 832 Obligationenrecht opiewa, że czek można wystawić na okaziciela, na osobę określoną lub na jej zlecenie; w braku wskazania osoby poczytuje się, że czek wystawiony jest na okaziciela (Inhaber). Literalne brzmienie tego artykułu wywołało spór w nauce, czy w braku wyrazów „na zlecenie” czek może być ustąpiiony ze skutkami, dla indosów przepisami. Rossel i Hafner ¹⁾ odpowiadają przecząco, powołując się na ścisłą treść zacytowanego przepisu: czek, który brzmi tylko na osobę wskazaną lub na okaziciela, nie jest czekiem na zlecenie, jeżeli wystawca nie nadał mu wyraźnie tego charakteru, gdyż art. 832 stanowi dla czeków przepis specjalny, nie zezwalający na stosowanie w myśl art. 836 norm, ustanowionych dla weksli w art. 727 ²⁾. Odmienny pogląd znajdujemy u Zollera, Ficka, Habersticha i Cohna, którzy wykazują całą niekonsekwencję takiej dosłownej interpretacji prawa; prawodawca bowiem dążył do powiększenia obiegowości czeków, skoro zezwolił na wystawianie ich nawet „na okaziciela”, i niema żadnej racji, aby czek

¹⁾ Fick. Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 226.

²⁾ Art. 727 głosi: posiadacz weksłu może go ustąpić osobie trzeciej przez indos; jeżeli wystawca zabronił przelewu weksłu wyrazami: „nie na zlecenie” lub przez równoznaczne wyrażenie, to indos niema żadnego skutku wekslowo-prawnego (keine wechselrechtliche Wirkung).

normalnie nie mógł być ustąpiiony przez indos z możliwością uskutecznienia zapłaty osobie „na zlecenie”. Art. 836 w związku z art. 724 ustala, że czek może być wystawiony na własne zlecenie. Indos w Szwajcarii jest ważny, jeżeli obejmuje tylko podpis (nazwisko lub firmę) indosanta (Blanko—Indossament) (art. 730).

Prawo włoskie (art. 340) nie cytuje oddzielnych rodzajów czeków ze względu na osobę remitenta, głosząc zwięźle, że czek może być wystawiony na okaziciela (può essere al portatore). Ztąd wnioskować należy, że w zasadzie może być imienny. Art. 341 stosuje przepisy o indosach wekslowych do czeków; w myśl przeto art. 256 i 257 kod. handl. własność czeku przechodzi do osoby trzeciej na zasadzie indosu. Niezamieszczenie wyrazów: „all'ordine” nie przeszkadza przelewowi czeku, a zamieszczenie klauzuli „non all'ordine” skutkuje nieobowiązkowością przelewu dla wystawcy. Indos in blanco jest ważny stosownie do przepisu art. 258 kod. handl.

Prawo hiszpańskie wśród istotnych warunków czeku wymienia wskazanie osoby remitenta i przewiduje trzy rodzaje czeków: na okaziciela, imienne lub na zlecenie; tylko ostatnie mogą być cedowane za pomocą indosów (art. 535). Rozporządzenie to zgodne jest z przepisem prawa wekslowego, który opiewa, że weksle, nie wystawione „na zlecenie”, nie mogą być indosowane, a sporządzone na nich indosy mają skutki cesji (art. 466). Indos winien obejmować: imię i nazwisko lub firmę nabywcy weksłu, wzmiankę o walucie, datę i podpis indosanta; jeżeli niema daty, prawo własności nie przechodzi na nabywcę, i indos uważa się za proste zlecenie do inkasowania należności; w braku wzmianki o walucie poczytuje się, że waluta została odebrana, (art. 462, 463 i 465 kod. handl.). Znać

tu wpływ prawa francuskiego w zmniejszonym nieco zakresie.

Do właściwości prawa hiszpańskiego zaliczyć należy zapożyczone z Anglii przepisy o *czekach krzyżowanych*. Wystawca, jakoteż każdy legalny posiadacz ma prawo wskazać w czeku, aby zapłata uskuteczniła została bankierowi lub pewnej spółce: czyni to, gdy poprzecznie wypisze na pierwszej stronie czeku nazwisko bankiera albo spółki lub tylko wyrazy: „i spółka” (art. 541). Zapłata, dopełniona osobie trzeciej, a nie bankierowi lub spółce, w czeku wymienionej, nie zwalnia wskazanego od odpowiedzialności, jeżeli wypłacił niewłaściwie (ust. 2 art. 541).

Kodeks *portugalski* zalicza wymienienie osoby remitenta do istotnych wymagań czeku (ust. 2 art. 341) i tem różni się zasadniczo od prawa włoskiego, na którym się wzorował.

Prawo *rumuńskie* zna wszystkie trzy rodzaje czeków. Ustęp 1 art. 365 kod. handl. zaznacza, że czek może być na okaziciela lub na rzecz osoby, imiennie wskazanej; ustęp 2 tegoż artykułu dodaje, że może być oznaczony „na zlecenie” i ustąpiony przez indos in blanco. Ważność ostatniego uznaje także prawo wekslowe, według którego okaziciel uprawniony jest nadto do wypełnienia każdego indosu otwartego (art. 279).

Prawo *bulgarskie* powtarza normy prawa szwajcarskiego. Czek może być wystawiony na okaziciela (принесителя), na rzecz osoby wymienionej lub na jej zlecenie; w braku wskazania, komu czek wypłacić należy, poczytuje się, że czek wystawiony został na okaziciela (art. 643). Indosy na czekach mogą być pełne lub in blanco (art. 647, 538—540).

Prawodawstwa *północne* obejmują wskazanie re-

mitenta wśród istotnych wymagań czeku, przytoczonych w art. 1 ustaw czekowych. Dalsze przepisy zawiera art. 2, głoszący, że czek może być wystawiony na okaziciela; gdy brzmi alternatywnie: na osobę wskazaną lub na okaziciela, ma skutki czeku na okaziciela. Na wzór Anglii i Hiszpanji legislatura północna kreśli przepisy o czekach *krzyżowanych*. Zapłata czeku winna być dokonana tylko bankowi lub bankierowi, jeżeli wypisano między dwiema linjami równoległymi poprzecznie na pierwszej stronie czeku wyrazy „bankowi lub bankierowi”. Gdy nazwa danego banku lub bankiera wymieniona jest między linjami, należy zapłatę uskutecznić ściśle według wskazania. Zakrzyżowanie może być dopełnione przez wystawcę i każdego posiadacza czeku; nie może być skutecznie odwołane ani przeistoczone; może być uzupełnione jedynie przez dodanie nazwy banku i bankiera, jeżeli jej nie wymieniono (art. 7). Co do indosu obowiązują w myśl art. 3 przepisy prawa wekslowego, które uznaje pełne indosy, obejmujące oprócz podpisu indosanta nazwisko indosatarjusza, i niepełne czyli blankowe (art. 12 prawa wekslowego z roku 1880). Odróżnienie stanowi rozporządzenie prawa czekowego, zabraniające indosowania na kopjach czeków (art. 4). Wreszcie ta okoliczność, że czek wystawiony jest na okaziciela, nie przeszkadza, aby przez indos uczynić go płatnym na rzecz określonej osoby (art. 5).

Kodeks *holenderski* nie zawiera specjalnych przepisów w oznaczonej materji; czek jest przekazem kasowym (kassiers-papier) *wyłącznie na okaziciela* (aantonder); w zasadzie zawsze jest tytułem „na zlecenie” (art. 208—229); indosy in blanco są ważne (art. 136).

W Niemczech z powodu orzeczenia istoty czeku, jakie znajdujemy w obowiązującej ustawie wekslowo-stemplowej z dnia 10 Czerwca 1869 r. (art. 24), pow-

stała kwestja, czy mogą być чеки „na zlecenie”; jurysprudenceja ¹⁾ zwolniła takie чеки od stempla i zagadnienie to należy uważać za rozwiązane w duchu twierdzącym.

Najnowszy projekt prawa czekowego z dnia 13 Lipca 1907 r. ²⁾ poczytuje warunek wskazania osoby remitenta za istotny: ust. 2 art. 1 wśród niezbędnych wymagań чеку wymienia: „oznaczenie osoby, mającej odebrać pieniądze”. Osobą tą może być albo określona osoba lub firma albo też okaziciel чеку; gdy do nazwiska remitenta dodano wyrazy: „lub oddawca” albo równoznaczne wyrażenie, należy przyjąć,

¹⁾ Wyrok Reichsoberhandelsgerichtu z d. 24 Października 1875 roku. Bayendörfer wyraża zdanie przeciwne.

²⁾ Zaznaczyć musimy, że w toku naszej niniejszej pracy ukazał się *nowy projekt prawa czekowego*, ogłoszony w Reichsanzeigerze w dniu 13 Lipca 1907 roku pod tytułem: „Vorläufiger Entwurf eines Scheckgesetzes”. Odtąd będziemy przytaczali treść tego nowego projektu przy porównawczem zestawianiu zasad czekowych i dla ścisłości dodajemy, że w rozważanych już przez nas zagadnieniach nowy projekt odbiega od projektu z roku 1892 w następujących kwestjach:

1-o bierna zdolność czekowa obecnie została ograniczona, czyli przyjęty został system angielski (patrz wyżej Nr. 7). Odpowiedni przepis (art. 2) głosi, że wolno ciągnąć чеки: a) na bank państwa i na te państwowe lub gminne instytucje kredytowe lub pieniężne, jakoteż na te zarejestrowane spółki, które zawodowo, według właściwych urzędów, zajmują się przyjmowaniem pieniędzy i dopełnianiem wypłat na rachunek obcy, i b) na zapisane do rejestru handlowego firmy, które prowadzą zawodowo interesy bankierskie; w tej materji system nowego projektu wznosi się na ustawie austriackiej.

2-o art. 1, wyluszczaający istotne warunki чеку, nie wzmiankuje o wskazanym; wyrazów z poprzedniej redakcji ust. 4 art. 2: „Bezeichnung desjenigen, welche die Zahlung leisten soll” (patrz wyżej Nr. 27) w nowym projekcie niema; pod tym względem system nowego projektu zbliża się do typu francuskiego.

że czek wystawiony jest na okaziciela. Projekt dalej nie przewiduje czeków „na zlecenie”; czek, wystawiony na pewną osobę lub firmę, może być ustąpiiony przez indosy, o ile wystawca nie zabronił przelewu klauzulą „nie na zlecenie”, lub równoznacznem wyrażeniem (poprzednio ust. 1 art. 6, obecnie art. 7). Jako odłam angielskich czeków krzyżowanych znajdujemy następujące rozporządzenie o czekach z napisem: „nur zur Verrechnung” (art. 12). Wystawca чеку może zabronić, aby czek, na którym będą poprzecznie na pierwszej stronie napisane lub wydrukowane wyrazy: „tylko dla zarachowania”, był zapłacony gotówką; w tym przypadku czek może być użyty jedynie do zarachowania ze wskazanym lub jego żyro-klientem lub członkiem izby rozrachunkowej, znajdującej się w miejscu płatności чеку. Uskutecznioma w ten sposób kompensata znaczy tyle, co uiszczenie чеку. Klauzula nie może być odwołana, i uchybienie skutkuje odpowiedzialnością wskazanego za wszelkie straty (art. 12). Wreszcie projekt niemiecki obejmuje zasadę, powtórzoną w prawie austriackiem, że wystawca może wskazać samego siebie jako remitenta (art. 5).

W prawie austriackiem mamy identyczne przepisy o czekach, wydanych „nur zur Verrechnung”; szczegółowe wyjaśnienie co do nich damy niżej przy rozważeniu art. 22 ustawy czekowej. Wreszcie odrębność prawa austriackiego polega jeszcze na wyraźnem orzeczeniu, że tylko чеки, opiewające na zlecenie, mogą być przenoszone za pomocą indosów; przeciwne zastrzeżenie jest nieważne, i indosy, sporządzone na innych czekach imiennych lub na okaziciela, nie mają skutków według prawa czekowego (art. 6). Taki sam przepis znajdujemy jeszcze w kodeksie hiszpańskim.

Zestawienie obowiązujących rozporządzeń prowadzi do wniosku, że istnieją trzy kategorie poglądów co do osoby remitenta: 1) Anglja, Francja, Belgja, Hiszpanja, Portugalja, Rumunja, Szwecja, Norwergja, Danja i Niemcy uznają wymienienie osoby remitenta za istotne wymaganie czeku, 2) Szwajcarja, Włochy, Bułgarja i Austrja nie upatrują tej istotności i 3) Holandja przewiduje możność wystawienia czeku tylko na okaziciela.

V.

O miejscu zapłaty.

55. Artykuł 4 brzmi:

Jako miejsce zapłaty może być wymienione w czeku tylko to miejsce, w którym bądź wskazany ma siedzisko handlowe (filję, oddział), bądź znajduje się izba rozrachunkowa, w której wskazany jest reprezentowany.

Miejsce zapłaty może być odmienne od miejsca wystawienia.

Gdy miejsce zapłaty nie jest wymienione lub gdy oznaczone miejsce zapłaty nie odpowiada wymaganiom usługu pierwszego, to czek uważa się za płatny w tem miejscu, w którym instytucja wskazana ma swą siedzibę, albo firma lub osoba wskazana ma swe siedzisko główne.

Treść tego artykułu dotyczy zagadnienia o miejscu zapłaty czeku; zagadnienie to nie jest objęte artykułem 2, wyszczególniającym istotne wymagania czeku.

Z natury rzeczy wynika, że czek winien mieć swe właściwe miejsce zapłaty. Pytanie, czy wskazanie tego miejsca jest niezbędnym warunkiem czeku, rozmaicie rozstrzygają ustawy i nauka, przeważnie je-

dnak zasadnie w duchu przeczącym, jak to czyni ustawa austriacka. Fick ¹⁾ upatruje celowość takiego istotnego przymiotu w ekonomicznem przeznaczeniu czeku: domniemania i fikcje celem ustalenia właściwego miejsca zapłaty są niepożądane, i cóż począć z czekiem, który nie wskazuje, gdzie ma być zapłacony? Kapp ²⁾ widzi istotność tego czynnika zarówno w wekslu, jak i w czeku; wymaganie przeto prawa wekslowego, uznające nieodzowność wskazania miejsca zapłaty, winno znaleźć odgłos w prawie czekowym. Kühlenbeck, ³⁾ Pavliček, ⁴⁾ Conrad, ⁵⁾ Cohn G. ⁶⁾ i inni odrzucają konieczność utraty praw czekowych w przypadku, jeżeli czek nie wymienia miejsca zapłaty; brak ten, według ich mniemania, może być uzupełniony z pewną łatwością. Łatwość ta rzeczywiście istnieje w tych krajach, gdzie bierna zdolność czekowa jest ograniczona: siedziby bowiem banków i instytucji kredytowych są zazwyczaj znane. Poważniejszym może być ten wzgląd powszechny, że nikt nie przyjmie czeku, nie będąc uświadomiony co do miejsca jego zapłaty.

Istnieje zwyczaj, że w treści czeku przy nazwisku osoby, wskazanej do płacenia, mieści się wymienienie pewnej miejscowości; wzmianka ta, według orzeczenia wielu ustaw, starczyć winna za wskazanie miejsca zapłaty. Takie rozstrzygnięcie oparte jest na zwykłej zgodności tego wskazania z faktycznem miejscem zapłaty, a gdy w dodatku objęte jest cze-

¹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 219 i 220.

²⁾ Der Check. str. 347.

³⁾ Der Check, seine... str. 96.

⁴⁾ Der Check. str. 52.

⁵⁾ Materielle Voraussetzungen Z. f. d. g. H. LVII. str. 119

⁶⁾ Endemann. III. str. 1153.

kiem, daje pożądany punkt wyjścia, wynikający z litery czeku (Anglja, Szwajcarja, Bułgarja i ustawy północne). Atoli teorię tę, głoszącą zbyt ogólnie o miejscu zapłaty, uzupełniają pewną restrykcją: jako miejsce zapłaty można wskazać nie rzeczywiste lub dowolne miejsce pobytu albo zamieszkanie wskazanego, lecz jedynie jego lokal handlowy lub tę izbę rozrachunkową, do której wskazany należy (Austria). Ratio legis tego przepisu jest widoczna: czek, jako papier kasowy, znajduje właściwe uiszczenie w kasach lokalów handlowych, a nie w mieszkaniach prywatnych; działalność izb rozrachunkowych wzrasta wskutek udzielonego prawem poparcia. W niektórych ustawach wekslowych również lokal handlowy ma pierwszeństwo przed zamieszkaniem wskazanego (Anglja, Niemcy, Bułgarja, ustawy północne). Statuty czekowe tych krajów, w których bierna zdolność czekowa nie jest ograniczona, zazwyczaj kwestji tej zupełnie nie poruszają; zamieszkanie wskazanego poczytuje się za miejsce zapłaty czeku (Francja, Belgja). Brak specjalnych przepisów w ustawach czekowych daje się zastąpić przez stosowanie bądź ogólnych norm prawa cywilnego o uiszczeniu zobowiązań, bądź szczególnych rozporządzeń o zapłacie weksli ciągniomych.

Oprócz zaznaczonego domniemania co do miejsca zapłaty czeku daje się zauważyć dążność do ustanowienia domniemania następującego: w braku wskazania należy za miejsce zapłaty przyjąć miejsce wystawienia (projekt prawa niemieckiego). Takie rozwiązanie posiada liczne strony ujemne: a) miejsce wystawienia wskutek nieścisłości często nie daje potrzebnej dyrektywy, gdzie żądać zapłaty, i b) wskazany może mieszkać lub posiadać biuro w innem miejscu, dobrze znanem okazicielowi czeku, i wówczas domniemanie prawne stanie na przeszkodzie normalnemu i faktycznemu wykonaniu uiszczenia w miejscu właściwym.

Za istotnością omawianego czynnika: „podania w czeku miejsca jego zapłaty” przemawiają ustawy Szwajcarji, Hiszpanji, Bułgarji i północne; wszystkie inne nie wzmiankują o konieczności tego przymiotu w treści czeku, jak to zobaczymy niżej przy cytowaniu rozporządzeń poszczególnych ustaw w omawianej materji.

56. W nauce i praktyce następuje się wątpliwość, czy чеки mogą być ciągnięte także z jednego miejsca na drugie? Odwrotna kwestja zrodziła się w dziedzinie weksli ciągniomych. O ile przeznaczeniem wekslu było stworzenie papieru, płatnego poza miejscem jego wystawienia (taka była historyczna geneza wekslu), o tyle czek wydawał się być narzędziem płatniczym w miejscu wystawienia. Tak było w rzeczywistości pierwotnie; obecnie zaś weksel i czek spełniają znakomicie obie funkcje. W Anglii przed wydaniem ustawy wekslowej z roku 1882 tylko чеки miejscowe (w obrębie 15 mil) korzystały ze stempla czekowego w kwocie jednego penny (prawo z dnia 25 Lipca 1864 r.). We Francji dopiero nowela z dnia 7 Czerwca 1894 roku zmodyfikowała obowiązujący jeszcze u nas przepis prawa wekslowego (art. 110 kod. handl.) i ulegalizowała weksle, ciągnięte na to samo miejsce (*d'un lieu sur le même lieu*). Co do czeków prawo z r. 1865 orzekło, że mogą być ciągnięte z jednego miejsca na drugie; jedynie opłata stemplowa od czeków zamiejscowych została w roku 1874 podwyższoną (20 centimów zamiast 10). Ustawy czekowe rozstrzygają kwestję czeków miejscowych i zamiejscowych (*Platzcheck, chèque sur place, Distanzcheck, chèque de place à place*) w duchu bezwzględnie twierdzącym. Zasadę dopuszczalności czeków zamiejscowych najdobitniej kreśli prawo austriackie, wyraźnie wygłaszając ją ustawy Francji, Włoch i Hiszpanji,

i ubocznie wzmiankują o niej przepisy innych prawodawstw czekowych.

Wreszcie możność ciągnięcia czeków z płatnością za granicą kraju wystawienia (czeki zagraniczne) nie ulega również żadnemu zaprzeczeniu; maksymę tę potwierdzają liczne normy, jakie znajdujemy w legislaturze czekowej o stosowaniu ustaw zagranicznych.

57. Nasuwa się jeszcze pytanie co do ważności domicylowania czeku czyli dopuszczalności ciągnięcia go na pewną osobę z wymienieniem miejsca zapłaty w zamieszkanu (domicile) innej osoby trzeciej lub w miejscu odrębnem od zamieszkania albo siedziby handlowej wskazanego (w materji wekslowej art. 111 i 123 kod. handl. franc., ust. 4 i 24 A. D. W. O. i t. d.). Z ducha prawa czekowego wynika, że domicylowanie czeków nie powinno mieć miejsca i jest przeciwne naturze stosunku czekowego; wskazany, który jest quasi-kasjerem, wypłacającym znajdujące się u niego fundusze wystawcy, nie może płacić przez osobę trzecią lub tam, gdzie ani nie mieszka, ani nie prowadzi swego procederu handlowego i nie trzyma kasy. Z tych zasad nowy projekt ustawy niemieckiej czyni radykalne zastrzeżenie nieważności czeku domicylowanego. Przeciw tej sankcji walczą Hoppenstedt i Fick, ¹⁾ uznając ją za zasadniczo szkodliwą w prawie czekowym. Ustawa austriacka nie grozi w tym przypadku nieważnością, lecz poczytuje wprost za niebyłe oznaczenie miejsca zapłaty, nieodpowiadającego rozporządzeniom przytoczonego ustępu 1 art. 4; rozporządzenia te obowiązują wbrew treści czeku. W nauce podzielają takie zapatrywanie Cohn G. i Pavliček. ²⁾

¹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 222.

²⁾ Der Check... str. 53.

W dalszem rozważaniu nastroczają się wątpliwości co do możności wymienienia w czeku kilku miejsc zapłaty na przypadek (au besoin, case of need, Noth-adresse).

Te ustawy czekowe, które ogólnie zalecają stosowanie norm prawa wekslowego, o ile ostatnie nie są sprzeczne z przepisami specjalnemi o czekach, upoważniają do wniosku przychylnego (Szwajcaria, Bułgarja i t. p.). Cały natomiast szereg ustaw, jak to niżej we właściwem miejscu zobaczymy, ściśle określa te normy z prawa wekslowego, które można stosować do czeków, a wśród tych norm brak powołania się na odpowiednie przepisy o miejscu zapłaty lub o adresach na przypadek. Prawo austriackie wykazuje właśnie tendencję negatywną, jak to należy wnioskować z treści art. 20 ustawy. Toż samo można powiedzieć o nowym projekcie prawa niemieckiego. W nauce francuskiej zdania są podzielone. Lyon-Caen i Renault ¹⁾ twierdzą, że wymienienie kilku miejsc zapłaty lub miejsca zapłaty na przypadek jest możliwem. X. posiada pieniądze w dwóch bankach i może wystawić czek na jeden bank, wskazując jednocześnie drugi bank na przypadek. Tego samego poglądu są Nouguiet, Chastenet i Alauzet. ²⁾ Odmiennego zdania jest Bédarride, ³⁾ który restrykcyjnie stosuje do czeków przepisy wekslowe, wychodząc z założenia, że czek według brzmienia art. 4 prawa z roku 1865 nie jest aktem handlowym i że tylko ściśle wyszczególnione w tymże artykule normy wekslowe mają do czeków zastosowanie. Literatura Szwajcarska ⁴⁾ wypo-

¹⁾ Traité... Nr. 587.

²⁾ Commentaire du code de commerce IV. Nr. 1577.

³⁾ Commentaire de la loi sur les chèques. 58.

⁴⁾ Cohn G. Zur Lehre vom Check. 408. Fick. Die Frage. str. 225.

wiada się za możliwością oznaczenia kilku miejsc zapłaty oraz adresów na przypadek. Twierdzenia komentatorów oparte są na literze prawa (art. 836 Obligationenrecht), jakoteż na praktyce, wykazującej pożyteczny byt tych przejawów: bank wydaje swojemu klientowi książeczkę z czekami, wystawianymi nie tylko na dany bank, lecz jednocześnie na inne zaprzyjaźnione banki, u których można podnosić w razie potrzeby sumy czekowe.

58. Z prawodawstw, zaliczających wskazanie miejsca zapłaty do istotnych warunków czeku, pierwsze miejsce zajmuje *Szwajcaria*. Ustęp 3 artykuł 830 Obligationenrecht wymaga: „Angabe des Ortes, wo die Zahlung geschehen soll”. Zaznaczone przy nazwisku lub firmie wskazanego miejsce zamieszkania uważa się za miejsce zapłaty i zarazem za miejsce zamieszkania wskazanego. Brak wyrażenia, które znajdujemy w artykule 722, traktującym o niezbędnym przymiotach weksłu, a mianowicie: „insofern nicht ein eigener Zahlungsort angegeben ist”, każe wnioskować o zakazie domicylowania czeków. ¹⁾ Przepisy wekslowe nie zawierają żadnych zgoła rozporządzeń co do miejsca zapłaty, które na zasadzie art. 836 mogłyby być podstawą dla stosunku czekowego. Możliwość oznaczenia miejsca zapłaty czeku nie w miejscu jego wystawienia (czeki zamiejscowe) widoczną jest z art. 834, jakoteż z przepisu wekslowego artykułu 724.

Kodeks handlowy *hiszpański* zalicza również wymienienie zamieszkania wskazanego do niezbędnych wymagań czeku (ust. 2 art. 535), a tem samem uzna-

je istotność oznaczenia miejsca zapłaty ²⁾. Przepis ten brzmi zgodnie z normami, ustanowionymi dla weksli, co do których prawo (ust. 7 art. 444) nakazuje podanie miejsca zamieszkania dłużnika: jeżeli zapłata weksłu ma być dopełnioną nie w tem zamieszkanu, to właściwe miejsce zapłaty winno być wyszczególnione w wekslu (art. 478). Niezależnie jednak od tych imperatywów kodeks kreśli rozporządzenia na wypadek uchybienia i niewskazania w akcie wekslowym rzeczzonego zamieszkania; wówczas prawem miejscem zapłaty będzie rzeczywiste zamieszkanie znane wskazanego (art. 505). Czeki mogą być ciągnięte z płatnością w miejscu wystawienia lub w innem odległym miejscu (art. 636).

Kodeks handlowy *bulgarski* powtarza normy prawa szwajcarskiego: czek winien zawierać miejsce zapłaty; miejsce, które zaznaczone zostało przy nazwisku lub firmie wskazanego, uważa się w tym przypadku jednocześnie za miejsce zapłaty i za miejsce zamieszkania wskazanego (ust. 6 art. 641). W materji wekslowej identyczne rozporządzenia obejmują art. 529 (ust. 7) i 531 (ust. 2). Wreszcie art. 630, który na zasadzie artykułu 648 stosuje się także do czeków, wyjaśnia, że w braku innej umowy za miejsce zapłaty poczytuje się przedewszystkiem lokal handlowy, a następnie zamieszkanie wskazanego.

Ustawy czekowe *północne* kreślą wskazanie miejsca zapłaty czeku wśród istotnych warunków czeku; w braku specjalnego oznaczenia podane przy nazwisku wskazanego miejsce uważa się za miejsce zapłaty (art. 4 i 7 art. 1). Realnych wskazówek, co należy uważać za miejsce zapłaty, prawo czekowe nie obejmuje. Prawodawca przeprowadza ogólną zasadę, że zaznaczenie miejsca przy nazwisku nie tylko wskazanego, lecz nawet remitenta, tworzy domniemanie,

¹⁾ *Haberstich*. Handbuch des schweizerischen Obligationen rechts. str. 752.

że dana osoba ma zamieszkanie we wskazanem miejscu (art. 10 ust. czekowej i art. 4 prawa wekslowego). Z treści art. 89 ostatniego prawa wynika, że za miejsce zapłaty należy poczytywać przedewszystkiem lokal handlowy, a następnie zamieszkanie wskazanego. O ile w materji wekslowej zastrzeżoną jest nieważność dokumentu jako weksłu w przypadku uchybienia co do przepisanej formy (art. 5), o tyle brak wyrażnie tej sankcji w prawie czekowym; komentatorowie atoli prawa czekowego uznają właściwość stosowania jednakowych skutków dla weksli i czeków. Miejsce zapłaty nie może być u wystawcy i czek nie może być ciągniony na samego wystawcę. Czeki mogą być miejscowe i zamiejscowe (art. 10).

59. Zasadniczo odmienny pogląd co do istoty oznaczonego czynnika znajdujemy w pozostałych prawodawstwach.

Prawo *angielskie* w ust. 1 sect. 3 w zupełności pomija miejsce zapłaty, uznając je najwidoczniej za nieistotną część treści czeku (weksłu); jedynie dla ścisłości w ust. 4 podkreśla, że weksel (czek) nie jest nieważny, gdy nie wymienia miejsca zapłaty. Sect 45 (ust. 4) kreśli zasady, wyjaśniające, co prawodawca rozumie przez właściwe miejsce zapłaty (the proper place of payment): 1) jeżeli miejsce zapłaty zostało wyszczególnione (specified), przedstawienie do zapłaty winno nastąpić we wskazanem miejscu; 2) jeżeli miejsca zapłaty nie wymieniono, lecz podano adres wskazanego, należy przedstawić do zapłaty według tego adresu; 3) w braku wskazania miejsca zapłaty i adresu, uważa się za miejsce zapłaty znany lokal handlowy (place of business if known) wskazanego lub zwykle jego zamieszkanie znane (ordinary residence if known); 4) w innych przypadkach wystarcza przedstawienie do zapłaty w miejscu, gdzie można odnaleźć (can be fo-

und) wskazanego lub wreszcie w ostatnim jego lokalu handlowym znanym lub ostatniem zamieszkaniu znanem. Gdy zauważymy, że według przepisów o biernej zdolności czekowej w Anglii, czek może być ciągniony tylko na bankiera, musimy uznać, że właściwem miejscem zapłaty będzie lokal handlowy bankiera; inne rozporządzenia odegrać mogą rolę w przypadkach wyjątkowych.

Prawo *francuskie* nie uznaje konieczności wypisania w czeku miejsca jego zapłaty, skoro zupełnie o niem nie wzmiankuje w przepisach czekowych. Obowiązkiem natomiast jest wskazanie miejsca wystawienia. Co do weksłu (art. 110) mamy wyraźne żądanie, aby obejmował: „le lieu où le paiement doit s'effectuer”. Mercier ¹⁾ czyni przypuszczenie, że wprost przez przeoczenie nie zostało nakazane podanie w czeku miejsca zapłaty. Opierając się na normach prawa wekslowego (art. 173 kod. handl.), możemy ustalić, że za miejsce zapłaty należy poczytywać zamieszkanie (domicile) wskazanego i wogóle jego ostatnie zamieszkanie znane. Odrębność przepisów francuskich polega na tem, że w innych prawodawstwach w braku specjalnej wskazówki na pierwszym planie zastrzeżony jest, jako miejsce zapłaty, lokal handlowy (Handelsniederlassung, Geschäftslokal, place of business), a następnie dopiero mieszkanie wskazanego.

Prawo *belgijskie*, na wzór francuskiego, nie wymienia w czeku miejsca jego zapłaty, suponując, że to miejsce zawsze jest wiadome lub oczywiste z czeku. Taki wniosek daje się wyprowadzić z brzmie-

¹⁾ Etude sur les chèques, str. 110.

nia art. 4, który stanowi: w braku wskazania miejsca wystawienia poczytuje się, że czek wydany został w miejscu jego płatności (à défaut d'indication du lieu la disposition est censée faite de la place où elle est payable). Mamy tu wręcz odmienne domniemanie od określonego w art. 4 ustawy austriackiej, która podporządkowuje miejsce zapłaty miejscu wystawienia. Brak jednak bliższego wyjaśnienia, gdzie jest właściwe miejsce zapłaty czeku i w jaki sposób rozstrzygać wielorakie zawiłości w przypadkach niewskazania tego miejsca. W prawie wekslowem z roku 1872 (art. 2) znajdujemy ogólne rozporządzenie, które nie daje rzeczowego rozwiązania: weksel, w którym nie oznaczono miejsca zapłaty, jest płatny w zamieszkaniu wskazanego (siune lettre n'enonce pas le lieu, elle est payable au domicile du tiré). Wreszcie art. 64 powtarza wyżej przytoczone zasady art. 173 kod. handl. franc. o płatności w zamieszkaniu (domicile) lub ostatniem zamieszkaniu znanem. Zagadnienie o miejscowych i zamiejscowych czekach ubocznie rozstrzyga w duchu twierdzącym art. 4 prawa z d. 20 Czerwca 1873 roku, traktujący o przedstawieniu czeków do zapłaty; przepis ten kreśli terminy dla czeków, płatnych w miejscu wystawienia (la disposition est faite de la place où elle est payable), oraz dla czeków, ciągniętych z innego miejsca (tirés d'un autre lieu).

Kodeks handlowy *włoski* ani w definicji czeku i jego istotnych przymiotów (art. 339 i 340), ani też w następnych przepisach czekowych nie wspomina o miejscu zapłaty, choć warunek podania tego miejsca uznaje za istotny dla weksli (ust. 6 art. 251). Z zestawienia art. 341, 288 i 304 kod. można ustalić następujące zasady w omawianej kwestji: 1) właściwym miejscem zapłaty jest miejsce, wskazane w czeku

(luogo indicato), 2) w braku określenia—zamieszkanie (residenza), albo miejsce pobytu (dimora), albo ostatnie zamieszkanie znane wskazanego. Możliwość wystawiania zarówno miejscowych, jak zamiejscowych, w stosunku do płatności czeków wynika z brzmienia art. 342. Musimy dodać, że prawo sankcjonuje wystawianie czeków tylko na instytucje kredytowe i kupców.

Kodeks handlowy *portugalski*, który w materji biernej zdolności czekowej aprobuje wystawianie czeków tylko na banki i kupców, poczytuje również miejsce zapłaty czeku za czynnik nieistotny. Stosując przepis prawa wekslowego (art. 278), należy uznać, że w braku wskazania miejsca zapłaty czek będzie płatny w zamieszkaniu wystawcy (art. 341). Kwestja czeków zamiejscowych jest sporną, gdyż kodeks wspomina tylko o czekach miejscowych.

Kodeks handlowy *rumuński* w przepisach czekowych ignoruje kwestję miejsca płatności, nie wzmiankując o niej w art. 365 przy wyliczaniu istotnych części czeku. Dla weksli warunek ten figuruje jako konieczny (ust. 7 art. 270). Stosując do czeków w myśl art. 356 normy o zapłacie i o protestach weksli, znajdujemy następujące zasady, któremi według nakreślonej kolei powodować się należy dla ustanowienia prawego miejsca zapłaty: 1) miejsce, wskazane w czeku; 2) miejsce pobytu; 3) zamieszkanie; 4) ostatnie mieszkanie wiadome (art. 310 i 327). Zamiejscowe чеки są bezwzględnie dopuszczalne (art. 367).

Prawo handlowe *holenderskie* również nie daje żadnych norm o miejscu zapłaty czeku. W przepisach wekslowych za miejsce zapłaty uznaje się zamieszkanie (woonplaatse) wskazanego lub wymienione miejsce płatności. Jeżeli wskazany jest osobą nieznaną i niepodobną go odnaleźć, żądanie zapłaty ma miejsce i protest sporządza się w biurze pocztowem miejsca

zamieszkania wskazanego, a w braku takiego biura u naczelnika administracyjnego tej miejscowości, gdzie podano zamieszkanie wskazanego lub oznaczono miejsce zapłaty (art. 180). Osobą, na którą wolno wystawiać czek, może być tylko bankier. Zagadnienie co do czeków zamiejscowych nie jest poruszone; w materji wekslowej art. 100 wzorowany jest na pierwotnej redakcji kodeksu handlowego francuskiego i weksel może być ciągniony tylko z jednego miejsca na drugie.

Projekt prawa *niemieckiego* z r. 1907 w art. 3 przyjmuje domniemanie miejsca zapłaty według przepisu obowiązującego prawa wekslowego: oznaczone przy nazwisku lub firmie wskazanego miejsce (Ort) poczytuje się za miejsce zapłaty i zarazem za miejsce zamieszkania wskazanego, o ile niema szczególnego miejsca zapłaty (por. ust. 8 art. 4 A. D. W. O.). Przepis ten uzupełnia się jeszcze specjalnem rozporządzeniem: w braku wszelkiego wymienienia miejsca przy nazwisku lub firmie wskazanego zastępuje je miejsce wystawienia (ist ein solcher Ort nicht angegeben, so vertritt dessen Stelle der Ausstellungsort). Dodatek ten przeistacza zasadę prawa wekslowego, które głosi nieważność pisma, jako weksłu, w przypadku niewskazania miejsca zapłaty lub zamieszkania trasata i niemożność przyjęcia miejsca wystawienia za miejsce zapłaty ¹⁾. Natomiast art. 3 projektu obejmuje inny rygor: „podanie innego miejsca zapłaty pociąga za sobą nieważność pisma, jako czeku”. Uiszczenia należy domagać się w lokalu handlowym (Geschäftslokal) wskazanego, a w braku takiego lokalu w jego mieszkaniu (Wohnung); przepis ten artykułu 91 A. D. W. O. można stosować do czeków. Roz-

porządzenia te mają istotne znaczenie, zwłaszcza ze względu na istnienie ograniczenia biernej zdolności czekowej: według obowiązujących przepisów — do domów handlowych i instytucji pieniężnych, a według projektowanych norm — do banków i firm bankierskich.

W prawie *austrjackiem* wskazanie miejsca zapłaty nie jest istotnym warunkiem legalnego bytu czeku. Jednak ustawa stwarza restrykcję i orzeka, że miejsce zapłaty może być w czeku wymienione jedynie w siedlisku handlowem (Handelsniederlassung) lub w izbie rozrachunkowej (Abrechnungsstelle), w której wskazany dopuszczony jest do czynności kompensacyjnych. Wynika to konsekwentnie z poglądu, wyrażonego w art. 1 tegoż prawa w przedmiocie biernej zdolności czekowej. Jeżeli takie miejsce zapłaty nie zostało wyraźnie oznaczone w czeku lub jeżeli brzmi inaczej, niż nakazuje ustęp 1 art. 4, miejsce zapłaty będzie tylko w miejscu siedziby (Sitz) lub głównego siedliska (Hauptniederlassung) wskazanego. Fick ¹⁾ uważa takie ograniczające rozstrzygnięcie kwestji za nader trafne: czekobierca, przyjmując czek na instytucję kredytową lub na bankiera, może być w kłopocie co do właściwego miejsca zapłaty tylko w przypadku lekkomyślnej nieświadomości. Motywy prawodawcze ²⁾ wykazują dążenie do stworzenia dla stosunków czekowych takich warunków, aby чеки najbardziej odpowiadały swojemu przeznaczeniu i ześrodkowywały uiszczenie w instytucjach kredytowych i bankierskich oraz w izbach rozrachunkowych. Choćby czek *austrjacki* w zasadzie nie może być domicylowany, to wyjątek jednak stanowi domicyl w tej izbie rozrachunkowej, której członkiem jest wskazany;

¹⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 221.

²⁾ Pavlicek Der Check. str. 54.

w razie niezgodnego oznaczenia takiego domicylu czek będzie płatny w miejscu, gdzie wskazany ma swą główną siedzibę³⁾.

Wreszcie za zaletę prawa austriackiego poczytywać wypada wyraźne, a nie uboczne rozporządzenie, że miejsce zapłaty może być odmienne od miejsca wystawienia; w ten sposób nie nastrocza się żadna wątpliwość co do możliwości czeków zamiejscowych.

VI.

O terminie zapłaty.

60. Artykuł 5 stanowi:

Czek jest płatny za okazaniem (bei Vorzeigung—bei Sicht), chociażby zawierał inne określenie lub nie zawierał żadnego określenia terminu zapłaty.

Przepis ten porusza kwestję *terminu zapłaty* cheku i rozstrzyga ją w duchu, uznającym jedyny termin prawny „za okazaniem” (à vue, a vista, on demand bei Vorzeigung, bei Sicht).

Omawiane zagadnienie należy do najbardziej doniosłych i żywotnych w nauce i ustawach czekowych, i lubo znajduje wszędzie zasadniczo identyczne rozwiązanie, wykazuje jednak w szczegółach, jak to niżej zobaczymy, subtelności, oparte na stałych lub kazuistycznych zjawiskach życia czekowego.

Przyjęcie reguły czy klauzuli prawnej, że czek może mieć termin zapłaty jedynie „za okazaniem”, to jest: *na każde żądanie*, wynika niewątpliwie z samej natury cheku. Jeżeli przeznaczeniem jego jest stworzenie narzędzia płatniczego, zastępującego gotówkę, to czek musi posiadać przymiot znaku pieniężnego: na-

tychmiastową wymagalność. Skoro czek służy do podniesienia rozporządzalnego funduszu pieniężnego, niema podstawy określania dlań innego terminu zapłaty, jak tylko płatności za pierwszym przedstawieniem go do zapłaty. Wreszcie jeżeli prawodawca, legalizując чеки, poczynił na ich rzecz znaczne ustępstwo fiskalne pod względem opłaty stemplowej, zasadną jest restrykcja, mająca na celu, aby z ulg czekowych nie popełniano nadużyć. Kto wystawia czek z terminem zapłaty po upływie pewnego okresu od daty wydania, wystawia w rzeczywistości weksel ciągłony, którego skutki prawne i opłaty stemplowe orzekają oddzielne statuty. Czek, według teorii prawa, różni się od wekslu właśnie tem, że pierwszy „winien”, a drugi „może” być płatny „za okazaniem”.

Zagadnienie o terminie zapłaty łączy się bezpośrednio z kwestją, o której niżej we właściwym miejscu pomówimy, dotyczącą potrzeby przedstawienia cheku celem uiszczenia go w okresach, przez prawo zakreślonych. Terminy te są nader krótkie i stronnicy systemu obowiązkowej płatności tylko za okazaniem czerpią argumenty także z tej łączności przepisów: jeżeli prawo ustanawia krótkie terminy do przedstawienia czeków do zapłaty, niepodobna zezwolić, aby określanie przez strony terminów zapłaty mogło przeistoczyć i unicestwić znaczenie i byt tych przepisów.

Błędem atoli byłoby mniemanie, że reguła powyższa zasadza się na niezmiennych faktach życiowych. Obieg czekowy wykazuje zwyczaj awizowania czeków, a mianowicie: czek przedstawia się jednego dnia i wypłata skutecznie się dopiero po kilku dniach od daty przedstawienia (awizu). Przyczyna tego zwyczaju jest nader jasna: banki i bankierzy nie mogą trzymać ciągle w kasie całej kwoty gotówki, jaka u nich zdeponowaną została, i zwłaszcza dla dopel-

³⁾ Canstein. Der Scheck nach dem oesterreichischen Gesetze. str. 103.

nienia większych wypłat kasa musi być zawczasu przygotowana; albowiem płacąc procenty od złożonych funduszów, banki muszą ciągnąć korzyści z obrotu tychże pieniędzy. Natychmiastowe zażądanie wypłat z rachunków czekowych mogłoby wywołać trudności kasowe i banki mogłyby być skłonne raczej do odrzucenia oprocentowania depozytów, aniżeli do poddania się rygorowi każdorazowego ich zwrotu. Mimo jednak niewątpliwego istnienia tego zwyczaju statuty czekowe i nauka obstają przy postulatcie wyłącznego terminu „za okazaniem” z zasad, wyżej przytoczonych. Jeżeli zaś w praktyce dzieje się inaczej i życie odbiega od norm legalnych, ma to miejsce, wyrażając się dosadnie, za plecami rozporządzeń prawnych, które w razie konfliktu sądowego aplikują się z całą surowością i bezwzględnością. Wolno każdemu milcząc zgodzić się na manipulację przedwstępnego awizowania czeku i następnego po kilku dniach odbioru pieniędzy, ale obowiązkowość takiej umowy nie znajdzie sankcji prawnej. Odstąpienie od zasady ogólnej poczytuje się za złamanie podstaw legislatury czekowej i wręcz za niedopuszczalne.

61. Systemy naukowe, jakoteż ustawodawstwa czekowe, w kwestji terminu zapłaty można podzielić na dwie grupy, z których pierwsza uznaje bezwarunkowo obowiązkowy termin zapłaty czeku „za okazaniem”; druga zaś przewiduje możliwość ustanowienia terminu zapłaty po upływie pewnego krótkiego czasu (1—10 dni) od daty wystawienia lub okazania. Do drugiej grupy należą tylko prawodawstwa; włoskie, rumuńskie i portugalskie; do pierwszej—wszystkie pozostałe z wyjątkiem holenderskiego, które zajmuje odosobnione stanowisko. Nadto w pierwszej grupie jedna kategoria orzeka „nieważność czeku” w przypadku wymienienia odmiennego terminu, druga zaś—„nieważność innego

terminu” i obowiązkowość prawnego terminu „za okazaniem”. Do pierwszej kategorii zaliczyć można prawie wszystkie prawodawstwa pierwszej grupy z wyjątkiem Szwajcarii, Bułgarii i Austrii; w ostatnich trzech krajach panuje doktryna „nieważności innego terminu”.

W literaturze prawniczej za obowiązkowością i dopuszczalnością jednego terminu „za okazaniem” przemawiają wszyscy komentatorowie prawa czekowego z wyjątkiem Cohna G., Riessera, Simonsohna Mittermaiera i Ficka. — Niepodobna w tem miejscu przytoczyć wszystkich głosów nauki; zacytujemy jednak niektóre poglądy celem wykazania rozumowań prawników.

Uczeni francuscy (Nouguier, ¹⁾ Chastenet ²⁾ i Darimon wysuwają przedewszystkiem argumenty fiskalne i zwalczają zdenaturalizowanie czeków przez umowy prywatne co do ich terminowości. Obok zabezpieczenia (sauvegarder) praw skarbu, motywy prawodawcze powołują się na to, że tylko termin „za okazaniem” licuje z naturą papieru czekowego i że zarządzona przez rząd ankieta wykazała płonność obawy, aby w kasach bankowych nie było dostatecznych funduszów na pokrycie tytułów wymagalnych na każde żądanie. Termin „za okazaniem”, jak zauważył minister Rouher w izbie podczas rozpraw nad prawem czekowym, najbardziej odpowiada naturze czeku dlatego, że wartość czeku opartą jest na rozporządzalności sumy, objętej czekiem; wszelkie zaś odmienne datowanie każe przypuszczać, że fundusz nie istnieje jeszcze w chwili wystawienia czeku. Darimon ³⁾ w swym raporcie do izby dowodził, że czek

¹⁾ *Nouguier et Espinas*. Des chèques str. 49.

²⁾ *Etude sur le chèque*. str. 86.

³⁾ *Supplément du Moniteur* du 4 Juin 1865.

z oznaczonym terminem zapłaty stanie się papierem kredytowym, obejmującym pewne ryzyko, i w tym przypadku każdy będzie u siebie trzymał kapitały pod ręką, co byłoby ciosem dla banków depozytowych. Pouyer—Quertier na posiedzeniu izby w dniu 25 Maja 1864 roku przytoczył jeszcze ten wzgląd, że wystawianie czeków z różnemi terminami płatności uniemożliwi ich kompensatę w izbach rozrachunkowych (argument, oczywiście, przesadzony).

Według Boistel'a ¹⁾ postulat obowiązkowej płatności czeku za okazaniem jest uzupełnieniem pierwszego warunku czeku: istnienia uprzedniego pokrycia; taki termin zapłaty przedewszystkiem zabezpiecza egzystencję tego warunku, gdyż nikt nie ośmieli się ciągnąć czeku, płatnego za okazaniem, bez uprzedniego pokrycia ze względu na skutki protestu i kary pieniężne.

Lyon-Caen i Renault ²⁾ rozumują, że obowiązkowość zapłaty za okazaniem odpowiada naturze czeku, jako narzędzia płatniczego; czek bowiem może zastąpić gotówkę tylko wówczas, gdy okaziciel jego ma prawo do bezzwłocznego zgłoszenia się po pieniądze. Gdyby czek, podlegający przelewom przez indosy i wystawieniu z jednego miejsca na drugie, mógł obejmować także mniej lub bardziej odległy termin zapłaty lub być płatnym po upływie pewnego okresu od daty okazania, to zastąpiłby w praktyce weksel ciągniony; ostatni byłby często zbyteczny, skoro możnaby było ten sam rezultat osiągnąć pod formą mniej kosztowną.

Angielska i amerykańska literatura (Daniel, Byles, Chalmers, Morse, Walker) jednomyślnie oświad-

cza się za zasadnością określenia czeku, jako papieru, płatnego wyłącznie „na każde żądanie”.

Kapp, ¹⁾ opierając się na teorii prawa angielskiego, twierdzi, że wymagalność czeku na każde żądanie, bez udzielenia dni ulgowych (Respekttage) jest najwłaściwszą cechą papieru czekowego, który przenosi na osobę trzecią prawo podniesienia gotówki. Kto bierze czek, nie myśli o kredytowaniu lub prolongowaniu, lecz o otrzymaniu gotówki od wskazanego.

Bunzl ²⁾ wypowiada się za wyłącznością rzeczowego terminu, jako nieodzownego przymiotu czeku, z zasady, że czek spełnia dwie funkcje: zastępuje uiszczenie wymagalne i podnosi fundusze rozporządzalne.

Funk ³⁾ uznaje powagę względów fiskalnych i dodaje, że tylko czek z terminem zapłaty a vista może odegrać rolę istotnie płatniczą zamiast gotówki.

Conrad, ⁴⁾ cytując zwolenników wyłączności terminu „za okazaniem”: Leonhardt'a, Siemens'a, Birnbauma, Cosacka, Moltmana i Kocha, sam kładzie nacisk na naturę pieniężną (Geldnatur) czeku i motywuje obowiązkowość tego terminu w sposób następujący: 1-o przy czeku terminowym wystawca może przesłać fundusze dopiero na czas płatności, a więc czek nie będzie ciągniony na fundusze już istniejące i stanie się na wzór wekslu papierem pożyczkowym 2-o czek terminowy, nie ulegający natychmiastowej realizacji, nie posiada głównej cechy charakterystycznej papieru pieniężnego, albowiem brak mu tej zasad-

¹⁾ Der Check, str. 63.

²⁾ Material zu einem Checkgesetzentwurf, str. 16.

³⁾ Questionnaire über ein österreichisches Checkgesetz, str. 26.

⁴⁾ Materielle Voraussetzungen und Form des Checks, Z. f. d. g. H. LVII, str. 134 i 136.

¹⁾ Wykład prawa handlowego II. str. 155.

²⁾ Traité de droit commercial. IV. Nr. 560.

nicznej zdolności, aby mógł być zamieniony w każdym czasie na monetę brzęczącą.

Pavliček ¹⁾ głosi, że nakaz obowiązkowego terminu zapłaty za okazaniem wyodrębnia czeki od tytułów wekslowych: ostatnie są papierami kredytowymi i obiegowymi, pierwsze zaś — narzędziami płatniczymi, które, według właściwego przeznaczenia, wymagają bezwzględnej zapłaty.

Przeciwnicy ogólnie przyjętej teorii wychodzą przeważnie z założenia pożądanego tolerancji przejawów życiowych. Cohn G. ²⁾ i Riesser ³⁾ domagają się usankcjonowania tych czeków, w których terminy zapłaty brzmią po upływie kilku albo niewielu dni od daty wystawienia lub okazania. Fick ⁴⁾ odrzuca względy skarbowe i nie widzi obawy, aby z powodu określenia terminu zapłaty czek stał się papierem kredytowym. Ulegalizowanie czeków „umiarkowanie terminowych” (mässig befristete Checks), według jego zdania, winno mieć miejsce, albowiem banki faktycznie żądają kilku dni ulgowych do skutecznego zapłaty, zwłaszcza tam, gdzie obieg czekowy poczyną się rozwijać.

62. Przechodzimy do omówienia przepisów, które obowiązują w krajach pierwszej wyżej przytoczonej grupy prawodawstw.

W Anglii wymagalność „za okazaniem” jest najistotniejszym warunkiem czeku; wynika to z definicji, że czek jest „wekslem ciągniętym na bankiera, płatnym na każde żądanie” (payable on demand). Równoznaczne z wyrażeniem „on demand” są: „at sight”

¹⁾ Der Check. str. 55.

²⁾ Conrad's Jahrb. XXXIII. str. 476.

³⁾ Zur Revision der Handelsgesetzgebung. str. 274.

⁴⁾ Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 271.

i „on presentation” (sect. 73 i 10). Czek, nie obejmujący terminu zapłaty, uważa się za czek, płatny za okazaniem (sect. 73 i 10 (6)). W materji wekslowej obecna ustawa uznaje, że weksel, płatny za okazaniem, winien być przedstawiony do zapłaty w czasie stosownym (reasonable time); przepis ten stosuje się także do czeków i będzie komentowany niżej we właściwym miejscu.

We Francji kwestja terminu zapłaty najkategoryczniej rozstrzygnięta została dwukrotnie w duchu wyłącznej możliwości i bezwzględnej obowiązkowości tylko terminu „za okazaniem”. Odrzucono wszystkie zakusy świata bankierskiego, który domagał się dopuszczalności czeków z terminem wymagalności, nie przekraczającym dwóch tygodni. Ustęp 3 art. 1 prawa z dnia 14 Czerwca 1865 roku stanowi: czek może być wystawiony tylko za okazaniem (le chèque ne peut être tiré qu'à vue). Gdy wystąpiły w życiu czekowem na jaw umowy, dążące do zmiany radykalnego imperatywu, zamieszczone w czeku lub oddzielnych pismach, które obowiązywały do awizowania czeków lub otrzymania zapłaty dopiero po upływie pewnego okresu czasu od daty wystawienia albo przedstawienia, prawodawca francuski, dla którego względy fiskalne były głównem źródłem klauzuli prawnej o zapłacie czeków za okazaniem, uzupełnił pierwotny przepis następującem rozporządzeniem: „wszelkie umowy między wystawcą, okazicielem lub wskazanym, mające na celu uczynić zapłatę czeku inną, aniżeli za okazaniem i na pierwsze żądanie, są nieważne z samego prawa” (art. 5 prawa z d. 19 Lutego 1874 r.). ¹⁾

¹⁾ „Toutes stipulations entre le tireur, le bénéficiaire ou le tiré, ayant pour objet de rendre le chèque payable autrement qu'à vue et à première réquisition, sont nulles de plein droit.”

W Belgji prawo (art. 1) przewiduje czek z terminem zapłaty za okazaniem" (à vue); żadnych szczególnych przepisów o wyłączności tego terminu niema.

Ustawy *północne* kreślą w art. 1, wyluszcżającym istotne wymagania czeku, obowiązkowość terminu: „za okazaniem”, „na żądanie”; w braku wzmianki o terminie czek jest płatny za okazaniem.

W kodeksie handlowym *hiszpańskim* jedynie z przepisów, nakazujących przedstawienie czeków do zapłaty w ciągu 5, 8 lub 12 dni (dla miejscowych, zamiejscowych i zagranicznych), ubocznie wynika, że zapłata winna być uskuteczniiona zawsze za okazaniem, które „może” mieć miejsce w przeciągu ustanowionych okresów.

Projekt prawa *niemieckiego* z roku 1907 (również z r. 1892) stoi na gruncie bezwzględnej nieważności dokumentu, jako czeku, w przypadku oznaczenia terminu zapłaty nie za okazaniem. Art. 5 brzmi: czek jest płatny za okazaniem (bei Sicht); wskazanie innego terminu zapłaty skutkuje nieważnością jego jako czeku (macht den Scheck als solchen ungültig). Motywy tej sankcji zawierają w sobie krytykę przepisu ustawy szwajcarskiej (obecnie także bułgarskiej i austriackiej): „Orzeczenia, ażeby wskazanie innego terminu zapłaty uznać za nienapisane, nie można poczytywać za słuszne; okaziciel bowiem czeku wobec wymienienia stałego terminu zapłaty może być wprowadzony w błąd co do terminu przedstawienia czeku do zapłaty, obowiązującego wbrew literalnej treści czeku, i może przypuszczać, że ma prawo nie przedstawiać go do zapłaty w terminie prawnym i że należy czekać do czasu, wskazanego w czeku”.

Wszystkie powyżej wzmiankowane ustawodawstwa wykazują mniej lub więcej wyraźną tendencję *nieważności czeku*, jako czeku, w przypadku niestosowa-

nia się stron do przepisu prawnego o terminie zapłaty.

Inaczej brzmi przedewszystkiem prawodawstwo *szwajcarskie*. Według brzmienia art. 833 Obligationenrecht, czek jest płatny *zawsze* „za okazaniem” i nawet wówczas, gdy wymienia inny termin zapłaty lub gdy zupełnie terminu nie oznacza. Mamy tu poraz pierwszy zastosowanie zasady: *nieważności terminu* odmiennego, a nie czeku.

Rozporządzenie to powtórzone jest w art. 644 kodeksu handlowego *bułgarskiego* i w art. 5 prawa *austriackiego* o czekach. Data zapłaty uważa się za nienapisaną wobec zasady bezwarunkowej wymagalności czeku tylko za okazaniem. Motywy prawodawcze odrzucają maksymę nieważności czeku i zaznaczają bezzasadność argumentów projektu ustawy niemieckiej: prawo nie powinno za pomocą surowej sankcji ochraniać osób, nieświadomych jego przepisów, albowiem każdy ma obowiązek znać ustawy i wówczas omyłki są wyłączone; gdyby chciano mieć ciągle na względzie możliwą nieświadomość prawa, niepodobna byłoby tworzyć przepisów z obawy, aby nieznający prawa nie poniosł szkody. W myśl art. 25 tylko czek z wyraźnem (ausdrücklich) oznaczeniem płatności „za okazaniem”, lub nie zawierające żadnej daty zapłaty, korzystają ze stempla czekowego; czek zaś, obejmujący datę zapłaty, lubo z mocy samego prawa będąc płatny za okazaniem, winny być opatrzone wyższym stemplem, ustanowionym dla pieniężnych przekazów kupieckich (§ 18 prawa z d. 8 Marca 1876 r.). W ten sposób prawodawca chce zmusić wystawców nie tylko do zachowania wyłącznego terminu zapłaty „za okazaniem”, lecz także do nieodstępowania od klauzuli prawnej w treści czeków pod skutkami wyższej opłaty stemplowej.

63. W drugiej grupie prawodawstw pierwsze miejsce zajmuje kodeks handlowy *włoski* z roku 1882. Art. 340 uznaje możliwość wystawienia czeku z terminem zapłaty „za okazaniem” lub po upływie najwyżej 10 dni od daty przedstawienia.

Identycznie brzmią przepisy kodeksu handlowego rumuńskiego (art. 365) i portugalskiego (art. 341).

Wreszcie prawo handlowe *holenderskie* z r. 1838 zachowuje wyjątkowe stanowisko w omawianej materii i nie obejmuje przepisu, na wzór innych ustaw, aby termin zapłaty mógł być tylko za okazaniem lub po upływie kilku dni od dnia przedstawienia. Z ust. 2 art. 237 niewątpliwie wynika, że można wymienić w czeku dowolny termin jego zapłaty; od tego określonego terminu liczy się 3 dniowy okres, w ciągu którego należy czek przedstawić do zapłaty. Zastrzeżenia, poczynione przez prawodawcę w art. 222 i nast., każą wnioskować, że termin zapłaty w zasadzie winien być krótki; w razie jednak przetrzymania, choć grożą skutki utraty różnych praw regresowych, zachowane jest ogólne przedawnienie dziesięcioletnie z obowiązkiem złożenia przysięgi przez stronę zapozwaną.

VII.

O całokształcie przymiotów formalnych czeku

i o skutkach uchybień.

64. Rozważywszy wszystkie „istotne wymagania czeku”, według terminologii austriackiej, oraz czynniki, dotyczące remitenta, miejsca i terminu zapłaty, stajemy jeszcze raz (p. w. Nr. 48) w obliczu zasadniczego zagadnienia: znaczenia istotnych i nieistotnych warunków dla ważności czeku. Celem rozwiązania tej kwestji musimy zastanowić się nad sposobem i treścią definicji czeku w poszczególnych

ustawach i po zestawieniu porównawczem całokształtu wszelkich przymiotów formalnych czeku określić skutki uchybień.

Przegląd obowiązujących przepisów czekowych. prowadzi do następujących wniosków:

O „*istotnych wymaganiach*” (wesentliche Erfordernisse) czeku mówią tylko ustawy Szwajcarii i Austrii, wyszczególniając je w odpowiednich artykułach.

Kodeksy handlowe Włoch, Hiszpanji, Rumunii, Portugalji, Bułgarji, ustawy północne i projekt prawa niemieckiego z roku 1907 kreślą, co czek „winien” zawierać, i nadto pierwsze pięć prawodawstw obejmują także ogólną *definicję* czeku.

Dwa statuty czekowe mieszczą w sobie stosowne wskazówki w ogólnej *definicji* czeku bez (Anglija) lub z wyliczeniem szczególnych norm, co czek „ma” obejmować (Francja).

Odosobnione stanowiska zajmują ustawodawstwa Holandji i Belgji, w których nie znajdujemy ani określenia pojęcia czeku, ani skoncentrowanego przepisu co do jego przymiotów.

Ścisłe rzecz biorąc, mamy dwa główne systemy: pierwszy (francuski) polega na zamieszczeniu w ustawie definicji czeku i na wskazaniu, co czek „ma” lub „winien” zawierać; i drugi (szwajcarski) — tylko na wyliczeniu „*istotnych wymagań*” (essentialia) czeku. *u nas*

Taka różnorodność systemów obok różnych subtelności, które niżej wykażemy, wysuwa na pierwszy plan kwestję celowości ustawodawczej definicji czeku, którą, na modłę prawa szwajcarskiego, przecząco rozstrzyga najnowsza ustawa czekowa austriacka z roku 1906 i projekt prawa niemieckiego o czekach z roku 1907. — Wyżej (p. Nr. 33) mieliśmy już sposobność zaznaczenia głosów nauki w przedmiocie określenia pojęcia czeku. W tem miejscu interesują nas obowiązku-

jące statuty czekowe i ich sposób traktowania omawianej rzeczy. Choć poniekąd słusznem jest założenie, że *omnis definitio periculosa*, to jednak prawodawca nie powinien uchylać się od zredagowania możliwie doskonałego określenia czeku. Definicja daje zawsze taką dyrektywę podstawową, której żadne oddzielne mniej lub bardziej usystematyzowane normy nie zastąpią. Co innego jest znaleźć w przepisach stanowcze określenie, na wzór prawa francuskiego, czem jest właściwie czek, i jednocześnie wyliczenie jego przymiotów istotnych, a co innego jest na zasadzie szeregu warunków, jakie czek zawierać „winien”, tworzyć sobie pojęcie czeku. Uzasadnienia teorii, negującej potrzebę tej definicji, oparte są na tem, że dla instytucji czekowej, jako zbyt młodej i jeszcze niekompletnie ukształtowanej, trudno znaleźć dobre określenie i że każda definicja prawna, wskazując stałe i niezbędne normy, wpłynęłaby kłopotliwie i ujemnie na rozwój obiegu czekowego ¹⁾. Te jednak argumenty, w naszym mniemaniu, przemawiają za wręcz przeciwnem rozwiązaniem kwestji: z powodu stosunkowej młodości tej instytucji prawo winno stanowić o pojęciu „czeku” i dać wyraźne orzeczenie, jakie są ogólne i szczególne postulaty dla legalnego bytu czeku; wówczas stosunki czekowe będą jasne i bezpieczne, a więc i częstsze. Z tych względów oświadczamy się za systemem francuskim.

to dno Nieważność aktów, jako czeków, w przypadkach uchybień uznają wyraźnie ustawodawstwa angielskie i austriackie; ustawy szwajcarska, portugalska, północne i bułgarska upoważniają do tegoż wniosku przy

¹⁾ *Conrad. Materielle Voraussetzungen...* Z. f. d. g. H. LVII str. 137. *Pavliček. Der Check.* § 4 str. 24. *Kirschberg. Der Postscheck* str. 91.

właściwem stosowaniu do czeków odpowiedniego rozporządzenia prawa wekslowego; wreszcie z norm prawa francuskiego, belgijskiego, włoskiego, hiszpańskiego, rumuńskiego, holenderskiego i projektu prawa niemieckiego rzeczona nieważność ubocznie z zasad, niżej przytoczonych, rozwiązuje się również w duchu twierdzącym. W tej kwestji wypowiadaliśmy nasze zapatrywania przy rozważaniu poszczególnych formalnych pierwiastków czeku i obecnie powołujemy się na nasze rozumowania, dotyczące konkretnych czynników, zwłaszcza, że żadnej ogólnej zasady, która obejmowałaby wszystkie formalne postulaty czeku, stawiać nie można. Nieważność, jako termin prawny, nie odpowiada ściśle faktycznemu stanowi prawnemu; mamy tu raczej „niebyt”, aniżeli „nieważność” czeku. Z tego powodu można usprawiedliwić brak sankcji nieważności w niektórych przepisach czekowych i uważać, że orzeczenie „nieegzystencji” czeku wskutek jego nieprawidłowości jest zgola zbyt czułe. Niebyt czeku nie stanowi, aby akt mógł być uznany za inne zobowiązanie i mógł podlegać skutkom prawnym danego zobowiązania.

Wreszcie niektóre ustawy (Francji, Belgji, Szwajcarii, Włoch, Rumunji, Portugalji i Austrii), stosując jeszcze kary specjalne do czeków nieprawidłowych za przekroczenia przepisów czekowych; w innych krajach (ustawy północne) wymierzane są wyłącznie kary stemplowe; Anglja, Holandja, Hiszpanja, Bułgarja i projekt prawa niemieckiego żadnych kar nie stanowią.

65. Zestawienie zasad ustaw czekowych oparliśmy na tle prawa czekowego austriackiego, jako najnowszej ustawy; konsekwentnie przeto musimy rozpocząć omawianie poruszonych w tym rozdziale kwestji od prawa *austriackiego*.

Prawo to nie daje żadnej ogólnej definicji czeku. W motywach prawodawczych ¹⁾ brak również wszelkiego określenia istoty czeku i wstępne wyjaśnienia poświęcone są wykazaniu z jednej strony potrzeby reglamentacji czeku ze względu na stosunki prawne uczestniczących w nim stron i z drugiej pożytku, wynikającego z obrotów czekowych. Prawo kreśli w art. 2 cały szereg „istotnych wymagań” czeku; atoli nie tylko przymioty, wyliczone w tym artykule, są istotne, jak to ustaliliśmy, mówiąc o zagadnieniach, objętych art. 3, 4 i 5 (p. w. Nr. 49, 55 i 60). Mamy tedy przedewszystkiem w myśl artykułu 2 następujące istotne wymagania (die wesentlichen Erfordernisse eines Schecks sind): 1) klauzulę czekową, 2) podpis wystawcy, 3) wymienienie miejsca, 4) i daty wystawienia, 5) wskazanie osoby, mającej dopełnić zapłaty, 6) żądanie wystawcy, aby wskazany zapłacił ściśle określoną sumę pieniężną z funduszów wystawcy z wykluczeniem warunkowości tej zapłaty, i 7) bierną zdolność czekową, określoną w art. 1. Nadto do istotnych przymiotów czeku należy jeszcze zaliczyć: 1) osobę remitenta, którą w braku wskazania będzie okaziciel czeku (art. 3); 2) miejsce zapłaty, które „winno” stosować się do przepisu art. 4, i 3) termin zapłaty wyłącznie „za okazaniem” (art. 5). Wszystkie te wymagania, z których pierwsze określają częściowo mianem „essentialia”, a drugie „naturalia”, komentowaliśmy już rzeczowo i oświeciliśmy naukowo we właściwych rozdziałach; tu tylko nadmienimy, że ze stanowiska życiowego i prawnego wszystkie wyliczone wymagania wykazują prawie równomierną istotność, a jeżeli ostatnie trzy przymioty są pominięte w artykule 2, dzieje się to wskutek bądź imperatywów, bądź

¹⁾ Patrz: Einleitung der Regierungsmotive.

domniemań, ustanowionych przez prawo w art. 3, 4 i 6. Jednocześnie prawodawca kreśli odmienne skutki uchybień co do wymagań, formalnie zwanych „istotnymi”, i co do dodatkowych trzech przymiotów. W pierwszym przypadku prawo orzeka niemożność stosowania przepisów czekowych do pisma (Schrift), nie odpowiadającego wymaganiom art. 1 i 2; w przypadku drugim prawo stanowi o rozwiązaniu nieprawidłowości, wypełniając lukę w treści czeku, lub nakazując stosowanie rozporządzenia art. 3, 4 i 5 wbrew tejże treści (p. w. Nr. 49, 54, 59 i 62). W ten sposób przekroczenia pierwszej kategorii wymagań skutkują nieważnością czeku, jako czeku, a drugiej kategorii—nieważność przeciwnego prawu warunku i zastąpienie go innym, zgodnym z rozporządzeniem prawa.

Mówiąc o skutkach, musimy obecnie tylko zaznaczyć, że zgodnie z brzmieniem art. 23 i 25 grożą różne kary: a) za niedatowanie lub fałszywe datowanie wystawienia, b) za wskazanie określonego terminu zapłaty i c) za brak pokrycia u wskazanego w chwili przedstawienia czeku do zapłaty; szczegółły co do tych kar podamy we właściwym miejscu.

Wreszcie za zaletę prawa austriackiego można by poczytywać nie tylko stanowcze rozstrzygnięcie kwestji uchybień, lecz także wyjaśniające uzupełnienie, że pismo, nie odpowiadające wymaganiom prawa czekowego, będzie miało skutki prawne na zasadzie innych rozporządzeń prawa cywilnego lub handlowego. Wywód taki wynika, oczywiście, z samej natury każdego stosunku prawnego: zobowiązanie, które nie będzie uznane za czek, będzie zobowiązaniem o innym charakterze i skutkach; w danym razie orzeczenie wyrażne, jakie obejmuje prawo austriackie, choć jest poniekąd superfluum, ale non nocet.

Prawo *szwajcarskie* jest najbardziej zbliżone do austriackiego, gdyż w swej konstrukcji również nie przytacza definicji czeku, wskazując tylko szereg istotnych jego wymagań (wesentliche Erfordernisse). Art. 830 Obligationenrecht wylicza je w porządku następującym: 1) klauzulę czekową, 2) sumę pieniężną, wypisaną wyrazami (mit Worten), 3) podpis wystawcy, 4) wymienienie miejsca, 5) i dnia i miesiąca wystawienia z wypisaniem dnia wyrazami, 6) wskazanie osoby, mającej dopełnić zapłaty, 7) oznaczenie miejsca zapłaty. Wszelako czek winien odpowiadać jeszcze wymaganiom, wyszczególnionym w art. 831, 832 i 833, a mianowicie: 1) wystawca musi posiadać fundusz u wskazanego, 2) remitentem może być osoba określona lub okaziciel, a w braku wskazania, remitentem jest okaziciel czeku i 3) czek może mieć jedyny termin zapłaty „za okazaniem”.

Różnice od prawa austriackiego co do oddzielnych czynników są zasadnicze tylko pod względem: a) miejsca zapłaty (p. w. Nr. 58), b) czasu istnienia funduszu wystawcy u wskazanego (p. w. Nr. 62) i c) biernej zdolności czekowej (p. w. Nr. 7).

Wobec braku w art. 830—837 wyraźnego orzeczenia nieważności czeku w przypadku uchybień rozwiązanie tego zagadnienia zależy od przyjęcia lub odrzucenia zasady stosowania do czeków odpowiedniego przepisu prawa wekslowego. Art. 836 każe ogólnie stosować do czeków rozporządzenia o wekslach, które nie są przeciwne specjalnym normom czekowym. Literatura prawnicza ¹⁾ i juriesprudencja ²⁾ wypowiadają się w duchu twierdzącym co do obowiązko-

¹⁾ Fick, Die Frage der Checkgesetzgebung. str. 274.

²⁾ Revue der Gerichtspraxis im Gebiete des Bundescivilrechts. III. str. 10.

wości zastosowania skutków, wynikających z art. 725; ostatni głosi nieważność pisma, jako weksłu, w przypadku braku choćby jednego istotnego wymagania (art. 722). Takie rozstrzygnięcie kwestji prowadzi do wniosku, że prawo szwajcarskie należy zaliczyć w poczet tych ustawodawstw czekowych, które w przypadkach jakiegokolwiek bądź odstępstwa stron od prawnych wymagań grożą nieważnością dokumentu, jako czeku. Nieważność ta winna być wyrzeczona z urzędu przez sąd przy rozpoznaniu sprawy i ustaleniu niezachowania wszystkich formalnych wymagań prawa czekowego ¹⁾. Komentatorowie prawa szwajcarskiego (Zoller, Haberstich, Schneider, Fick (senior) i Fick (junior) nie upatrują stron ujemnych dla obiegu czekowego z powodu tak formalnych dążeń; wychodzą oni także z założenia, że Obligationenrecht zawiera cały dział o przekazach (art. 406—414), nie wymieniający żadnych niezbędnych warunków dla papierów przekazowych, i nieprawidłowy czek będzie podlegał ogólnym przepisom o przekazach, które ewentualnie zabezpieczają prawa okaziciela wadliwego czeku.

Nieważność dokumentu, jako czeku, pociąga za sobą doniosły skutek nieważności stosowania do danego pisma przepisów o czekach.

Kara ustanowioną jest wyłącznie w przypadku wystawienia czeku bez posiadania uprzedniego pokrycia u wskazanego (art. 837).

66. Wyrażenie „istotne wymagania”, jak to zaznaczyliśmy, spotykamy tylko w dwóch przytoczonych prawodawstwach; natomiast następujące siedem ustaw określają to samo pojęcie za pomocą omówienia, co czek zawierać „winien”.

¹⁾ Wyrok sądu związkowego (Bundesgericht) z dnia 6 Kwietnia 1884 r.

Prawo *włoskie* daje przedewszystkiem następujące określenie pojęcia czeku: każdy, kto posiada sumy pieniężne, rozporządzalne w instytucji kredytowej lub u kupca, może rozporządzić niemi na rzecz własną lub na rzecz osoby trzeciej za pomocą czeku (*assegno bancario*—(check) (art. 339 kod. handl.). Czek, brzmi art. 340, „winien” („*deve*”) wymieniać: 1) sumę pieniężną, 2) datę wystawienia, 3) podpis wystawcy, 4) może (puó) być na okaziciela i 5) może być płatny za okazaniem lub najdalej w ciągu dni dziesięciu od daty przedstawienia. W materji wekslowej znajdujemy pojęcie o istotnych wymaganiach (*requisiti essenziali*) weksłu (art. 251), jakoteż orzeczenie, że brak jednego z istotnych przymiotów wyklucza kwalifikację i skutki specjalne wekslowe (*escluda la qualità e gli effecti speciali della cambiale*) z zachowaniem stosowania do danego zobowiązania norm prawa cywilnego lub handlowego (art. 254). Różnice od prawa austriackiego dotyczą zagadnień: a) o klauzuli czekowej (p. w. Nr. 13), b) o miejscu wystawienia (p. w. Nr. 20), c) o wskazanym (p. w. Nr. 27), d) o remitencie (p. w. Nr. 54), e) o miejscu zapłaty (p. w. Nr. 59) i f) o terminie zapłaty (p. w. Nr. 63).

Aczkolwiek przytoczone rozporządzenie prawa wekslowego, objęte art. 254, jako nie wyluszczone w art. 341, niema wyraźnego zastosowania do tytułów czekowych, to jednak sankcja nieważności aktu, jako czeku, w przypadkach nieprzestrzegania istotnych warunków czeku wynika z ogólnego ducha przepisów.

Wreszcie za niedatowanie, fałszywe datowanie lub nieistnienie pokrycia rozporządzalnego u wskazanego wymierzane są grzywny (*pena pecuniaria*) niezależnie od kar, przewidzianych w kodeksie karnym (art. 344 kod. handl.).

Prawo *hiszpańskie*, które merytorycznie najbardziej wzorowało się na normach prawa francuskiego, zna określenie pojęcia czeku i obejmuje przepis, co czek „winien” zawierać. Według brzmienia art. 534 kod. handl. „zlecenie zapłaty (*mandato de pago*), które w handlu nazywa się czekiem, jestto akt, który służy wystawcy do podniesienia (*wycofania*) na rzecz własną lub osoby trzeciej wszystkich lub części sum pieniężnych, znajdujących się do jego rozporządzenia w ręku wskazanego”. Czek „winien” zawierać: 1) nazwisko i podpis wystawcy, 2) nazwisko wskazanego i jego zamieszkanie, 3) sumę, 4) i datę wystawienia, wypisane literami, 5) wymienienie remitenta (okaziciela lub osoba określona albo na jej zlecenie) (artykuł 535). Nadto z treści art. 534 i 536 należy uznać za bezwarunkowy przymiot czeku uprzednie pokrycie czyli istnienie funduszu wystawcy u wskazanego.

Od prawa austriackiego przepisy kodeksu hiszpańskiego różnią się w zagadnieniach: a) o biernej zdolności czekowej (p. w. Nr. 7), b) o klauzuli czekowej, c) o sposobie wypisania daty i sumy czeku (p. w. Nr. 23), d) o miejscu wystawienia, e) o możliwości zakrzyżowania czeku (p. w. Nr. 54) i f) o miejscu zapłaty (p. w. Nr. 55).

Kwestja nieważności w przypadkach uchybień nie jest poruszona w przepisach o czekach; według rozporządzenia prawa wekslowego (art. 450) niezachowanie formy prawnej (brak lub wada) skutkuje uznanie aktu za oblig wystawcy na rzecz remitenta.

W odróżnieniu od prawa austriackiego i francuskiego *żadne* kary za niedatowanie i t. p. nie są ustanowione.

Prawo *rumuńskie* wzorowane jest na kodeksie handlowym włoskim, i zacytowane z tego kodeksu artykuły 251, 254, 339, 340 i 344 odpowiadają prawie

dosłownie artykułom 273, 364, 365 i 369 kodeksu handlowego rumuńskiego z tą jedynie zasadniczą różnicą, że bierna zdolność czekowa w Rumunii nie jest ograniczoną. Wszelkie przeto uwagi nasze, jakie nakreśliśmy wyżej, stosują się w omawianym przedmiocie do norm prawa rumuńskiego.

Przepisy kodeksu handlowego *portugalskiego* z r. 1888 zbliżone są również do zasad prawa włoskiego. Różnice polegają na tem, że istnieje obowiązek wskazania nazwiska remitenta (ust. 2 i 3 art. 840) i możliwość stosowania wszystkich tych przepisów prawa wekslowego, które nie sprzeciwiają się normom czekowym (art. 343). W myśl art. 281 tytuł wekslowy, nie obejmujący wymagania, wyszczególnionego w art. 278, niema mocy wekslowej, lecz okaziciel może udowodnić datę nieoznaczoną; w braku daty zapłaty pismo jest płatne za okazaniem, a w braku wskazania miejsca zapłaty, zobowiązanie jest płatne w mieszkaniu wystawcy.

Natomiast brak rozporządzeń, wymierzających kary za niedatowanie lub nieistnienie pokrycia u wskazanego.

Prawo *bulgarskie* kreśli również w pierw definicję czeku, a następnie co czek „winien” zawierać („чекът трябва да съдържа”). W myśl artykułu 640 kod. handl., kto posiada w banku lub u jakiegokolwiek bądź osoby pieniądze rozporządzalne, może niemi w całości lub częściowo rozporządzać na rzecz własną lub na rzecz osoby trzeciej za pomocą pełnomocnictwa (полномощно), zwanego czekiem. Czek „winien” obejmować: 1) klauzulę czekową, 2) sumę pieniężną, 3) podpis wystawcy, 4) datę wystawienia, 5) wymienienie wskazanego, 6) miejsce zapłaty, 7) płatność za okazaniem (art. 641). Z przepisu art. 648 wynika

jeszcze, że istnienie funduszu u wskazanego stanowi wewnętrzny konieczny warunek legalnego bytu czeku.

Traktowanie zagadnień: a) o biernej zdolności czekowej (p. w. Nr. 7), b) o miejscu wystawienia (p. w. Nr. 21), c) o czasie istnienia funduszu u wskazanego i d) o miejscu zapłaty—jest odmienne od prawa austriackiego.

Jeżeli zgodnie z brzmieniem art. 647 stosować odpowiedni przepis prawa wekslowego, jako zgodnego z rozporządzeniami działu o czekach, musimy na zasadzie art. 532 orzec, że brak jednego z wymagań prawnych skutkuje nieważnością dokumentu, jako czeku (нѣма сила на чекътъ).

Za uchybienia *żadne* specjalne kary nie są ustanowione.

Ustawy *północne* (duńska z dnia 28 Kwietnia 1827 roku, norweska z dnia 3 Sierpnia 1897 roku i szwedzka z dnia 24 Marca 1898 r.) bez wstępnej definicji orzekają, co czek „winien” („skal” „skall”) zawierać, a mianowicie: 1) klauzulę czekową, 2) sumę pieniężną, 3) wymienienie osoby remitenta, 4) wymienienie wskazanego (trasata), 5) miejsce płatności, 6) datę wystawienia, 7) podpis wystawcy i 8) wymagalność „za okazaniem”.

Różnice od prawa austriackiego tkwią w zagadnieniach: a) o biernej zdolności czekowej (p. w. Nr. 7), b) o miejscu wystawienia (p. w. Nr. 20), c) o uprzednim pokryciu (p. w. Nr. 41), d) o remitenecie (p. w. Nr. 54) i e) o miejscu zapłaty (p. w. Nr. 58).

W przedmiocie skutków niezachowania formalnych wymagań prawa przeważa zdanie, ¹⁾ że w myśl art. 3 można stosować do czeków rozporządzenie pra-

¹⁾ U Borchardt'a. Nordische Scheckgesetze. str. 41.

wa wekslowego z dnia 7 Maja 1880 r. (art. 5); dokument przeto, nie odpowiadający ściśle wzmiankowanym przymiotom, nie skutkuje odpowiedzialności z prawa czekowego.

Oprócz kary stemplowej za antydatowanie lub niedatowanie wystawienia czeku, żadnych innych kar prawo nie stanowi (art. 17).

Wreszcie nowy projekt prawa *niemieckiego* o czekach z roku 1907, nie obejmując również określenia pojęcia czeku, przytacza w art. 1, co czek „winien” zawierać (der Scheck muss enthalten). Redakcja ta odbiega od treści art. 4 ustawy wekslowej (A. D. W. O.), która zna termin „wesentliche Erfordernisse” weksłu. Przymioty, jakie czek „winien” zawierać, wymienione są w następującym porządku: 1) klauzula czekowa, 2) żądanie wystawcy, aby wskazany zapłacił określoną sumę pieniężną z jego (wystawcy) funduszu, 3) wymienienie remitenta, 4) podpis wystawcy, 5) oznaczenie miejsca i 6) dnia wystawienia. Niezależnie od tych przymiotów istnieją jeszcze niewątpliwie wymagania prawa, wzmiankowane w art. 2, 3 i 6; z tych ostatnich wynika, że osobami, wskazanymi w czekach do uskutecznienia zapłaty, mogą być tylko osoby, wyszczególnione w art. 2 (p. w. Nr. 54), że względem miejsca zapłaty obowiązują przepisy art. 3 (p. w. Nr. 59) i że termin zapłaty może być wyłącznie „za okazaniem” (p. w. Nr. 62).

Zasadniczych różnic od prawa austriackiego w postulatach projektu *niemieckiego* prawie nie ma, oprócz odrębności w przedmiocie skutków wskazania nieprawnego terminu zapłaty i subtelności w zagadnieniu o miejscu zapłaty.

Natomiast projekt *niemiecki* formalnie nie wznosi się na ustawie austriackiej w kwestji nieważności czeku w przypadkach niezastosowania się stron do

wymagań art. 1; nie zawiera bowiem żadnego ogólnego w tym względzie rozporządzenia. Ustawa wekslowa (A. D. W. O.) obejmuje wyraźną sankcję i stanowi, że akt, nie odpowiadający istotnym wymaganiom prawa, pozbawiony jest mocy wekslowej (art. 7). Normy czekowe dwukrotnie mówią stanowczo o nieważności (ungültig) czeku w przypadkach uchybień co do miejsca i terminu zapłaty (p. w. Nr. 59 i 62) czyli w przypadkach, nie zaliczonych według art. 1 do „obowiązkowych” przymiotów czeku. Ztąd płynie wniosek, że prawodawca, rozmyślnie pominął milczeniem bezwzględnie istniejącą sankcję nieważności czeku w przypadkach uchybień istotnych w tem przeświadczeniu, że zaznaczenie jej uważa wprost za zbędne i że samo pojęcie „konieczności” prawnych przymiotów wykazuje ich obowiązkowość pod logicznymi skutkami niebytu czeku, czyli nieważności dokumentu, jako czeku.

Wreszcie przepisy projektu wyodrębniają się brakiem wszelkich specjalnych kar za przekroczenia norm czekowych.

67. Przechodzimy do grupy ustawodawstw, które nie znają ani terminu „istotne wymagania”, ani wyrażenia „winien”.

Prawo *angielskie* określa czek jako „weksel ciągniony na bankiera, płatny za okazaniem” przepisy, dotyczące weksli ciągniomych „za okazaniem”, stosują się do czeków, o ile niema specjalnych postanowień czekowych (sect. 73). Weksel ciągniony, według brzmienia ust. 1 sect. 3, jestto „zlecenie na piśmie, niewarunkowe, adresowane przez jedną osobę do drugiej i podpisane przez wystawcę, aby osoba wskazana wypłaciła osobie oznaczonej, bądź na jej zlecenie, bądź okazicielowi, wymienioną sumę pieniężną za okazaniem lub w pewnym terminie”. Akt (an instrument), który nie odpowiada rzeczonym warunkom, nie

jest wekslem (ust. 2 sect. 3). Ztąd wniosek, że nie jest czekiem akt, który nie mieści w sobie istotnych wymagań wekslu, wyluszczonych w ust. 1 sect. 3, i który nie brzmi na bankiera z wymagalnością na każde żądanie. Na zasadzie powyższych orzeczeń możemy ustalić istotne przymioty czeku angielskiego: 1) podpis wystawcy, 2) wskazanie remitenta, 3) nie warunkowe zlecenie wypłacenia, 4) wymienienie sumy pieniężnej, 5) wskazanie bankiera, jako trasata i 6) płatność za okazaniem.

Zasadnicze różnice czeku angielskiego od austriackiego co do niezbędnych jego warunków polegają: a) na pominięciu wymagań: klauzuli czekowej (p. w. Nr. 13), wymienienia miejsca i daty wystawienia (p. w. Nr. 20 i 22) i bezwzględnego istnienia pokrycia u wskazanego w dacie zapłaty (p. w. Nr. 41), b) na obowiązkowym wymienieniu osoby remitenta lub oznaczeniu, że czek wydany został na okaziciela (p. w. Nr. 54,) i c) na kontyngensie osób fizycznych i prawnych, korzystających z biernej zdolności czekowej, powiększonych ilościowo w prawie austriackim (p. w. Nr. 6). Wspólny obu prawodawstwom przymiot co do płatności czeku tylko za okazaniem, wobec charakterystycznego rozstrzygnięcia, jakie daje art. 5 prawa austriackiego, nie przedstawia rzeczywistej różnicy.

Rozporządzenia prawa angielskiego wyraźnie wyszczególniają następstwa braku istotnych przymiotów czekowych: nieważność aktu jako czeku, i milcząc każą stosować odmienne normy cywilne do czeków, nie czyniących zadość wymaganiom ustawy.

Niewymierzanie kar za uchybienia jest cechą omawianego prawodawstwa.

Prawo francuskie obejmuje ogólną definicję czeku i podaje szczególne przymioty jego treści. Czek, głosi prawo z roku 1865, „służy wystawcy pod formą

zlecenia zapłaty na rzecz własną lub osoby trzeciej do podniesienia (wycofania) wszystkich lub części funduszków, znajdujących się na kredycie jego rachunku u wskazanego i rozporządzalnych; zawiera podpis wystawcy i datę wystawienia; może (peut) być ciągniony tylko za okazaniem; może brzmieć na okaziciela lub na rzecz osoby wskazanej; może brzmieć na zlecenie i być cedowany nawet za indosem in blanco; oznacza miejsce wystawienia; przy odbiorze pieniędzy winno być datowane pokwitowanie na samym czeku” (art. 5 prawa z roku 1874). Dodatkowe rozporządzenia, dotyczące niezbędnych pierwiastków czeku, mieszczą się jeszcze w art. 2 (o istnieniu uprzedniego pokrycia u wskazanego, o niemożności ciągnięcia na siebie samego) i w art. 3 (o czekach zamiejscowych).

Z definicji czeku oraz dalszych konkretnych norm co do treści czeku, na zasadzie rozważań, jakie przytoczyliśmy wyżej przy badaniu tak zwanych „niezbędnych wymagań”, możemy ustalić następujące istotne warunki czeku francuskiego: 1) wymienienie daty wystawienia (literami i własnoręcznie przez wypisującego czek zamiejscowy), 2) wymienienie miejsca wystawienia, 3) zlecenie wypłacenia, 4) podpis wystawcy, 5) wymienienie trasata, 6) istnienia funduszu rozporządzalnego w chwili wystawienia, 7) wskazanie remitenta lub oznaczenie, że czek wydany jest na okaziciela, i 8) płatność za okazaniem.

Zasadnicze różnice czeku francuskiego od austriackiego polegają na pominięciu wymagań: 1) co do biernej zdolności czekowej (p. w. Nr. 7), 2) co do oznaczenia nazwy „czek” (p. w. Nr. 13) i 3) co do okresu istnienia pokrycia u wskazanego (p. w. Nr. 40). Zagadnienia o płatności za okazaniem i o wymienieniu remitenta, zasadniczo nieodmienne, wykazu-

ją subtelne różnice, które wyżej zaznaczyliśmy (p. w. Nr. 54 i 62).

Przepisy czekowe francuskie nie kreślą sankcji, analogicznej z końcowym ustępem art. 2 prawa austriackiego, w przypadkach wykroczeń przeciw zastrzeżonej treści legalnej czeku. Kodeks handlowy francuski również nie zawiera rozporządzenia nieważności dokumentu, jako weksłu, z powodu braku w nim warunków, wymienionych w artykule 110, różniąc się w tym względzie od innych ustaw wekslowych: angielskiej (sect. 3), niemieckiej (art. 4), rosyjskiej (art. 14), północnych (art. 5). Różnica ta jest tylko formalna, a nie merytoryczna, albowiem nauka i praktyka sądowa stale stosują bezwzględną nieważność pisma, jako weksłu, w przypadkach uchybień. W materji wekslowej prawodawca francuski omawia wyraźnie skutki prawne jedynie za zmyślenie (*supposition*, art. 112), a nie za brak formy (*omission*). Z ducha rozporządzeń o czekach wynika, że dokument, który nie odpowiada przepisany dla czeków warunkom, nie jest czekiem, lecz innem zobowiązaniem (*lettre de change*, *billet à ordre*, *titre de créance à ordre* ou *au porteur* etc.), którego skutki ocenia sąd w każdym poszczególnym wypadku. Wywód ten jest zgodny z teorią prawa wekslowego, uznającą milczącą sankcję art. 110 kod. handl. Komentatorowie francuscy ¹⁾ zwalczają twierdzenie, jakoby czek nieprawidłowy (*irrégulier*) tracił wszelką moc, gdyż taka surowa sankcja musiałaby być opartą tylko na formalnym przepisie, którego niema. Jurysprudencja ²⁾ także orzeka, że wadliwy czek będzie takim zobowiązaniem, jakie wykaże

¹⁾ *Boistel*. II str. 45 i 161. *Chastenot*. Nr. 154. *Lyon-Caen et Renault*. IV Nr. 596.

²⁾ Wyrok sądu kasacyjnego z d. 19 Kwietnia 1877 roku.

treść jego w zastosowaniu do norm prawa cywilnego i handlowego.

Znamienną właściwością omawianego prawodawstwa stanowią potrójne skutki niektórych przekroczeń czekowych, a mianowicie: we wszystkich przypadkach przewidzianych w art. 6 prawa z d. 19 Lutego 1874 r., oprócz nieważności dokumentu, jako czeku, grożą kary (*amendes*) i opłaty stemplowe, o których będziemy mówili niżej we właściwym miejscu. Skutki te dotyczą przypadków: 1) niedatowania czeku, 2) niewypisania daty literami i własnoręcznie w czeku zamiejscowym, 3) zamieszczenia fałszywej daty, 4) wskazania fałszywego miejsca wystawienia i 5) nieistnienia uprzedniego pokrycia, rozporządzalnego w chwili wystawienia. Celem złagodzenia skutków ostatniego warunku w przypadku istnienia niecałkowitego pokrycia toczą się obecnie namiętne spory ¹⁾, wywołane surową interpretacją prawa w wyroku sądu kasacyjnego z d. 15 Marca 1905 r., który orzekł bezwzględną nieważność czeku w przypadku „*provision insuffisante*” z zastosowaniem przepisanych kar. Na konferencji (12 Października 1906 r.) związku bankierów departamentów (*Union des banquiers des départements*) zaprotestowano przeciwko takiej wykładni i postanowiono złożyć izbom projekt następujący: 1-o dodatek do art. 2 prawa z d. 14 Czerwca 1865 roku: gdy pokrycie jest mniejsze od sumy tytułu, akt pociąga za sobą wszelkie skutki czeku prawidłowego do wysokości sumy pokrycia; 2-o dodatek do art. 6 prawa z dnia 19 Lutego 1874 r.: jeżeli pokrycie jest mniejsze od sumy czekowej, karę wymierza się od przewyżki sumy czekowej ponad pokrycie.

¹⁾ *Annales de droit commercial*. 1906. str. 201 i 1907—str. 78.

68. Kodeks handlowy *holenderski*, ani nie obejmuje definicji czeku, ani też w swoich przepisach nie grupuje wymagań czeku. Rozporządzenia o czekach mieszczą się w sekcji III rozdziału VII kodeksu pod tytułem: „*van kassierspapiers en ander papier aan toonder*”. W materji wekslowej znajdujemy określenie pojęcia weksłu (*wisselbrief*), oparte na zasadach kodeksu francuskiego z roku 1807; żadnego jednak orzeczenia nieważności w przypadkach uchybień prawo nie zawiera. Istotne przymioty czeku dają się z pewnością trudnością wyprowadzić z postanowień oddzielnych artykułów, zamieszczonych bez widocznego ładu i systemu. Artykuł 221 mówi tylko o potrzebie wymienienia „dokładnej daty” wystawienia czeku; z tego artykułu oraz z intytulacji można jeszcze wnioskować, że czek winien być ciągnięty tylko na bankiera i wystawiony jedynie na okaziciela. Art. 222 zezwala na użycie formy przekazu lub pokwitowania. Art. 223 wskazuje potrzebę istnienia funduszu rozporządzalnego u wskazanego w terminie przedstawienia czeku do zapłaty. Art. 227 ubocznie upoważnia do wystawienia czeku z terminem. Powodując się tak skąpemii normami, ustaliliśmy powyżej zasady tego prawodawstwa w stosunku do każdego czynnika czekowego, napotykanego w innych ustawach. Względnie do prawa austriackiego poważniejsze różnice wykazują zagadnienia: a) o biernej zdolności czekowej (p. w. Nr. 6), b) o klauzuli czekowej (p. w. Nr. 13), c) o miejscu wystawienia (p. w. Nr. 20) i d) o remitencie (p. w. Nr. 54). Kwestja ważności dokumentu, jako czeku, znajduje rozwiązanie na drodze zestawienia faktycznych danych i interpretacji przytoczonych oraz ogólnych przepisów prawa. W każdym razie za uchybienie żadna kara specjalna nie grozi.

Prawo *belgijskie* w przepisach czekowych z d. 20 Czerwca 1873 roku zbywa milczeniem pojęcie o istotnych przymiotach czeku i kwestję prawnego jego niebytu z powodu braku w nim zasadniczych wymagań. Prawo nosi tytuł: „*Loi sur les chèques et autres mandats de paiement et offres réelles*” i nie obejmuje definicji żadnego z tych zobowiązań prawnych. Przy rozważaniu oddzielnych czynników instytucji czekowej wyprowadziliśmy wnioski na zasadzie komentowania i zestawienia pojedynczych wyrazów lub zwrotów, rozrzuconych w nielicznych artykułach prawa belgijskiego. Na zasadzie umotywowanych wyników naszych rozumowań przepisy czekowe w swej redakcji nieusystematyzowanej zaliczają do istotnych wymagań czeku: 1) wymienienie daty, 2) i miejsca wystawienia, 3) zlecenie wypłacenia, 4) podpis wystawcy, 5) oznaczenie trasata, 6) istnienie uprzedniego funduszu rozporządzalnego, 7) wskazanie remitenta lub oznaczenie, że czek jest wydany na okaziciela i 8) płatność za okazaniem. Mamy więc powtórzenie zasad prawa francuskiego z niewielkimi odmianami co do niektórych szczegółów (np. co do sposobu wypisania daty w czeku zamiejscowym). Różnice czeku belgijskiego od austriackiego są te same, jakie przytoczyliśmy dla czeku francuskiego.

Chociaż rozporządzenia prawa nie zawierają stanowczych wskazówek w przedmiocie skutków uchybień, nauka i jurysprudencja ¹⁾ rozstrzygają kwestję nieważności zobowiązania, jako czeku, twierdząc, powodując się argumentami i głosami literatury prawniczej francuskiej. Specjalne kary wymierza art. 6 rzezonego prawa z roku 1873 za niedatowanie, fałszy-

¹⁾ Jurisprudence du Port d' Anvers. 1892. 2. 134.

we datowanie, za zmianę dyspozycji przez przeciw—
pismo (contre—lettre) i za brak uprzedniego pokrycia.

VIII.

O indosowaniu czeków.

69. W przedmiocie indosów na czekach ustawa austriacka stanowi:

Art. 6. *Czek, który brzmi na zlecenie, może być uступiony za pomocą indosu (žyra); przeciwna umowa nie obowiązuje.*

Indos, sporządzony na innym czeku, niema skutku czekowo-prawnego (hat keine scheckrechtliche Wirkung).

Przez indos przechodzą wszystkie prawa z czeku na indosatarjusza, w szczególności także prawo do dalszego indosowania czeku.

Indos na rzecz wskazanego ma znaczenie kwitu; indos wskazanego jest nieważny.

Art. 7. *Przepisy ogólnej ustawy wekslowej (patent cesarski z dnia 25 Stycznia 1850 r. Dz. u. p. Nr. 51) o formie indosu, zakazie dalszego przelewu, legitymacji okaziciela weksłu indosowanego i o sprawdzeniu tej legitymacji oraz o obowiązku wylegitymowanego posiadacza do wydania papieru (art. 11 do 13, 15, 36 i 74) mają odpowiednie zastosowanie do czeku, z tem ograniczeniem, że indos, sporządzony na odpisie (kopji) czeku, brzmiącego na zlecenie, niema skutku czekowo-prawnego.*

Art. 20 (ust. 3). *Do czeku mają odpowiednie zastosowanie przepisy ogólnej ustawy wekslowej o indosie pełnomocniczym (art. 17).*

Indosowanie czeku stanowi ów konkretny i celowy dlań przywilej, wymagający prawa pisanego, na którym mogłaby się bezpiecznie oprzeć jego obiegowość, i byłyby w stanie ugruntować się stanowcze

prawa i obowiązki posiadacza czeku. Bez prawnych przepisów powoływanie się na zwyczaje handlowe i na przywiązane do nich skutki, wynikające jakoby z świadomego zamiaru stron, w tych krajach, gdzie statuty czekowe nie istnieją, nie może wywierać efektu realnego i będzie ulegało zmiennym wahaniom i dowolnym wywodom w kwestjach, przez prawo nieuregulowanych. Zwolennicy specjalnej reglamentacji prawa czekowego słusznie podkreślają niezbędność stanowienia wyraźnych norm dla indosów czekowych. Indos ma, oczywiście, niepowседневną wagę ze względu na żywotną rolę, jaką winien odegrać czek, jako środek płatniczy, ruchomy i obiegowy. Samo pojęcie „obiegu czekowego” wykazuje, że czek nie jest skazany na pozostawanie w ręku remitenta, że unieruchomienie czeku byłoby negacją jego obiegowości, i że należy nadać legalnym jego następnym posiadaczom prawa i obowiązki, jakie posiadają indosatarjusze weksłowi. Ztąd wyłoniła się w nauce i ustawach dążność do ustalenia zasad o przelewie czeków za pomocą indosów.

Właściwości i skutków „indosów” żadna ustawa czekowa określać szczegółowo nie potrzebuje, gdyż sam termin i pojęcie zaczerpnięte są z prawa wekslowego. Nie jest obecnem naszym zadaniem analizować głosów nauki, różnorodnie i subtelnie traktujących pojęcie indosu, bądź jako kontraktu zmiany ¹⁾, bądź jako przelewu praw nieczysłowych ²⁾, bądź jako przekazu, w znaczeniu „la délégation”, wynikającego z istoty weksłu ³⁾, bądź jako szczególnej umowy, obejmu-

¹⁾ Thöl. Wechselrecht. § 114.

²⁾ Pothier. Du contrat de change. Nr. 79.

³⁾ Thaller. 1) Traité. Nr. 1295 i 1463. 2) De la nature juridique du titre de crédit. 1907. str. 45.

jącej sprzedaż z rękojmią ¹⁾. Nadmieniamy tylko, że w ustawach wekslowych wyróżniają się dwa główne systemy w przedmiocie pojmowania indosu: jeden (ustawy typu niemieckiego) poczytuje indos za „samostne zobowiązanie wekslowe” indosanta, drugi (ustawy typu francuskiego) upatruje w nim *sui generis* cesję z poręczeniem. Wypada nam jednak w tem miejscu uwydatnić te powszechnie uznane przymioty prawne, które posiada indos w odróżnieniu od zwykłej cesji.

Merytorycznie przy indosie zachodzi przeniesienie własności czeku, a nie tylko praw cedenta. Orzeczenie to wynika z brzmienia przepisów o indosie w ustawach wekslowych. Kodeks handlowy francuski wyraża się: „*własność weksłu* przenosi się drogą indosu” (art. 136); ogólna ustawa niemiecka głosi: „remitent może ustąpić *weksel* przez indos” (art. 9); ustawa wekslowa angielska stanowi: „*weksel* ustępuje się przez indos” (sect. 31) i t. d. Indosatarjusz staje się właścicielem czeku z zakresem całkowitych praw własności, które mogą być nieraz większe od praw cedenta i poprzednich posiadaczy. Względem nabywcy są niedopuszczalne wszelkie zarzuty z tytułu nieotrzymania waluty, potrącenia, aresztu, zapłaty i t. p. okoliczności, które miały miejsce przed lub po dokonaniu indosu między osobami, wchodzącymi do danego zobowiązania czekowego. *Exceptio quae obstat giranti non obstat giratario*. Do indosów niema zastosowania ogólna reguła, obowiązująca w materji zwykłych cesji cywilnych, że *nemo plus juris in alium transferre potest, quam ipse habet*. Skutek indosu względem zobowiązanych z czeku osób, z chwilą sporządzenia go, jest natychmiastowy, bez potrzeby, za-

wiadomień, doręczeń lub innych formalności. Nabycie przez indos nie wymaga ani notyfikacji przelewu dłużnikowi, ani też akceptacji ze strony ostatniego (por. art. 1690 kod. Napol.). Wreszcie indos, udzielając indosatarjuszowi *prawa* własności, jednocześnie stwarza dla indosanta *obowiązek* solidarnej jego odpowiedzialności w przypadku nieuiszczenia należności przez głównego dłużnika, bez potrzeby specjalnej wzmianki w indosie o poręczeniu. Prawo więc pojmuje indos jako taki sposób przeniesienia własności, który nie dopuszcza do uszczuplenia praw własności z tytułu wzajemnych stosunków dłużnika, cedenta lub poprzednich nabywców, odbywa się bez potrzeby doręczania lub przyjęcia przelewu i mieści w sobie odpowiedzialność indosanta, wynikającą z samego prawa.

Zróżdło i uzasadnienie istnienia omawianej instytucji prawnej tkwi przedewszystkiem w samej naturze wszelkich tytułów, wystawianych „na zlecenie.” Zastrzeżenie to, bądź wyraźnie wzmiankowane w treści aktu, bądź wypływające z jego istoty prawnej, zawiera w sobie zezwolenie i nieodwołalne upoważnienie do cedowania i przenoszenia całkowitej własności bez zawiadomień i redukcji jej zakresu, objętego aktem formalnym. Skoro nadto wolą prawodawcy było nadanie takim aktom (weksłom, czekom i t. p.) większej solidności w znaczeniu ich uiszczalności, należało uzupełnić ogólną rękojmię za byt zobowiązania przez poręczenie cedenta za wypłacalność dłużnika; taki motyw ekonomiczny — gospodarczy nie wymaga żadnych komentarzy. Potwierdzenie naszych wywodów znajdujemy najdobitniej w ustawach wekslowych, które wydały na świat pojęcie i stosowanie indosów. Prawo francuskie (art. 110 kod. handl.) nie pojmuje innego weksłu, jak tylko wystawionego „na zlecenie”, chociażby tej klauzuli, zbytecznej z punktu

¹⁾ *Lyon-Caen et Renault. Traité... IV. Nr. 111.*

widzenia ustaw, wcale w nim nie było. Nauka francuska uznaje niebyt wekslu w przypadku zamieszczenia w akcie zastrzeżenia „nie na zlecenie”; taka bowiem klauzula deroguje istotę aktu, jako wekslu. Ustawa niemiecka traktuje również weksel jako tytuł, brzmiący wyraźnie lub milcząco zawsze „na zlecenie” (art. 4 A. D. W. O.); uznając jednak możliwość rzeczownej klauzuli „nie na zlecenie”, zastrzega niestosowanie praw wekslowych do indosów, sporządzonych na takich wekslach (art. 9). Ztąd mamy dowód a contrario, że wzmianka „nie na zlecenie” znosi skutki prawne indosu i przywraca następstwa zwykłej cesji. Prawo angielskie, które wyodrębnia weksle z wzmianki „to order”, głosi, że tylko pierwsze mogą być przenoszone przez indos (the indorsement) (sect. 31). Inne ustawy wekslowe prowadzą do identycznych wniosków, które potwierdzają nasze ogólne spostrzeżenie, że indosowanie jest naturalną właściwością tytułów „na zlecenie”. Dobitnie idea ta wytknięta jest w niemieckim prawie handlowem (Handelsgesetzbuch z d. 10 Maja 1897), według którego przekazy kupieckie i inne 6 tytułów handlowych mogą być przenoszone przez indosy, jeżeli „brzmia na zlecenie” (wenn sie an Order lauten) (art. 363).

70. Ustawy czekowe znalazły się niewątpliwie w obliczu czeków, wystawianych „na zlecenie” (patrz wyżej Nr. 52), którym nie można było odmówić łatwej obiegowości i prawnych właściwości, wynikających z istoty i brzmienia tytułów „na zlecenie”. Ta okoliczność była pierwszym impulsem do sankcjonowania zdolności przenoszenia własności takich czeków za pomocą indosów. Zgodnie z przytoczoną doktryną, indosy, czyli żyra na czekach, wystawianych „na zlecenie”, w myśl przepisów wszystkich statutów czekowych, e astręczają żadnych wątpliwości co do prawnego

bytu i skutków. Spotykamy nawet charakterystyczne i radykalne rozporządzenie w prawie austriackiem, że zastrzeżenie niezbywalności drogą indosów czeku, wystawionego „na zlecenie”, poczytuje się za nieważne.

Indosowanie czeków „na okaziciela” wywołało już spory w nauce i różnorodne rozwiązanie w ustawach. Takie чеки właściwie nie wymagają indosów, gdyż posiadanie starczy za tytuł własności i za bezsporną legitymację do odbioru sumy czekowej. A jednak zdarzają się w życiu czekowym przypadki indosowania czeków „na okaziciela”, bądź za indosem imiennym bez lub z klauzulą „na zlecenie”, bądź za indosem otwartym. Można, oczywiście, prawodawczo i teoretycznie rzecz tę rozstrzygnąć albo zakazem indosowania czeków „na okaziciela”, celem utrzymania ich pierwotnego charakteru w nieodmiennym stanie, albo też legalizacją woli stron, ujawnionej w indosach. Argumentacja zakazu opiera się jedynie na niepożądanym objawie zamiany aktów okazicielskich na tytuły imienne z potrzebą pewnej legitymacji ¹⁾. Odrzucając taki stosunkowo błahy powód, winniśmy uznać, że niema poważnych zarzutów przeciw sankcjonowaniu indosów na czekach, brzmiących „na okaziciela”. Ten rodzaj czeków, posiadając charakter bezwzględnej cyrkulacji, zawiera w sobie większą dozę pełnomocnictwa i zezwolenia do przenoszenia ich własności bez żadnych formalności, aniżeli rodzaj czeków „na zlecenie”, dla których istnieje uniwersalna aproba indosów. Nadto niema racji do nieuszanowania woli prawnego posiadacza, jeżeli zechce dokonać indosowania czeku, wystawionego „na okaziciela”. Sporządzenie pełnego indosu czyli zamiana czeku na czek imienny, bądź zażyrowanie in blanco mogą być ważnie usu-

¹⁾ Patrz: Motywy prawodawcze (Begründungen) prawa austriackiego.

tecznione i winny mieć zwykłe skutki prawne. W przeciwnym bowiem razie doszlibyśmy do negowania ważności tych transakcji czekowych, które w zasadzie są dopuszczalne i nie wywołują potrzeby zastrzeżenia ich niemożności lub nieważności. A. jest posiadaczem czeku, wystawionego „na okaziciela” i może przelać ten czek na rzecz B. nie tylko przez doręczenie, lecz także za indosem pełnym lub otwartym; taki przelew stanowi możliwy stosunek prawny i podpis A. na grzbiecie (in dote) czeku oznacza przyjęcie przezeń odpowiedzialności indosanta.

W literaturze prawniczej wypowiedzieli się za dopuszczalnością indosowania czeków „na okaziciela”: Kuhlenbeck ¹⁾, Pavliček ²⁾, Fick ³⁾, Buff ⁴⁾, i Cohn G. ⁵⁾. Szczegółowe rozwiązanie tego zagadnienia w duchu twierdzącym znajdujemy jedynie w ustawach północnych (art. 5) i w nowym projekcie prawa czekowego niemieckiego (art. 14). Poglądy obowiązujących ustaw są w ścisłym związku ze stanowiskiem, jakie zajmuje dany statut w kwestji indosowania bądź wszystkich rodzajów czeków, bądź tylko czeków „na zlecenie”. W ostatnim przypadku (Austria, Anglja, Francja, Belgja i Hiszpanja) indosy na czekach, wystawianych na okaziciela, nie mają skutku czekowo-prawnego ⁶⁾.

Najbardziej spornem jest zagadnienie o indosowaniu czeków imiennych (Rektacheck, chèque nominatif, chèque à personne dénommée, cheque of

¹⁾ Der Check... seine.... str. 158.

²⁾ Der Check... str. 58.

³⁾ Die Frage... str. 257.

⁴⁾ Der Gegenwärtige Stand und die Zukunft des Scheckverkehrs in Deutschland. 1907. str. 92.

⁵⁾ Der vorläufige Entwurf eines deutschen Scheckgesetzes. Z. f. g. H. LXI. str. 49.

⁶⁾ Canstein. Der Scheck. str. 128.

specified person). Rozwiązanie zależy od odpowiedzi na pytanie, czy czek jest wogóle papierem „na zlecenie”? Wyżej (patrz Nr. 52) poczyniliśmy już nasze spostrzeżenia, zmierzające do przyjęcia maksymy, że czek imienny jest tytułem „na zlecenie” i że jedynie wyraźna klauzula „nie na zlecenie” winna uniemożliwić indosowanie czeku. Wyszliśmy z założenia, że istotnem przeznaczeniem czeku jest jego obiegowość za pomocą indosów, że prawo czekowe ma na celu kreowanie papieru obiegowo-płatniczego i że tylko zakaz zbywania czeku ze skutkami czekowymi („nie na zlecenie”). może stanąć na przeszkodzie, aby czek imienny nie był czekiem „na zlecenie”.

W statutach czekowych i nauce spotykamy dwa biegunowo - przeciwne poglądy. Ustawy Szwajcarii, Włoch, Rumunji, Portugalji, Bułgarii, prawa czekowe północne i nowy projekt prawa czekowego niemieckiego z roku 1907 wyznają wypowiedzianą przez nas zasadę. Natomiast prawo austriackie, przepisy Francji, Belgji, Angli i Hiszpanji zastrzegają przywilej indosowania wyłącznie czeków, głoszących „na zlecenie”.

Uzasadnienia tej ostatniej doktryny polegają na tem, że prawo wyodrębnia czeki imienne i czeki „na zlecenie”, że klauzula „na zlecenie” nie wypływa z samej istoty czeku, i że wystawca, który rozmyślnie nie zamieszcza tej klauzuli, mając zupełną możność jej zaznaczenia, nie chce ulegać skutkom przelewu na drodze indosów. Twierdzenia te, na pozór słuszne tracą na wartości, gdy wysuniemy naszą argumentację o celowości instytucji czekowej i o właściwości stosowania zasad, które potęgują obieg czekowy. Lepiej jest uznać, że czek w zasadzie jest papierem obiegowym „na zlecenie”, i ulegalizować ważność negatywnego zastrzeżenia: „nie na zlecenie”, zabezpieczającego w zupełności od niepożądanych skutków indoso-

wania czeków, aniżeli zgodzić się na tworzenie przez strony specjalnej cechy obiegowości czeku przez klauzulę: „na zlecenie”. Zoller ¹⁾ słusznie przytacza, że ta sama ratio legis, która upoważnia prawodawcę do sankcjonowania indosów na wekslach, wystawianych na rzecz określonej osoby i bez dodatku „na zlecenie”, nadaje się do czeków w większym jeszcze stopniu. Prawodawca bowiem, który z jednej strony powiększa zdolność obiegową czeków przez zezwolenie wystawiania ich „na okaziciela”, popełniłby niekonsekwencję, gdyby z drugiej strony ograniczył tę zdolność przez nieuznawanie indosów na czekach, wystawianych bez klauzuli: „na zlecenie”, wbrew regule, przyjętej dla weksli. Z komentatorów prawa czekowego poruszają tę kwestję Cohn, ²⁾ Fick ³⁾ i Simonsohn; ⁴⁾ uznają oni zdolność indosowania *wszelkich* czeków z wyjątkiem tych, które obejmują negatywną klauzulę: „nie na zlecenie”. Hoppenstedt ⁵⁾ natomiast wypowiada odmienne zdanie: „tylko czek, wystawiony „na zlecenie”, może być ustąpiony przez indosy”.

Przyjęcie zasady „indosowania” czeków pociąga za sobą doniosłe następstwa „indosu”, które wyżej zaznaczyliśmy, oraz skutki odpowiedzialności indosantów, o których niżej we właściwym miejscu mówić będziemy. Przelew, nie mający znaczenia indosu, będzie miał skutki prawne zwykłej cesji.

71. Prawo rozróżnia indosy, przenoszące prawo własności (indos zhyweczy, endossement translatif,

¹⁾ Der Check des schweizerischen Obligationenrechtes str. 115.

²⁾ Zeitschrift f. d. g. Handelsrecht. LXI, str. 42.

³⁾ Die Frage.... str. 232.

⁴⁾ Beiträge zur Lehre vom Check, str. 4.

⁵⁾ Zum Checkgesetz, str. 11.

Uebertragungs - Indossament), i indosy, zawierające tylko pełnomocnictwo do odbioru sumy (indos pełnomocniczy, endossement à titre de procuration, Procura-Indossament, Inkassomandat). W statutach czekowych reglamentacja indosów pełnomocniczych nie zawsze ma miejsce; ten sam objaw daje się zauważyć w prawie wekslowem. Rozporządzenia o nich, wyraźne lub uboczne, znajdujemy w prawie austriackim, angielskim, szwajcarskim, włoskim, rumuńskim, północnem i bułgarskim. Brak norm w pozostałych ustawodawstwach nie dowodzi bynajmniej ich niedopuszczalności lub nieważności, albowiem sama potrzeba i godziwa przyczyna kontraktu pełnomocnictwa istnieje zarówno przy czekach, jak przy wszelkich innych umowach. Wyraźne stanowienie prawa wydaje się niezbędnem ze względu na szczególne właściwości indosów pełnomocniczych co do zakresu praw i obowiązków pełnomocnika czekowego. Aczkolwiek powiedzieliśmy, że taki indos, według brzmienia jego w chwili narodzin, daje prawo do podniesienia sumy czekowej, w rzeczywistości jednak stwarza jeszcze cały szereg praw i obowiązków, do których normalnie należą: 1) sporządzenie protestu z powodu niezapłacenia i dokonanie wszelkich formalności po proteście (notyfikacja); 2) możność dalszej substytucji z zakresem również pełnomocniczym, bez potrzeby specjalnego do tego upoważnienia, i 3) wytoczenie skargi sądowej z prawem odbioru pieniędzy na drodze procesu. Niektórzy wymieniają także atrybut nieustania plenipotencji w przypadkach śmierci mandanta lub ograniczenia jego zdolności prawnej. Słowem, o ile stosunek prawny między indosantem, który sporządził na czeku indos pełnomocniczy, a indosatarjuszem pełnomocniczym określa się na zasadzie przepisów o pełnomocnictwie, o tyle w stosunku do osób trzecich za-

kres praw i obowiązków takiego indosatarjusza przekracza zwykłą normę i treść, zawartą w samym indosie, i wymaga regulowania prawnego. Ustawy czekowe, które omawiają indos pełnomocniczy, nie tylko legalizują go, lecz zazwyczaj także wymieniają wyżej przytoczone jego przymioty prawne, wyjaśniając prawa i obowiązki plenipotenty czekowego. Szczególny nacisk kładą przepisy na niemożność sporządzenia przez indosatarjusza pełnomocniczego dalszego indosu zbywczego. Kwestja ta jest sporną w prawie wekslowem, zwłaszcza w krajach, gdzie normy wekslowe zupełnie nie regulują rzeczonych indosów. We Francji, na przykład, nauka i jurysprudencja, w braku odpowiednich rozporządzeń, odrzuca stałą zasadę: *nemo dat quod non habet*, i rozstrzyga omawiane zagadnienie w duchu twierdzącym, wychodząc z założenia, że przeznaczeniem każdego indosu na tytule wekslowym jest puszczenie wekslu w obieg i że indos pełnomocniczy wykazuje intencję mocodawcy do otrzymania pieniędzy choćby za pomocą przelewu na osobę trzecią ¹⁾.

72. Zasady co do *miejsca i formy* sporządzenia indosów na czekach zapożyczone są zazwyczaj w całości z prawa wekslowego. W tym względzie ustawy czekowe, bądź powołują się na odpowiednie przepisy wekslowe, bądź milcząco każą je stosować, poczytując szczegółowe o nich wzmianki za zbytteczne. Podkreślić należy, że indosy *in blanco* zyskały powszechne zastosowanie, nawet w ustawodawstwie francuskim, które w materji wekslowej (art. 138 kod. handlowego) prawnie wymaga jeszcze indosu pełnego (patrz wyżej Nr. 54). Sankejonowanie indosów otwartych musiało konsekwentnie nastąpić, skoro uprawnione zo-

¹⁾ Patrz: *Lyon-Caen et Renault. IV. Nr. 139 i 141. Thaller. Nr. 1490. Alauzet. IV. 1363. Dalloz et Rau. art. 138.*

stały czeki „na okaziciela”: jeżeli osoba remitenta może być jakby „*in blanco*” na pierwszej stronie czeku, to nie winno być przeszkody do ważności indosów otwartych jakby „na okaziciela”.

Pierwszy indos pochodzi od osoby, którą w prawie nazywamy remitentem czeku (patrz wyżej Nr. 49); następny indos winien być sporządzony przez pierwszego indosanta i t. d. Kwestję dalszego przelewu regulują ogólne przepisy prawa wekslowego o indosach, zawierające upoważnienie każdego indosanta do dalszego indosowania, o ile niema zastrzeżenia przeciwnego. Prawo przewiduje zakaz dalszego przelewu przez zastrzeżenie: „nie na zlecenie” lub przez wyrażenie równoznaczne.

Z chwilą wyjścia czeku z ręki remitenta i przenoszenia własności czeku przez indosy powstaje kwestja *legitymacji okaziciela czeku indosowanego*, która również znajduje rozstrzygnięcie w każdym kraju na tle jego prawodawstwa wekslowego. Najbardziej typowe przepisy uznają teorię tak zwanej *związkowości* indosów: indosy winny pochodzić od kolejnych posiadaczy czeku we właściwym porządku, który obejmuje jedno kardynalne zastrzeżenie, aby po indosie imiennym nastąpił indos imiennego indosatarjusza. Nie możemy tu poruszać licznych zagadnień, związanych z legitymacją okazicieli, albowiem to doprowadziłoby nas do rozbioru zasad prawa wekslowego. Ograniczamy się przeto na spostrzeżeniu o obowiązkowości prawideł wekslowych w przedmiocie legitymacji okaziciela czeku indosowanego.

73. Prawo czekowe omawia specjalnie kwestję *indosu*, sporządzanego *na rzecz wskazanego* lub *przez wskazanego*. Nie tylko zwyczajna potrzeba unormowania skutków takiego indosu czekowego, lecz także odmiennność położenia względnie do weksli wywołały

konieczność szczególnych postanowień. W materji wekslowej ujawniły się w ustawach dwa rozliczne zaopatrywania na te przypadki, gdy weksel przechodzi przez indos na rzecz akceptanta, lub gdy tenże dalej go indosuje. Pierwszy system konstatuje możliwość i częściową lub całkowitą ważność takich indosów. Artykuł 10 A. D. W. O. opiewa, że weksel może być ważnie indosowany na rzecz wystawcy, poprzednich indosantów lub akceptanta i przez nich ponownie dalej indosowany. Tak samo brzmi art. 728 Obligatio-nenrecht. Prawo wekslowe angielskie hołduje tej samej zasadzie z zastrzeżeniem, że regres ustaje względem tych osób, wobec których dana osoba poprzednio sama była odpowiedzialną (sect. 37). W Belgji dalsze indosowanie weksłu przez wskazanego może nastąpić przed upływem terminu płatności z odpowiedzialnością wszystkich indosantów wobec okaziciela weksłu (art. 28). Drugi system poczytuje indos na rzecz wskazanego za umorzenie zobowiązania przez pomieszanie (confusio) i dalszy przelew przez wskazanego za niedopuszczalny. Nadto prawo wekslowe czyni jeszcze rozróżnienia co do weksli przyjętych i nieprzyjętych przez wskazanego. Ustawy czekowe nie mogły, oczywiście, powtórzyć przepisów wekslowych w całej ich rozciągłości, gdyż czek w zasadzie nie ulega akceptacji i jest papierem, płatnym zawsze „za okazaniem”; w chwili więc dojścia czeku do wskazanego następuje termin natychmiastowej jego wymagalności. Jeżeli staniemy na stanowisku konkretnego stanu rzeczy, musimy uznać właściwość stosowania do czeków tylko zasad drugiego systemu: ustąpienie należności na rzecz jej dłużnika jest realizacją zobowiązania i pokwitowaniem z odbioru tejże należności od wskazanego dłużnika, który tem samem utracą prawo do dalszej cesji umorzonego długu. Takie słu-
 z-

ne rozstrzygnięcie znajdujemy w prawie czekowem austriackiem i w projekcie prawa niemieckiego. Motywy tego ostatniego są nader wymowne i głoszą: „Indos na rzecz wskazanego, który posiada dostateczne fundusze wystawcy i ma obowiązek zapłaty czeku, nie wykazuje ani prawnego, ani gospodarczego celu, którego nie możnaby było bez indosu osiągnąć innym bardziej prostym sposobem. Jeżeli zaś wskazany niema w ręku podobnego funduszu wystawcy, to zachodzi przeistoczenie stosunku prawnego, gdy zamiast odmowy zapłaty wskazany zezwala na przeniesienie prawa własności czeku na siebie drogą indosu i wypłaca sumę czekową za papier, nań indosowany. Okaziciel czeku, który żąda zapłaty czeku od wskazanego, jest w rzeczywistości osobą, przedstawiającą czek do zapłaty, i jeżeli zamienia swą rolę na indosanta, cedującego czek, czyni to, aby kwestję niezapłacenia czeku tymczasowo pozostawić nierozstrzygniętą. W przypadku, gdy następnie pokrycie wpłynie od wystawcy, wskazany uważać będzie czek za zapłacony; w braku zaś pokrycia wskazany, który w istocie sam sobie odmówił zapłacenia czeku, zyskuje w charakterze ostatniego indosatarjusza prawo regresu względem wystawcy i poprzednich indosantów. Uprawnienie takiej manipulacji będzie miało ten skutek, że umożliwi wskazanemu zapłatę bez ryzyka sumy czekowej, nie pokrytej w terminie właściwym, i ułatwi obejście przepisów prawa co do istnienia pokrycia czekowego. Indosowanie znów przez wskazanego, które przy czekach „na okaziciela” mogłoby nastąpić nawet bez poprzedniego indosu, jako pierwszy indos, stworzyłoby abstrakcyjne zobowiązanie długu tegoż wskazanego wobec każdego późniejszego okaziciela, bez względu na okoliczności ist-

nienia pokrycia, czyli miałyby znaczenie akceptacji czeku, zabronionej dla tytułów czekowych”.

Zaznaczone zasady prawa austriackiego nie są wyraźnie przyjęte przez inne statuty czekowe z wyjątkiem ustaw północnych. Przy poniższem rozważaniu obowiązujących prawodawstw ustalimy właściwość ich stosowania we Francji, Belgji, Włoszech, Rumunji i Hiszpanji; jedynie rozporządzenia prawa angielskiego, szwajcarskiego i bułgarskiego prowadzą do odmiennego rozwiązania. Z norm ustaw północnych należy podnieść szczegół, że indos na rzecz wskazanego poczytuje się za ważny, jeżeli wskazany posiada kilka filji (według prawa szwedzkiego — w różnych miejscowościach), i indos wymienia nie tę filję, na którą czek został wystawiony. Taki wyjątek można uznać za praktyczny i zasadny, albowiem filja stanowi nieraz osobną jednostkę handlową pod względem swych operacji pieniężnych i osoba „wskazanego” tej lub innej jego filji wykazuje subtelne rozróżnienie co do identyczności osoby handlowej.

W literaturze prawniczej Cohn G. ¹⁾ jest przeciwnikiem naszych wywodów z zasady, że „należy możliwie unikać unieważnienia indosów czekowych i utrzymać w mocy wolę stron”. Hoppenstedt ²⁾ uważa, że wystarcza wymierzenie stempla wekslowego w przypadku indosu przez wskazanego. Fick ³⁾ zwalcza naszą doktrynę, opierając się przeważnie na wzmożeniu obiegu czekowego, o ile unieważnienie omawianych indosów będzie wykluczone, i na zbyteczności ciągłego uwzględniania interesów skarbu.

Poglądy francuskich uczonych przytaczamy niżej przy rozbiorze norm prawa francuskiego.

¹⁾ Zeitschrift f. d. g. Handelsrecht LXI, str. 46.

²⁾ Zum Checkgesetz, str. 9.

³⁾ Die Frage.... str. 255.

74. Pozostaje do rozstrzygnięcia kwestja ważności i skutków *indosów, sporządzanych po terminie płatności*, a raczej po terminie, przeznaczonym do przedstawienia czeków celem uiszczenia, lub po proteście, zarządzonym z powodu niezapłacenia. Ustawy czekowe nie poruszają specjalnie tego zagadnienia. Stosowanie w tym przedmiocie do czeków norm prawa wekslowego nie nastrocza wątpliwości jedynie w tych krajach, gdzie prawo upoważnia do stosowania *wszystkich* rozporządzeń prawa wekslowego, niesprzeciwiających się przepisom o czekach (Szwajcaria, Portugalja, Bułgarja). Prawidłowość stosowania przepisów wekslowych do czeków w innych państwach wydaje się nam zasadną, albowiem niema szczególnej racji do odrębności postanowień w materji czekowej. Prawodawca austriacki tłumaczy niezamieszczenie w art. 7 powołania się na art. 16 A. W. O. zbytecznością omówienia rzeczonych indosów. „Stosowanie norm prawa czekowego, głoszą motywy, prowadzi do właściwych rezultatów; indos zarówno po upływie terminu, oznaczonego dla przedstawienia czeku do zapłaty, jak i po proteście, będzie miał skutki przelewu, lecz prawa nabywcy redukują się do skargi przeciwko wystawcy lub bezpośredniemu poprzednikowi (Vormann), opartej na umowie”. Jednak powszechne milczenie prawodawców czekowych wywołuje spory i różnorodne orzeczenia skutków podobnych indosów. Komentatorowie prawa austriackiego wypowiadają spreczne zdania. Canstein ¹⁾ twierdzi, że brak rozporządzeń ujawnia wolę prawodawcy, aby stosować jednakowe skutki do *każdego* indosu, sporządzonego bądź przed bądź po terminie płatności. Natomiast Fick ²⁾ uwa-

¹⁾ Der Scheck, str. 127 i 129.

²⁾ Die Frage... str. 250.

ża, że taki indos (zwany w nauce niemieckiej: „Nachindossament”) skutkuje tylko regres nabywcy względem jego prawozbywcy. Wobec takich kontrowersji Cohn G., ²⁾ wychodząc z przesłanki, że niema zasady do zabronienia postindosowania, podnosi potrzebę reglamentacji tych indosów w prawie czekowym. Obowiązujące przepisy wekslowe, których treść niżej podajemy, wykazują rozmaite systemy co do skutków omawianych indosów; najwięcej kontrowersji znajdujemy w teorii prawa wekslowego i jurysprudencji tych krajów, gdzie brak tych przepisów dla weksli (Francja) ³⁾.

75. Prawo *austrjackie* uznaje bezwarunkową możność indosowania *tylko czeków, wystawianych „na zlecenie”* i ekscypuje czekowo-prawne znaczenie indosów, sporządzanych na wszelkich innych czekach, jakoteż na kopjach czeków „na zlecenie”. W motywach prawodawczych do art. 6 nadmieniono, że indosowanie czeków „na okaziciela” nie może być zalecone z powodu trudności, jakie wytworzą się przy zapłacie takich czeków, jeżeli wbrew pierwotnemu ich brzmieniu trzeba będzie dopełniać uiszczenia osobie, wymienionej w indosie. Ztąd powstaje kategoryczny stan prawny: indosy na czekach „na zlecenie” korzystają z wszelkich praw indosów, bez względu na przeciwne zastrzeżenia i stypulacje stron; indosy zaś na innych czekach nie są indosami, w prawnym znaczeniu tego wyrazu. Czek austriacki przeto w zasadzie nie jest papierem obiegowym ³⁾ i tylko klauzu-

¹⁾ Zeitschrift f. d. g. H. LXI. str. 46.

²⁾ *Alauzet*. IV. Nr. 1551 *Thaller*. Nr. 1475. *Lyon-Caen et Renault* IV. 135.

³⁾ *Pavliček*. Der Check. str. 57.

la: „na zlecenie” nadaje mu prawa, przysługujące wekslom w przedmiocie indosów.

Dalej prawodawca czekowy przytacza tylko pierwszą część art. 10 A. W. O. i, w przeciwstawieniu do przepisów prawa wekslowego, kreśli odrębne zasady dla indosów, sporządzonych na rzecz wskazanego lub przez wskazanego: pierwsze są bezwzględnie *kwitami*, drugie—*nieważne*. Indos pełny lub in blanco winien być zamieszczony na samym czeku lub na jego allonge'u; każdy okaziciel czeku może indos otwarty wypełnić lub bez wypełnienia dalej czek indosować. Wolno w indosie zabronić dalszego przelewu przez klauzulę: „nie na zlecenie” lub przez równoznaczne wyrażenie, i wówczas ci, którzy nabyli czek od indosatarjusza, nie mają żadnego regresu przeciwko indosantowi. Legitymacja okaziciela czeku indosowanego oparta jest na obowiązkowej formalnej związkowości indosów. Pierwszy indos, imienny lub in blanco, winien pochodzić od pierwszego remitenta,—następne mogą być również imienne lub otwarte; jeżeli pierwszy lub którykolwiek bądź z dalszych indosów będzie imienny, najbliższy musi pochodzić od tego, który figurował w tym indosie imiennym. W braku przeto podpisu właściwego następnego indosanta, okaziciel czeku nie będzie wylegitymowanym posiadaczem czeku. Ten, kto płaci czek, nie jest obowiązany sprawdzać autentyczności indosów, ani poprzedzających, ani ostatniego; legitymacja okaziciela czeku indosowanego wynika z formalnego posiadania czeku na zasadzie indosów, przedstawiających zewnętrznie ciąg nieprzerwany od pierwszego remitenta aż do ostatniego indosu, imiennego lub otwartego. Wylegitymowany posiadacz może być zagniony do wydania (Herausgabe) czeku, jeżeli nabył go w złej wierze lub jeżeli mu można

zarzucić grubą opieszałość (ihm eine grosse Fahrlässigkeit zur Last fällt) (art. 74).

Do czeków stosuje się także przepis prawa wekslowego o indosie pełnomocniczym (art. 17 A. W. O.). Indos, obejmujący wzmiankę: „do inkasowania”, „in procura” lub wyrażenie równoznaczne, nie przenosi własności czeku i upoważnia pełnomocnika do odbioru pieniędzy, do sporządzenia protestu z powodu niezapłacenia, do wytoczenia skargi sądowej i podniesienia pieniędzy z depozytu sądowego oraz do dalszej substytucji. Nie wolno mu jednak zbywać czeku, chociażby w indosie pełnomocniczym dodano wyrazy: „lub na zlecenie”.

Artykuł 7 prawa czekowego nie obejmuje przepisu art. 16 ogólnej ustawy wekslowej i nie reguluje stosunku prawnego, jaki zachodzi przy indosach, sporządzanych po proteście lub po terminie, zakreślonym do przedstawienia czeków do zapłaty. Odpowiednie rozporządzenia prawa wekslowego brzmią: jeżeli weksel przelany został po upływie terminu, oznaczonego do sporządzenia protestu z powodu niezapłacenia, indosatarjusz nabywa względem wystawcy wszystkie prawa, wynikające z wekslu, jakoteż prawa regresowe względem osób, które scedowały weksel po upływie rzezonego terminu; jeżeli zaś weksel jest protestowany, to przysługuje nabywcy tylko prawo jego indosanta przeciwko wystawcy i indosantom, którzy ustąpili weksel przed sporządzeniem protestu; w tym ostatnim przypadku indosant, który przelał weksel po proteście, nie odpowiada wekslowo. Wyżej (patrz Nr. 74) przytoczyliśmy umotywowane poglądy prawodawcy austriackiego w materji czekowej.

Prawo francuskie uznaje również możność indosowania tylko czeków, wystawianych „na zlecenie” (le chèque peut être souscrit à ordre et transmis

même par voie d'endossement en blanc). Czek imienny może być ustąpiony z zachowaniem przepisów prawa cywilnego. Czek „na okaziciela” nie wymaga piśmiennego przelewu, i sporządzony na takim czeku indos, według zdania komentatorów ¹⁾, nie skutkuje odpowiedzialności prawnej, ustanowionej dla indosów. Znaczenie indosu reguluje przez analogję zwięzłe rozporządzenie art. 136 kod. handl., że własność czeku przenosi się drogą indosu. Nadto stosują się do czeków normy prawa wekslowego, dotyczące solidarnej rękojmi wystawcy i indosantów, oraz przepisy o protestach i skardze o rękojmie (art. 4 prawa z r. 1865). Forma indosu na czekach kardynalnie została zmienioną przez wprowadzenie nieznanych w prawie wekslowem indosów otwartych. Prawodawca uległ tu nie tylko żądaniom świata handlowego, stale stosującego indosy in blanco nawet na wekslach ²⁾, lecz także wymaganiom istoty czeku, który może prawnie brzmieć „na okaziciela”: czek, wystawiony „na zlecenie”, zamienia się za pomocą indosu otwartego na czek „na okaziciela”. Zagadnienie co do możności zastrzeżenia przez dodanie wyrazów: „nie na zlecenie” rozstrzyga się w duchu przeczącym: czek, brzmiący „na zlecenie”, nie może, zupełnie tak samo jak weksel, utracić swego charakteru i przywilejów, przez prawo dlań ustanowionych.

Kwestja skutków indosów, sporządzonych na rzecz wskazanego lub przez wskazanego, należy do nader spornych; ani prawo wekslowe, ani przepisy czekowe nie obejmują żadnych w tej mierze rozporządzeń. W materji wekslowej rozróżniają przypadki wekslu nieprzyjętego i przyjętego. W przypadku

¹⁾ *Alauzet*. IV. Nr. 1597.

²⁾ *Lyon-Caen et Renault*. IV. Nr. 149 i nast.

pierwszym, gdy wskazany nie jest jeszcze dłużnikiem wekslowym i może nie posiadać pokrycia, niema przeszkody, aby stał się prawnym okazicielem weksłu i dochodził swej należności na zasadzie praw każdego okaziciela. W przypadku drugim, z chwilą sporządzenia indosu na rzecz wskazanego dług wekslowy zostaje umorzony lub, jak twierdzą niektórzy komentatorowie ¹⁾, następuje zapłata przedterminowa. Przeciwna doktryna ²⁾ dopuszcza dalszego indosowania weksłu przez wskazanego ze wszelkimi skutkami indosu, przenoszącego prawo własności na osobę trzecią. Boistel (Nr. 753) ogranicza akcję o rekompensację tylko do następnych indosantów, poczytując sporządzenie takiego indosu za równoznaczne z wydaniem weksłu suchego. Gdy zważywszy, że czek w zasadzie nie winien być akceptowany, że ulega zapłacie natychmiastowej za okazaniem i że może być wystawiony jedynie w przypadku istnienia pokrycia rozporządzalnego, musimy uznać, że nabycie czeku francuskiego przez wskazanego za pomocą indosu, stwierdzając ubocznie egzystencję rzeczzonego pokrycia u wskazanego, umarza należność czekową; taki czek, oczywiście, nie może być dalej indosowany przez wskazanego.

Co się tyczy zagadnienia o skutkach indosów, sporządzonych po proteście lub po terminie, przeznaczonym dla protestu, zdania w nauce są rozbieżne, a przepisy kodeksu handlowego o nich milczą. Na pierwszy rzut zdawałoby się, że z chwilą protestu ustają prawa czekowe (wekslowe) dla następnych jego nabywców, jako zwykłych cesjonariuszy w znacze-

¹⁾ *Alauzet IV. Nr. 1352, Nouguier. I. Nr. 709. Lyon-Caen et Renault. IV. Nr. 137.*

²⁾ *Thaller. Nr. 1477. Pardessus. I. Nr. 277*

niu prawa cywilnego. Głosy jednak nauki i jurysprudencji ⁵⁾ wypowiadają w materii wekslowej pogląd przeciwny: weksel po proteście nie traci charakteru papieru obiegowego i zachowuje nadal moc prawa wekslowego; zasadę tę należałoby stosować także do czeków. Indosatarjusz późniejszy nabywa prawa własności czeku i żadne zarzuty, z tytułu stosunków dłużnika i jego poprzedników, nie mogą mu być stawiane; indosanci po proteście odpowiedzialni są za byt zobowiązania, a indosanci przedprotestowi — we dług przepisów prawa wekslowego.

O istocie praw indosantów pełnomocniczych prawo czekowe nie wspomina; w przepisach wekslowych pojęcie o tych indosach mieści się w art. 138 kod. handl. bez bliższego określenia praw i obowiązków pełnomocnika wekslowego.

Kodeks handlowy hiszpański wyraźnie uznaje indos *tylko dla czeków, wystawionych „na zlecenie”* (art. 535). Rozporządzenie to jest zgodne z przepisem prawa wekslowego, które, nie poczytując weksłu za bezwzględny tytuł „na zlecenie”, orzeka, że jedynie weksel, brzmiący „na zlecenie”, może być indosowany (art. 466). Indos przeto, sporządzony na czeku, nie obejmującym klauzuli „na zlecenie”, będzie miał skutki zwykłej cesji (art. 466). Co do formy, indos winien zawierać: imię i nazwisko lub firmę nabywcy, wzmiankę o walucie, datę i podpis indosanta; w braku daty prawo własności nie przechodzi na nabywcę i indos uważa się za proste zlecenie do inkasowania pieniędzy; w braku wzmianki o walucie, poczytuje się, że waluta została odebrana (art. 462, 463 i 465). Indosy in blanco i indosy, nie obejmujące wzmianki o walucie, przenoszą prawo własności (art. 465).

⁵⁾ *Thaller Nr. 1475. Lyon et Renault IV. 135.*

Indosy na rzecz wskazanego i przez wskazanego nie są omówione w kodeksie. Indosy, sporządzone po terminie płatności, mają skutki zwykłej cesyi cywilnej (art. 566).

Prawo *angielskie* upoważnia do stosowania przepisów wekslowych o indosowaniu do czeków (ust. 2 sect. 73). Czek imienny przechodzi na własność osoby trzeciej przez nabycie; nabycie jest wadliwe (defective), gdy uskutecznione zostało za pomocą oszustwa, gwałtu, pogroźek lub innego nieprawnego środka, albo z przyczyny przez prawo zabronionej, jakoteż skutek nadużycia przy dalszym przelewie lub wśród okoliczności, stwierdzających oszustwo (sect. 31 (1) i 29 (2)). Czek na okaziciela przelany zostaje przez doręczenie (delivery). Indosowaniu (the indorsement), w ścisłym znaczeniu tego wyrazu, ulegają чеки, brzmiące „na zlecenie”. Indos winien być sporządzony na czeku i podpisany; sam podpis bez żadnych dodatków starczy za indos. Indos pełny zwie się „indorsement special” i przenosi własność na osobę, w nim wymienioną, z możliwością dalszego dowolnego przelewu; indos otwarty (in blank) przenosi własność na każdego okaziciela z prawem zamiany indosu otwartego na specjalny. Prawo zna indosy ograniczone (indorsement restrictive), które bądź zabraniają dalszego przelewu (sect. 8), bądź zawierają tylko pełnomocnictwo (np. „Pay D. only”, „pay D. for the account of X.”, „Pay P. or order for collection”), (sect. 35). W materii wekslowej przewidziany jest przypadek retrocesyi wekslu lub nabycie go przez akceptanta; odnośny przepis (sect. 37) głosi: jeżeli weksel retrocedowany został na rzecz wystawcy lub poprzednich indosantów albo ustąpiony został na rzecz akceptanta, każdy z nich może go dalej indosować; w tym przypadku ustaje regres do osób, względem

których ta osoba sama poprzednio była odpowiedzialną. Wreszcie według ustawy wekslowej ustąpienie wekslu po terminie płatności ma ten skutek, że cesjonariusz nabywa go w zakresie praw swego cedenta i z wszelkimi defektami, jakie istniały w dniu płatności (sect. 36). Obie przytoczone zasady prawa wekslowego w myśl ust. 2 sect. 73 winny mieć zastosowanie do czeków.

Prawo *belgijskie*, choć w przedmiocie indosowania nie czyni wyraźnego rozróżnienia co do odmiennych rodzajów czeków, należy zaliczyć do typu francuskiego, gdyż czek belgijski w zasadzie jest zawsze „mandat à ordre”. Indos otwarty jest legalizowany nie tylko dla czeków (art. 2 prawa z dnia 20 Czerwca 1873 r.), ale także dla weksli (art. 27 prawa z d. 20 Maja 1872 r.). Ważność indosu wskazanego lub na rzecz wskazanego nie jest omówioną w przepisach czekowych. W materii wekslowej istnieje następujący przepis charakterystyczny: jeżeli weksel będzie indosowany na rzecz akceptanta i przez niego dalej indosowany *przed* uływem terminu płatności, wszyscy indosanci będą odpowiedzialni względem okaziciela (art. 28); niema przeto w tym przypadku ani umorzenia długu, ani domniemania zapłaty przedterminowej. Gdy jednak czek jest tytułem, płatnym zawsze „za okazaniem”, powyższy przepis nie może się odnosić do czeków. Wreszcie nierozstrzygniętą jest kwestya znaczenia indosu, sporządzonego po proteście czeku. Jeżeli stosować odnośny przepis prawa wekslowego (art. 26), musielibyśmy uznać, że aczkolwiek indos taki przenosi prawo własności, to jednakże wskazany może stawiać względem nabywcy wszystkie ewentualne, jakie mu służyły przeciwko posiadaczowi czeku w chwili protestu.

76. Odmienne rozwiązanie omawianej kwestji, dotyczącej możności indosowania wszelkich rodzajów czeków, znajdujemy w pozostałych ustawodawstwach.

Prawo *szwajcarskie* nie mówi specjalnie o indosach czekowych, uznając ubocznie, że na zasadzie art. 836 Obligationenrecht można stosować do czeków odpowiednie przepisy prawa wekslowego o indosach. *Wszystkie* rodzaje czeków *) mogą być indosowane ze skutkami indosów; wyjątek stanowią чеки, w których mieści się klauzula: „nie na zlecenie” lub wyrażenie równoznaczne; indosy na takich czekach nie mają skutku czekowo-prawnego (ust. 2 art. 727). Maksyma ta zasadniczo różni się od norm prawa austriackiego i ustaw, wyżej już rozważanych. Druga różnica kardynalna polega na uznaniu ważności indosu na rzecz wskazanego lub przez wskazanego, wynikającej z brzmienia art. 728. Indos może być także in blanco i każdy okaziciel czeku może go wypełnić lub bez wypełnienia czek dalej indosować. Ogólnie nam znane znaczenie i skutki indosu mieszczą się w art. 727, 728 i 732. Okaziciel czeku indosowanego jest legitymowanym jego właścicielem (Eigenthümer) przez szereg indosów ziązkowych. Pierwszy indos winien być sporządzony przez pierwszego remitentą; każdy następny indos — przez indosatariusza, wymienionego w najbliższym indosie; jeżeli po indosie in blanco następuje inny indos, poczytuje się, że wystawca ostatniego indosu nabył czek przez indos in blanco. Osoba, dopełniająca zapłaty, nie jest obowiązana sprawdzać autentyczności indosów (art. 755). Indos

*) *Rossel* (Manuel de droit fédéral des obligatjans, str. 890) i *Hofner* (Komentar zu S; O. R., art. 832) uznają możność indosowania tylko czeków zleceńowych; natomiast *Fick*, *Zoller* i inni są wyznawcami naszego poglądu.

pełnomocniczy („zur Einkassierung”, „in procura” lub inne wyrażenie, zawierające plenipotencję), nie przenosi własności czeku, lecz uprawnia indosatariusza do odbioru sumy, sporządzenia protestu, wytoczenia skargi sądowej i do dalszego indosowania pełnomocniczego. Indosowanie po terminie przedstawienia czeku do zapłaty ma ten skutek, że nabywca czeku zyskuje prawo regresu w przypadku niesporządzenia protestu względem tych, którzy indosowali po terminie, a w razie sporządzenia protestu—względem wcześniejszych indosantów.

Prawo *włoskie* każe stosować do czeków wszystkie przepisy wekslowe o indosach; niema przeto w przedmiocie indosowania restrykcji co do szczególnych rodzajów czeków. Uniemożliwienie indosowania, a raczej zredukowanie indosu do znaczenia zwyczajnej cesji, nastąpić może jedynie przez zastrzeżenie: „non all'ordine” lub zwrot równoznaczny (art. 257). Indos (la girata) przenosi własność wraz z wszelkimi do niej przywiazanymi prawami; może być pełny lub otwarty; wolno indos otwarty wypełnić; indos, sporządzony po terminie zapłaty, ma skutki cesji (art. 258 i 260). Zagadnienia o indosach wskazanego lub na rzecz wskazanego prawo nie porusza; można więc przez analogię przyjąć zasady, jakie przytoczyliśmy przy rozważaniu przepisów francuskich. Prawo uznaje także indosy pełnomocnicze z wzmianką „per procura”, „per incasso”, „per mandato”, „valuta in garantia” itp.; w tym przypadku indosatariusz może podnieść sumę czekową, sporządzić protest i skarżyć sądownie, albo też dalej „per procura” indosować (art. 259).

Prawo *rumuńskie* dosłownie powtarza zasady prawa włoskiego (art. 366 i art. 277—281 kod. handl.).

Prawo *portugalskie* wzorowane jest również na prawie włoskiem; wszystkie przepisy o indosach wekslowych stosują się do czeków (art. 343).

Przepisy czekowe kodeksu handlowego *bułgarskiego*, na wzór prawa szwajcarskiego nie zawierają szczególnej wzmianki o indosach; w myśl art. 647 obowiązują w tym przedmiocie normy wekslowe. Wszystkie trzy rodzaje czeków (imienne, na okaziciela i na zlecenie) mogą być indosowane z wyjątkiem tych, w których wystawca zabronił przelewu przez zastrzeżenie: „не на заповѣдь” lub przez wyrażenie równoznaczne (art. 535). Każdy indosant mocen jest dokonać dalszego przelewu za pomocą indosu (джиро) otwartego lub pełnego. Kwestya indosu wskazanego lub na rzecz wskazanego nie jest rozstrzygnięta w kodeksie. Indosataryusz, któremu ustąpiono czek po proteście, nabywa prawa swego indosanta; ostatni nie jest odpowiedzialny według prawa wekslowego (art. 543). Przepisy o indosie pełnomocniczym i o legitymacji okazicieli czeków (art. 544 i 566) brzmią do słownie, jak w prawie szwajcarskiem.

Prawo *holenderskie* uznaje чеки, wystawiane tylko „na okaziciela” (art. 221); w zasadzie przeto indosy są zbyteczne i nie są omawiane w normach czekowych. W materyi wekslowej indosy mogą być tylko na wekslach, brzmiących „na zlecenie”.

Ustawy czekowe *północne* nakazują stosowanie do czeków przepisów prawa wekslowego o indosowaniu (ust. 1 art. 3), a nadto obejmują kilka specjalnych rozporządzeń, a mianowicie: a) indosowanie nie może być sporządzone na odpisie (kopii) czeku (art. 4), b) czek, wystawiony „na okaziciela” może być następnie indosowany na osobę określoną (art. 5); c) indos na rzecz wskazanego nie skutkuje dlań prawa regresu względem wystawcy i indosantów, chyba

wskazany posiadał kilka filji (według ustawy szwedzkiej—w różnych miejscowościach) i indos wymieniał nie tę filję, na którą czek wystawiono, i d) dalsze indosowanie przez wskazanego jest niedopuszczalne (art. 6). Ogólne normy o indosach upoważniają do indosowania wszelkich rodzajów czeków; nie tylko więc чеки, wystawiane „na zlecenie”, lecz także чеки imienne mogą być przelane drogą indosów (art. 9 prawa wekslowego z r. 1880). Zastrzeżenie: „na zlecenie” lub inne równoznaczne skutkuje utratę przywilejów, ustanowionych dla indosów (art. 9 i 15). Każdy indosatarjusz może dalej indosować czek, a nawet może to uczynić wystawca lub poprzedni indosant, któremu czek retrocedowany został (art. 10). Indosy mogą być pełne lub otwarte (art. 12); indos pełno mocniczy pociąga za sobą te same prawa i obowiązki, jak według ustawy włoskiej (art. 16). Indos, sporządzony po proteście z powodu niezapłacenia czeku, będzie miał skutki zwykłego indosu; wynika to z braku wyraźnego zakazu indosowania płatnych weksli i dncha rozporządzeń prawnych, nie tamujących obiegowości weksli po terminach ich zapłaty *).

Wreszcie nowy projekt prawa czekowego *niemieckiego* z roku 1907 nie stosuje restrykcyjnych zasad prawa austriackiego i głosi, że czek, wystawiony na określoną osobę lub firmę, może być ustąpiony przez indosy, o ile wystawca nie zabronił przelewu przez zastrzeżenie: „nicht an Ordre” lub przez dodatek równoznaczny (art. 7). Prawo nie wspomina o indosach na czekach „na zlecenie”, gdyż nie wymienia nigdzie tego rodzaju czeków. Co się tyczy indosów na czekach „na okaziciela”, to według brzmienia art. 14 projektu podpis osoby lub firmy, sporządzony na

*) *Borchardt*. Nordische Wexelgesetze, str. 11 i 12.

drugiej stronie takich czeków, skutkuje odpowiedzialność, ustanowioną dla indosantów; jedynie podpis wskazanego niema rzeczzonego znaczenia. W odróżnieniu od prawa austriackiego nowy projekt nie obejmuje w art. 7 powołania się na art. 15 A. D. W. O., zachowując moc rozporządzeń, zawartych w art. 11, 12, 13, 36 i 74. Indos wskazanego lub na rzecz wskazanego poczytuje się za nieważny; w prawie austriackim, jak widzieliśmy, indos na rzecz wskazanego ma znaczenie kwitu. Brak wzmianki o indosie pełnomocniczym uważamy za przeoczenie, albowiem indosy „zum Inkasso” są nader rozpowszechnione i wymagają, w myśl naszych uwag, unormowania prawnego.

KONIEC TOMU PIERWSZEGO.

203952 /

1

SPIS RZECZY

tomu pierwszego.

XX		Str.
1.	O ustawach obowiązujących	5
2.	Wykaz ustaw obowiązujących	6
3.	O potrzebie ustaw czekowych	11
4.	O zdolności czekowej czynnej	13
5-9.	O zdolności czekowej biernej	18
10.	O istotnych wymaganiach czeku	29
11-14.	O klauzuli czekowej	30
15.	O genezie wyrazu „czek”	36
16-18.	O podpisie wystawcy	36
19-20.	O miejscu wystawienia	42
21-24.	O dacie wystawienia	46
25-28.	O wskazanym	53
29.	O ogólnej treści czeku	59
30-33.	O czekach-przekazach i czekach-kwitach	59
34-41.	O funduszach wystawcy u wskazanego i o umowie czekowej (charakter i źródło umowy, pokrycie, fundusz rozporządzalny, ustawodawstwa)	71
42-45.	O pieniężnej sumie czekowej (czeki pieniężne, towarowe i produktowe)	90
46-47.	O niewarunkowości wypłat	101
48.	O skutkach uchybień istotnych	106
49-54.	O remitencie (czeki imienne, czeki na zlecenie, na okaziciela itp.)	107
55-59.	O miejscu zapłaty	128
60-63.	O terminie zapłaty	142
64-68.	O całokształcie przymiotów formalnych czeku i o skutkach uchybień	152
69-76.	O indosowaniu czeków	172